

Koidula ja Almbergi
kirjavahetus

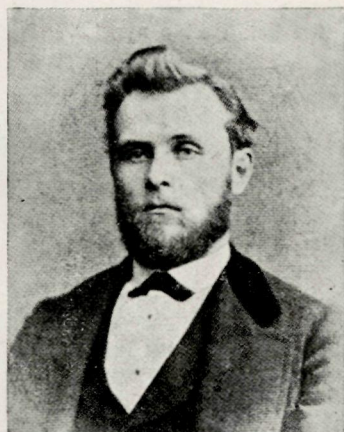
□ □ □

Trükki toimetanud Aug. Anni

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus
Tartu, 1925

Lydia Jannas

Antti Jalava (Almberg).

Äratrükk „Eesti Kirjandusest“.

Koidula ja Almbergi kirjavahetus

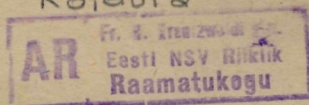
Trükki toimetanud Aug. Anni

Eesti Kirjanduse Seltsi väljaanne
ja kirjastus, 1925

„Postimehe“ trükk, Tartus 1925.

Ar 925

Koidula

7956

Sissejuhatuseks.

Juba üle kümne aasta on laiale publikule kättesaadavaks tehtud kirjavahetus ärkamisaegse Eesti skeptilise mõistuse ja ärkava Eesti lõkendava südame vahel — Kreutzwaldi ja Koidula vahel. Ja see on leidnud seevõrra huvirikka vastuvõtu, et ta juba ammu müügilt on lõppenud ning aeg oleks juba uutki trükki valmistama hakata. Ei teata aga vist kuigi laialt, et Koidulal oli ka veel teine pikk ja sisurikas kirjavahetus, õieti öelda — teine romaan kirjades, nimelt „Uusi Suometar’e“ toimetaja Antti Albergiga Helsingis. See, tõsi küll, ei paku nii rohkesti eesti kultuuriloolist ega psühholoogilist ainet kui võrdlematu esimene, selles puudub ka Kreutzwaldi sügav maailmatundmine ja teravmeelsus, aga selles on ikkagi Koidula oma endise vaimukusega ja, lõpu poole, ka tundeküllusega, mis võlub, liigutab ja paneb kaasa elama. Ja eriti, selles pakutav kultuurilooline materjal on osalt veel laiema tähendusega kui esimeses, puht-sisemaises kirjavahetuses; ta käib tervelt kahe rahva esmakordse ligema vahekorra kohta, ta valgustab ainulaadselt Eesti ja Soome iseteadvusele ärganud rahvuste esimest ligemat läbikäimist, kahe kaulalahutatud hõimu esimest uuesti teineteise leidmist ja nõndaütelda noorusarmu. Sel kahekordsel romaanil peaks siis igatahes olema küllalt huvitavust ka nüüdisaegsele sugupõlvele, tolle juba Manalasse vaibunud algatajate põlve ettelootmatult rikkale pärijale.

Kirjavahetuse enese tekkimine ja käik on lühidalt järgmine. Aastail 1867—1868 oli Soomes hallade ja ikalduste tagajärjel suur näljahäda (mis, olgu öeldud, Soome rahva-arvu umbes 110 000 võrra vähendas). Kannatajaile korjati abi ka väljaspool Soome piire; muu seas korjas ja saatis seda ka „Eesti Postimees“. Oli ju Jannsen juba oma Pärnu ajast peale üsna hõimumeelne, kõneles oma

lehes tihti Soomest, ja Koidula oli juba varakult sõnas-
 tiku abil püüdnud soome keelt õppida. A. 1869 järg-
 neb aga, nagu teame, näljahäda ka Eestis, ja nüüd korja-
 vad soomlased omalt poolt meile toetust. Z. Topelius kut-
 sub seks üles isegi sellekohase luuletuse läbi¹⁾. Helsingi
 juhtiva lehe „Uusi Suometar’e“ peatoimetaja, Antti Alm-
 berg-Jalava poolt adresseeritakse korjatud raha Tartu, „Eesti
 Postimehele“, edasitoimetamiseks. Oma isa ülesandel ja,
 nagu harilikult, siis ka tema nime alla kirjutades tänab
 Koidula saadetise eest ja teatab hiljemini ka järgnevate
 summade päralejõudmisest. Viimaks tellib ta, seekord
 juba eestikeelses kirjas ja oma õige allkirjaga, endale
 Almbergi lehe 1870-ndaks aastaks. Ja kuu aega hiljemini
 saadab ta Helsingi üliõpilasmaja ehituseks (mille jaoks
 korjandusest ta muidugi ajalehist teada saanud) omalt poolt
 10 rubla, alla kirjutades ainult „Üks Eesti käsi ja süda“.
 Almberg aimab muidugi juba käekirjast, kes saatja on, ja
 kuna ta 1869. a. laulupidu puhul Tartus Jannseni majas
 viibinud tuttavalt tolle Lydia üle küllalt imetlusi on kuul-
 nud, siis ta ei viivita järgmise kirjaga otsekohe tema poole
 pöörmast. Nii algab kirjavahetus, mis eriti Koidula huvi-
 rikkuse tõttu („Suomemaa on meil alati kui laiem ja suu-
 rem isamaa mieles ja südames“) varssi kujuneb elavaks,
 tihedaks ja lähedaks. On ju nii palju vesta ja teadustella
 vastastikku teineteise oludest, muredest ja kavatsustest!
 Jannsenite perekonnal on juba ammu plaanitatud väike
 huvireis Soome, kuid ikka on see olude sunnil lükkunud.
 „Aasta tulep, aasta kadup — ahelat on kovat, palju ko-
 vemmat kuinka toive (lootus) sydamesä,“ kirjutab reisi
 igatsev Koidula. Siis viimaks, 1871. a. maikuu vöib ta
 oma seninägematule sõbrale teatada: „Meie reisime siis,
 isa, minu noorem vend Harry — ja rõõmus, õnnelik Lydia.“

Laename selle, Koidulale nii tähtsa ja saatuslikugi
 reisi iseloomustuseks paar kohta Aino Kallase võrratust
 romaan-biograafiast „Tähelend“ (kuna seda raamatut pea-
 legi enam müügil saada pole):

„Veel kord on Koidulat mõne lühikese nädala ümb-
 ritsenud imetluse ja pidu õhustik. Rikkad, vaheldusrikkad
 päevad vastuvõtete, lillede, uute ja vanade tutvustega oota-
 sid teda pika ja ühetoonilise tööaja järel, tunnustus ta isa
 tööle, samuti kui tema omalegi. Ja ta oskab nüüd mait-

1) Sellega kui ka üldse Soome ja Eesti vahekorra ajaloolise aren-
 guga tutvumiseks vt. album „Soome maa, rahvas ja kultuur“, A. Anni
 artikkel „Soome ja Eesti“.

sesta, täielikumalt kui varem, ta andumise rõõm on otsekohesem kui kunagi enne, otsekui annaks aja lühiduse ja taganematu pettumuse aimus ta õnnetundele palavikulise ilu.

„Juulikuus aastal 1871 läks Jannseni perekond Soome. Kesksuvisest ajast hoolimata oli vastuvõtte Helsingis kõige südamlikum; kutsed, sellest harukordsest juhusest osa võtma tulla, olid saadetud kõigile soome rahvusliku liikumise väljapaistvamaile meestele, kellest mitmed paar päeva oma suvisest puhkeajast ohverdasidki. Õhtusöögist, mis Alppilas Jannseni perekonnan auku toime pandi, võtsid osa ise Johan Vilhelm Snellmann ja Elias Lönnrot, peale selle Th. Rein, Yrjö-Koskinen, C. G. Svan, Jaakko Forsman, Fr. Perander, Antti Almberg j. t., ning pereemanda kohust täitis ainus kaasas olev soome naine Emilie Bergbom. Väike, kuid valitud seltskond, kus Soome teadus ja ühiskond auvääriiselt olid edustatud.“

... „Helsingist viis teekond Jannseni perekonna Tamperele, ja säält Kangasala kuulsa veestiku rannale. Janakkalas oli neil juhuse rootsi rüütlimõisa suvise interjööriaga tutvuda. Edasi mindi viimsesse võõruspaika, Lopi kihelkonda Yrjö-Koskise Leppälahti nimelisse mõisa, kus veelgi suurt kivi näidatakse, mis Yrjö-Koskinen vaimustatud Koidulale kinkis, selle tingimusega, et kivi Koidula nime kandes oma kohale saaks jääda.

„Nii oli siis Koidula saanud näha tüki Soome suvist loodust, Kangasala suurejoonelistest järveaastikkudest Lopi pehme idüllini. Kogu teekond näib teda saatvat kõrge, õnne hoovav tundmus. Vastutuleva pulmarongi noorele mõrsjale jagab ta osa Helsingist saadud lilledest, oma õnne külluse tundes. Ühetoonilise raudteesõidu jooksul, mis teda jälle kodu poole viib, elab ta valvel, und saamata, uuesti kõik teekonna mälestused läbi.

„Neil ajal on vist sündinud ta neljaosaline luuletusrühm „Soome sild“.

„Ja koju jõudes, oma Tartu kitsasse ärklituppa, kirjutab ta. Missugune kiri! Täis naiselikult, Eeva mõistusega sepsitsetud, edvistav ja südamlik, avatlev ning ühtlasi tõeline. Kiri, mis saajale kõik võimalused avab, kuid mis ebasoodsal juhusel saatjal naiseliku auga lubab taganeda; kiri, mille pääle armastuseavaldus, kosimiskiri oleks olnud ainus õige ja — kahtlemata oodatud vastus.

„Kuid noor, kahekümnenelja-aastane soomlane, otsekohene, kirgas iseloom, milles nii palju harukordset rüütlimielt ja südamlikkust ühines, — ka tema ei olnud mees, kes Koidula kogu rikast olemust ilma seda koormat tund-

mata vastu oleks suutnud võtta. Kas tüütas teda Koidula liig keev, liig võimas olemus või kahkles ta oma algava haigluse puhul, millest enese kirjas kõneleb? Ta on kahtlemata suurt ja tõelist huvi Koidula kohta tunnud, ta on olnud uhke „Eesti esimese naise“ sõprusest, pidu-meeleolu joovastuses on ta tundmused lühikese aja jooksul armastuselegi lähenenud, kuid otsustaval silmapilgul hoiatab teda mingi aimus. Ta kahkleb — ja silmapilk läheb mööda. Ta vastuses, mida Koidula kaua ei tarvitsenud oodata, on kõigest sõprusest ja soojusest hoolimata selgesti ettevaatlik ja taganev toon, millest Koidula üsna õigesti aru saab. Ta ei tarvita ühtki neist paljudest juhusetest, mis Koidula kiri pakub, vaid läheb osavalt kõigist naiseliku mõistuse loodud veaalustest karidest mööda.

„Koidula on liig tark ja liig uhke, et vastust teisiti mõista kui ainult ühel viisil. Kui ta viimaks paari kuu pärast jälle kirjutab, on vähemalt juba osa võitlust võideldud, võitlust palava, õnnejanuse südame ja külma, allaheitelise manitseva mõistuse vahel.

„Ja pööris algab, äge, kuum kahkluste, enesesüüdistuste, tulevikukartuste, üksinduse ning elujanu pööris, kuhu hukuvad üksteise järele Koidula heledamad omadused, kogu ta vaimline tervis. Kui see viimaks möödas, on järel ainult suur elutüdimus.

„Armastatud õe Eugenie kihlus ja varstine abielu dr. H. Rosenthaliga ähvardasid Koidulat üksindusega. Ja, lõppeks — Koidula teab, et ta varsti kakskümmend kaheksa aastat vanaks saab.

„Soomest tulnud otsustava kirja ja Kreutzwaldile samal augustikuul kirjutatud kirja vahel, kus Koidula enese juba mõrsja tunnistab olevat, on vaevalt kaks nädalat. Nähtavasti on Koidula kohe pettumuse esimeses ägeduses oma kaua-aegsele austajale Eduard Michelsonile möönva vastuse annud, ja siis üle pea-kaela abiellu tormanud.“

Tsiteerisime pikemalt seda A. Kallase intuitsioonist sündinud kaunisõnalist kujutust (millega me võistlema ei söandanud hakata), et lugejais järgnevate kirjade autorite kui inimeste vastu suuremat huvi äratada. Sest lõpuks annab neile kirjadele siiski nende suurima huvitavuse just see psühholoogilis-biograafiline külg, eriti neile, mis pärit Koidula saatusliku murrangu ja sellele järgnevalt ajalt.

Kõigele vaatamata, nimelt, ei katke kirjavahetus veel mitte siin ega isegi Koidula abiellumisega. Olgugi A. Kallase oletus õige, väliselt ei ole ju K. ja A. vahel juhtunud midagi iseäranis lahutavalt mõjuvat. Ja Koidulal ei kao

kunagi „meelest ega südamest“ see Soome, kuhu „õrnema ma jao jätsin hinge iludest“. „Rääkige mulle midagi Soomest, mul on janu selle järgi,“ kordab ta ikka jälle Almbergi (vt. 17. kiri). Nii kestab harv kirjavahetus veel mitu aastat. Viimne allesolev K. kiri on dateeritud 6. II. 1877 Breslaus, kus ta mees riigi abirahaga oma õpinguid jätkas. Almbergilt pole kirju peale 1872. aastat säilinud, kuigi ka need on olnud.

*

Harjunud nägema Koidulas endas ärkamisaegse Eesti südant ja sümbolit, näivad sümboolse väärtuse saavat isegi mõned tema suhted ja sammud. Vähemalt tema ja Almbergi vahekorrad on nõnda meile hakanud paistma nagu terve tolaaegse Eesti ja Soome vahekorra võrdkujuna, — seevõrra tüübilised on need mõlema hõimu edustajad.

Ühel pool Koidula: esmakordselt iseteadlikku ellu ärganud, kantud pakitsevast noorusjõust, ülevoolav tundmusist, täis igatsust kõige maailma hea ja ilusa järgi — kuigi sees juba varjatud koltumist kandes — uppuv ülejõulises, aga siiski vabatahtlikus töös, haaratud aja värskeist eestluse aateist, kuigi ise tulnud saksa kasvatuse ja üldse saksa kultuuri õhkkonnast, hing laiunud kogu oma rahva peale, hing täis elujanu, — kuigi tahtejõud haiglaselt nõrk ja harmooniatu, — vaim fantaasiarikas, julge oma unistustes ja kavatsustes; eriti aga mis Soomesse puutub, siis arusaadavalt ihastunud sellest kui oma vastleitud suurest vennast ja sõbrast, selle suuremast vabadusest ja jõust, selle arenumast rahvuskultuurist ja julgemast rahvusteadvusest; rõõmsalt üllatatud, leides kaasvõitleja Soomes, kus peaaegu kõik just niisamuti kui meil, „tout comme chez nous!“, teise kaaskannataja võõraste vägivalla all, teise oma esimesi iseseisvaid samme astuva liitlase ja seejuures tugevama liitlase — miks mitte ei peaks nad siis võitlemagi ühes? miks mitte liituda „Soome ja Eesti ühendatud iseseisvaks rahvuseks“, on mõlemate mõte. Ja Eesti poolt on kõik valmis.

Kuid teisel pool on siiski ainult üks „soome Antti“: küll ka agar oma rahvusindluses, samuti rõõmsalt üllatatud Eestist endale sarnase kaasvõitleja leidmisest, samuti vahel kalduv ilutsevale fantaseerimisele „ühisest tulevikust“, aga siiski vaid „Antti“, jahe, pikaline ja kinnine oma põhjamaisuses, soliidne ja liig tõsine oma skandinaavluses, umbusklikult ettevaatlik oma soomluses. Võib-olla šokeeriski tema soliidust see „Viro sisara“ impulsiivsus ja

vastutulelikkus, tundus liiga „emantsipeerituna“ ja koke-
teerivana.

Ning jäigi nii õhku siis ainult see tookordne unistus-
lik „Soome sild“, ainult pühapäeva-aateks, juhuslikuks sõb-
rustuseks, mil aga ometi oleks, oleks võinud olla palju
suuremad ja tähtsamad tagajärjed. Olid ainult külaskäigud
ja kavatsused, olid „ministrite konverentsid“ — ei kest-
vat liitu.

Ja seepärast pidi viimast — otsitama „reaalsema“
lätlus-baltluse edustajalt. Ka see tegi alguses, nagu viiks
ta Soomele lähemale, kuid tegelikult viis ja mattiski vaid
veneluse uttu, kasarmu vanglasse. Ja järeltulijad? Koi-
dula tütar Hedvig — ei, Jadviiga! — naroodnik, vene
maailmaparandaja, ei tahtnud lubada trükkidagi oma ema
laule, sest et „need ühes rahvas vihavaenu teise vastu ära-
tavat“. Nii olevat temale räägitud, ise ta ei saa neid lu-
geda, sest et ta eesti keelt ei oska. . .

Näib, nagu kõneleksime mitte enam üksi Koidula ja
Almbergi, vaid nähtavasti igipõlisest Soome ja Eesti vahe-
korrast, traagilisest fataalsusest kõigil aegadel.

Igatahes ühe kõige konkreetsema kujutusena sellest,
loodame, väärib tähelepanu alljärgnev kirjavahetus.

*

Mis puutub kirjade trükkitoimetamisse, siis oleksid
saksa- ja soomekeelsed tekstid tõlketa suurele publikule
arusaamatud, ühes tõlkega võtaksid nad aga poole enam
ruumi ja kulu. Seepärast on kirjadest, mis kirjutatud ter-
velt saksa või soome keeles (ja Koidula 1. kiri prantsuse
keeles) ka ainult eestikeelsed tõlked avaldatud. Osa
neist on valmistanud A. Palm ja N. Masing. Üksnes
seal, kus ainult mõned laused või kirja osad võõrakee-
lised, on antud need ja nende tõlked paralleelselt joone all.
Samuti ei ole juletud siluda ka seda alguses veidrat, aga
pikapeale küll vaid tüütavat segakeelt, ilma mingi reegli-
pärasuseta soome ja eesti keele segu, mida Koidula tarvi-
tab. Sellest arusaamist on püütud kergendada soome sõ-
nade seletustega joone all, kuid teataval määral peab lu-
geja siiski ka ise selle „ühis-soome keele“ ära õppima.
Vähemalt selle, et seal tuleb k, p, t lugeda nagu meie
g, b, d, et seal esinevad mõned pikemad sõnalõpud, fonee-
tilised erivused jne.

Koidula ja Albergi kirjad.

Koidula — 1.

Härra redaktor¹⁾,

oma puudustkannatavate kaasmaalaste nimel tänan Teid selle rahasumma eest, mille minu kätte adresseerimisega olete mind austanud. Ma läkitan ta kohe edasi Tallinna „Eestimaa puudustkannatajate aitamise komiteele“, kelle poolt saadud kviitungi Teile lähema paari nädala jooksul loodan võivat kätte saata.

Seni, mu härra, palun, võtke vastu minu austuse ja minu tõelise tänulikkuse tõendus.

Tartus, 10./23. aprillil 1869.

J. V. Jannsen,
„Eesti Postimehe“ redaktor.

Koidula — 2.

Väga austatud härra!

Siinjuures saadan Teile edasi näljahäda kergendamise komiteele määratud 23.50 kop. hõb. eest mulle Tallinnast tulnud kviitungi²⁾, mis abiesimehe Riesemanni enese poolt välja antud. Mulle nii lahkelt saadetud 155 rubla sularahas ühes veksliga olen eisel päeval õieti kätte saanud; võtke vastu kõige soem tänu selle eest ühelt rahvalt, kes, kui ta ka sunnitud on toetust vastu võtma, seda siiski kõige vähem raske südamega vastu võtab oma enese suguvendadelt. Meie palume Teid, õelge edasi meie

1) See esimene kiri on algupärandis prantsuskeelne, järgnevad 2., 3. ja 4. saksakeelsed.

2) Kviitung on praegu kirja vahel. T. t.

tänuelikud tunded sõbralikkudele annetajatele; meie ei unusta mitte, mis head Soomemaa meile sel tumedal ja raskel ajal on üles näidanud.

Praegu kättesaadud summad kviteerin Teile täis südamlikku tänu, nende tarvitamise üle teatan Teile kohe, niipea kui ma olen jõudnud nad seal välja lasta jagada, kus neid kõige enam tarvis läheb. Tasugu taevas Teile Teie heategevat meeit õnneliku ja viljarikka aasta läbi.

Jään, härra redaktor, sügavas austuses

Tartus, 1. mail 1869.

Teie

J. V. Jannsen.

Koidula — 3.

Kõrgesti austatud härra!

Teie viimase rahasaadetise olen enne suvistepühi pisut hilja kätte saanud ja tänan Teid oma kannatavate kaaskodanikkude nimel selle agaruse eest, millega Teie pole järgi jätnud nende vastu huvi tundmast. Tänu ja kiitus Jumalale, on nüüd väljavaated käesoleva aasta peale niisugused, et juba küll aeg on rahvasõprade heategevusele mitte enam nii tungivalt peale käia. Viimase summa kasutamise üle Teiega eraldi läbirääkimise jätan ma tagavaraks niikaua, kuni möödab on rahva vabastamise püha pidustus, mille ettevalmistus nüüd kõik minu vabad tunnid ära tarvitab. Mind rõõmustaks südamest, Teid endid sel pidul Tartus tervitada tohtida! On tõsi, redaktsioon jätab vähe aega üle, ometi — —

Kui redaktorit huvitab Teid vahest teada saada, et valitsus heaks on arvanud „tsensorivõimu koondamise“ sihiga „Eesti Postimees“ anda tsensori alla, kes elab Riias, s. o. üle 200 versta siit kaugel. Võib olla, et see juba käesoleval aastal mind sunnib oma lehega Riiga üle kolima.

Teile veel kord teatava vekslit eest minu ja minu suguvendade nimel südamlikku tänu öeldes

jään aupaklikult

J. V. Jannsen.

Tartus, suvistepüha hommikul 1869.

Koidula — 4.

Väga austatud härra!

Kuna aritmeetilised teadmised mitte just iseäranis Baltimaade vooruste hulka ei kuulu, palun Teid mulle

teada anda, kui siin kaasas olev summa, 3 rbl., markades ja pennides mitte ei peaks vastama Teie lugupeetud lehe tellimishinnale üheks aastaks. Selle eest palutakse endale „Uusi Suometar“ 1869. a. jaanuarist peale aadressiga: „M-lle L. Jannsen à Dorpat, Livonie“. Kui I poolaasta numbreid enam mitte ei peaks tagavaraks olema, siis olete muidugi nii lahke ja märgite ülejääva summa 1870. aastaks.

Tartus, 2. VII. 1869.

Täies lugupidamises

J. V. Jannsen.

Koidula — 5.

Auustatud herra *)!

Palun läkitada alamal nimetetu adressi mööda 1 Exmpl. „Uusi Suometar“ aasta 1870 peale ja lisan tellimise hinta juure. Adres tuleb oigeste niida kätte.

Tartus, Näärikuu 7. pääwal
1870.

Auustates

L. Jannsen.

Adres: „Neiti Lydia Jannsen'ille Tartossa“.

Koidula — 6.

Auustatud herra!

Selle kirja sisu, 10 hõb. rbl., tulewad Teie kätte Eestimaalta selle palwega: raha Suome päälinna suurekooli seltsimaja (Yliopist. seur. hoon.) ehitamise komité kätte toimetata Eestimaa sugulaise käest, kes kuulnut, et Helsingi linna suurkool endale seltsihoonet asutab — Eesti poolitse osawõtmise tunnistuseks. Nii weike, kui summa on, tema tuleb lahkest südamest ja palutakse teda lahkeste wastawõtta.

Tartus, 14. II. 1870.

Üks Eesti käsi ja süda.

Almberg — 1.

Austatud neiu!

Täna Teid südamest Teie kirja eest — Teie nime, tõsi küll, ei olnud sel all, aga ehk annate andeks, et tunnen Teie käekirja — ja ühtlasi kaasasoleva raha eest Helsingi üliõpilasmaja heaks. Niisugune sõprus ja osawõtlik-

*) Siit peale on Koidula kirjad eestikeelsed. T. t.

kus meie sugulaste poolt ei või muud kui sügavasti liigutada soome üliõpilasi, ja seda nende tunnet püüan ma, kuna ise olen üliõpilane, Teile ette kanda. Te võite, minu austatud neiu, kindel olla selles, et Teile annetus on lahkesti vastu võetud.

Mis muidu veel üliõpilasmajasse puutuks, on, et see juba valmis on ehitatud, peale sisseseade. Ses arvamises, et see ehk Teidki huvitab, saadan Teile ühes selle kirjaga mainitud hoone ülevõtte. — Sisseõnnistamine sünnib tuleval sügisel. Kas ka Teile oma isaga ei tahaks siis siia tulla? Ma ei oska öelda, kuidas see meid rõõmustaks; Te oleksite südamlikult teretunud. Lootuses, et siis võin Teid austuse ja rõõmuga kohata siin, jään

Teie alandlik teener

A. Almb erg.

Helsingi, 14. III. 70.

Koidula — 7.

Auustettu härra!

See on oige ime ja kahju, kui lühedad alati wale jalg-astmed on! Ja mina — mina wäeti oli nii kurniste kaiki äramõtelnud! Miksi Suome weljed nii palju tarkempä ja teräwämpä on, kui siin pool Suome silda hüwä?

Kusta Teile osawus, auustettu härra, neiti nimi minu kirja alolta äralukes? „Käsi alaanne¹⁾“? Aga, härra, milal on „Lydia Jannsen“ Teile kirjotanud? Minu mielest pidanud alati „Eesti Postimehe“ nimi kirjade al olema! Wast oli ma siiski korra seda unustanud? Ma usaldasin, et Teile mitte oma sõbra — hra. Mais. Aspelini — käest ei kuulnud, kes Teile oiete usaldanud kirjutata, sest ma nii wagusi ja rahulise südamega redaktori härra ette astusin.

Eh bien²⁾ — onnetus on kerra³⁾ sündinud, ei ainatse⁴⁾ kaibata. Siiski, auustettu härra, see nimi, keda edimise kirja alolta lukite (Huu — seisab ka U. Suometaris!), see nimi oli ka oige, siis nüüd palun Teid: mitte nimetage selle wäha andega minu päris nimi „Suome sukulaistelle“, ei mitte sugugi aga „Suomen ylioppilaistelle“, kui kül „itse⁵⁾“ olete ylioppilas — bitte, bitte! Mina ei ole weel küllalte émansipée⁶⁾, ei ka küllalt agée⁷⁾, et soowiksin oma nimi kaiki suhu. . . Härra redaktor kuuleb sukulaise palwet, ja?

1) Teile käekiri; 2) hea küll; 3) kord; 4) vist: ei tarvitse; 5) ise olete üliõpilane; 6) emantsipeeritud; 7) ealine, vana.

Ma tänan Teid ylioppilashuone kuhu ette¹⁾: see on uhke ja kaunis ehitus, — millal saab minu wäljedel Wironmaal niisugune ehitus korda minema? Kahju, et ma Ruotsi keeli selitusest aru ei saa (ei ymära²⁾). Wironmaa ylioppilashuone on wäha tähtiline³⁾, ei ole seda elu, seda liikumist, seda waimu (henkä) Tartu suurekoolil, mis Teil on, meie hulka liigub weel palju wõerast mielt. Kül hakkab ka meie keskel rahwawaimu (kansanhenki) rohkemalt liikuma ja tülid Saksalaiste ja Wenelaiste keskel on meile suureks tuloks; siiski, Tartu suurkooli ei ole mitte uue elu ase.

O, „syksynä“ alles lubate mind Helsinki tulla — sügise alles? Et moi qui voulais vous faire visite ce printemps! Quelle dommage!⁴⁾ Suomemaa on meil alati kui laiem ja suurem isamaa mieles ja südames, ei usu, kas saame sügisini oodata? Mis Teie ütlete, kui taati Teile ühel päewal „hüwäähuomenta“⁵⁾ hüüab?

Ja — mis see on, mis härra redaktori keelab üle Suome silla Wironmaale tulla? Kaalew ja Wäinamöinen on ka armsad Eesti nimed, kes neid suhu wotab, seda teretab Eesti süda. „Eesti Postimehe“ ukсед seisawad alati Suome sukulaistele walloilen⁶⁾, kaksikerra weel külalisele, kes ka töö poolelta tema sukulaine! Paljo, paljo rohkemalt soowime Suome silla kõndijaid, kui selle aikani tulnud!

Teid lahkeste teretates Teie auustaja

Lydia Jannsen.

Tartus, 12./24. 1870 *).

Almberg — 2.

Austatud Neiu!

Täna Teid kõigest südamest Teie viimase sõbraliku kirja eest. Luges seda arvasin esialgu, et olite pahaseks saanud minu peale, seepärast et olin usaldanud wälja lugeda Teie nime sõnadest „Üks Eesti käsi ja süda“, aga oma rõõmuks märkasin siiski pea, et asi nii ei olnud.

1) üliõpilasmaja pildi eest; 2) ei saa aru (kõik need sulgudes olewad soome sõnad wastawad ligikaudselt eelkäivatele eestikeelsetele ega ole seepärast tarwet neid all seletada); 3) tähtis; 4) Ja mina, kes tahtsin teile visiidi teha tänawu kevadel! Kui kahju! 5) terehommikust; 6) vallali.

*) Ümbriku postitempli järgi otsustades on kiri kirjutatud 12. III. 1870.

Teie küsite: „Millal on Lydia Jannsen Teile kirjutanud?“
Mina vastan: Sellega, et Ta ühes oma kirjas tegi mulle seda au, et tellis „U. Suometar“i“, ja selle kirja all seisis „L. Jannsen“. Et seal L. tähendab Lydiat, ei olnud raske teada. Aga sellest pole vaja enam pikki kõnesid pidada; mis kord on juhtunud, see on juhtunud ja, nagu loodan, ei ole sest midagi kahju.

Teie palve, et ma ei teataks Teie sugunime Soome üliõpilastele, täidan küll, pealegi kui seda nii härdasti palute, aga võin selle puhul öelda, et see nimi niigi küllalt on tuntud neile, kel on suuremad teadmised Eesti oludest.

Kõige rõõmustavam teade Teile kirjas oli siiski see, et olete otsustanud kevadel siia tulla. O, mingi see kavatsus täide! Olge, minu Neiu, kindel selles, et sellele „terehommikule“, mis tuleb Teile suust, siin vastatakse südame põhjast „tere tulemast“. Sest kui Soomemaa on armas Teile, siis ei ole Eestigi ja tema rahvas vähem armas meile, ja kui oma õde ja venda võetakse siin vastu iga eestlast. — Sooviksin ainult, et tuleksite siia, enne kui ülikool kinni pannakse, mis sünnib juunikuu esimesel päeval, sest see on, nagu teda siin kutsutakse, „maa süda“ ja selle kinnipanemisega jääb elu meie pealinnas tühjaks ja kuivaks.

Ma tänan Teid sõbraliku nõuande eest tulla „üle Soome silla“. Olengi tihti tahtnud minna meie eestipoolseid sugulasi tervitama, aga asjaolud ei ole seda veel lubanud. Kui nüüd Teile esimesena olete olnud meil, võibolla mina siis pääsen ka Teile. „Vuoroin vieraisa käydään“¹⁾, ütleb soome kõnekäänd.

Te kirjutate, et Teie seltskonnas liigub veel palju võõrast meelt. Aga kas arvate, minu Neiu, et meil asi on palju parem? Ei, võõrast meelt on siingi küllalt. Rahvusaade (Nationalitätsidé) on küll ärkvel, aga palju vastuseismist saab ta veel tunda, iseäranis ametnikkude ja haritumate rahvakihtide poolt, kes jonnakalt kinni hoiavad oma rootslusest ja tahavad seda säilitada. Kõigist takistust hoolimata edeneb soomlus vaikselt siiski ja, nagu loodame, pääseb võidule. Me loodame, et nii sünnib ka Eestis, ja et kord see päev koidab, mil Eesti ja Soome rahvas ühendatud, iseseisva rahvuskonnana võtab osa inimse suurest kultuuritööst!

Kas pahandaksite, austatud Neiu, palju, kui usaldaksin Teid paluda saata mulle Teie päevapilt? Kui Te ei

1) s. o. „Vaheldumisi võõrsil käiakse“.

pahanda, valmistaksite mulle suurt rõõmu, kui mu palve täidaksite.

Kõige austusega

Helsingi, 9. IV. 70.

A. Al m b e r g.

P. S. Juba aasta alul tellisin siin postkontori kaudu „Eesti Postimehe“, aga veel pole saanud ainustki numbrit, ja postmeister seletab, et tema ei või siin midagi parata. Mina ei tea seepärast muud nõu, kui palun Teid olla hea ja toimetada mulle seda. Raha saadan siin ühes 1 rbl. Kui sest ei jätku, siis palun Teid seda mulle heatahtlikult teada anda, et võiksin saata rohkem.

Almberg — 3.

Austatud Neiu!

Tänades Teid „Eesti Postimehe“ eest palun andeks, et tookord saatsin vähem raha kui see maksab. Ma ruttan nüüd saatma lisaks 1 rbl.

Jääd on meie randadelt juba läinud, meri on lahti ja laevasõit alanud. Miski ei takista enam Teid „Soome sillast“ üle tulemast, ja minu soov on, et paari nädala pärast on mul rõõm ütelda Teile „teretulemast siia“. Seniks jääge terveks.

Kõige austusega

Helsingi, 5. V. 70.

A. Al m b e r g.

Koidula — 8.

Tartus, 19. Jüri k. p. 70.

Tõtelikult, auustetu herra, kas mina ei tee ehk itseendale kahju, Teile soovitud päivapilti läkitates — kas ei saa luku täna tulema nii kui moni muu Suome sõpraga: näko sidus sulke solmi¹⁾?! Saksalaiste Schiller laulap:

„Und der Mensch versuche die Götter nicht

„Und begehre nimmer und nimmer zu schauen,

„Was sie gnädig bedecken mit Nacht und Grauen.“ —

Teie süüd, auustetu herra, — „Kes tegi? Itse tegi?“ puhup üks Eestikeeli sana. Kui Teil pärast tulep kahju küsimisestä, silla³⁾ asi ei maksa waiwa: „Itse tegi.“ Minu kätte jääp siis naljatata. Mutta⁴⁾, herra redaktor, ühte

1) s. o. näo nägemine pani sulle seisma; 2) „Ja inimene ärgu kiusaku jumalaid ja ärgu himustagu iial ega iialgi vaadata, mis nad armulikult on katnud öö ja õudusega“; 3) siis; 4) Aga.

mitte mielest maha puistake: Eesti piigad ei anna „ei mitään“¹⁾ wõlgo! Ja jah, — kunnne²⁾ oli küsija enese päiwapilti jäänut? „Pahastuisitteko“³⁾, (herra redaktor) paljon, jos uskaltaisin pyytää Teitä lähettämään nyt minulle kuvanne⁴⁾?“ Nyt, nyt alles — aah! Que Vous êtes gentil⁵⁾!

Amnestie au criminel⁶⁾ — kui ta mielte parandap — ja küllalte naljast, puhume tõt! Jah, auustetu herra, ka meie teeme tööd selle loodetawa päiwa wasta, millal „Suomen ja Wiron kansa yhdistettynä itsenäisenä kansakuntana ottaa osaa ihmisiyden suuren sivistystyöhön“⁷⁾ — see töö aga, kui raske, kui üli raske tema on! Mina ei armasta Saksalaiste poliitikat meie Baltikas mitte, mutta⁸⁾ — hiljemail aakil astup Wenelaiste jalku liika nopedaste Saksalaiste wasta edellä⁹⁾, kõige wäke ja woimusega: see ei ole meile mitte hüwa. Teine luku on, kui Wene kroonu meie oma poliitika- ja sivistusetööd kerkitap¹⁰⁾; toine luku, kui Saksalaiste oigust kokonaan¹¹⁾ ärakadutakse enne weel, kui meie rahwas oskap itseennast edasi awitata. Oleteko¹²⁾ kuulnut Flerowski Wenekeeli raamatust „Suome sukude ühendamisest“, mis meie kasuks kirjutetu? Tema ja mone toise sanad on liika wara wäljatullut, kõrkempal kohal kiirustap see taka meid hooelikult wahtima, annap Saksalaistele mõeka kätte, mis kroonut pelkutap. Saksalaisiks Eestirahwas millalki ei saa, see on nii tosi kui päike (aurinko) taiwas; aga — kui luku mitte pitkälisemalt ei taha jooksta, siis on karta, et Wenelaste keel ja suku woimust wotap enam kui hüwa on Eesti pinnal. Nemad on nii targad hüwaga tekema, mis Saksalaistel pahaga kerta ei läinud. Ja rahwas ei ole weel osaw küllalt oma kahjust ymärätä¹³⁾, silm ei ole meil weel selge küllalt. Mina olen menewa suwe seda asja Suome weljedega läbipuhunut*) ja nimetan (mainitsin) täna jälle: Suomemaal ehkä on rohkem karta, kui palju Suome sõpru uskaldawad¹⁴⁾. Wenemaa poliitika otsip piirirahwaste kindlat, waikset sissesulatamist Wene suku sekkä — seni ajani¹⁵⁾ tahap seda, kui weel raja-

1) ei midagi; 2) kuhu; 3) kas saaksite pahaseks; 4) kui julgeksin paluda Teid saata nüüd minule Teie pilt; 5) kui viisakas, armuväärne Te olete; 6) andeksand kurjategijale; 7) Soome ja Eesti rahvas ühendatud iseseisva rahvuskonnana osa võtab inimkonna suurest kultuuri-tööst; 8) aga; 9) vist umbes: esile? 10) haridustööd kergendab; 11) koguni; 12) kas olete; 13) aru saada; 14) usuvadki; 15) s. o. niikaua.

*) küll 1869. a. juubelipidul, kus viibisid soomlased mag. C. G. Svan ja muinasteadlane mag. J. R. Aspelin.

rahwas ise ei ole nii siwistetu, että woiksiwat waimu-wäega wasta panna. Meie pool woip seda paremine näha kui Teil, meie eest ei arwata tarwis olewat nii suurte kawalust näidata. Jumal anna, että mina mitte Cassandra-sana ei puhul

Tosi, Teie „yliopisto on maan sydän“, seda meil ei ole, aga meie ka ei pane kässi rüppe. Waikus¹⁾ kaswap meie yliopilaiste keskellä weike Eesti keeli asutus, nii kui taimi metsa warjus, tõiste yliopilaiste (Saksalaiste) tiedmata, kes seda muuten²⁾ wäljakiskuksiwad ja äramurtaksiwad*).

Wiha Saksalaiste ja Wenelaiste wahel on nii suur, et kui keski ei ole Saksalaine, siis ta ei woi muud olla kui Wenelaine ja kes Wenelaine on, seda Saks ei usalda. Meie ei saa palju kõneleta, sest censor (itse Eestlane)**) seisap kange wahi al; aga meie loodame ja teeme tööd usalduses: tulewik tulep!

Minu wiimatse ja nytse kirja wahel on asju sündinut mis Suome külakäiku weel moneks kuuks kinni pitawat. Tarto „Pöllomeesteseltsi“ (maawiljal: seuran) pohjuskiri on kroonu poolta kinnitetu ja minu taati — seltsi asutaja — käed nyt selle tööga osaks kinni pannetu. Juunikuul on ka „Wanemuine-seltsi“ aastapäiw, kusse isal kotu tarwis olla etc. Kas teeme siis compromiss'i walmis, auustetu herra? Teie tulete suwel meille Wironmaale, pärast lähame kõik meiltä Teile Suomi „wieraks“, — syksüna³⁾, külalisi koju saatma. Ja? Kui kaunis ja ilus luku nii oleks! N'est-ce pas, monsieur?⁴⁾ Meil on armsaks wiisiks (tapaa) saanut, suwel Suome sõpru meil nähä.

„Eesti Postimehe“ tellimine postkuntoris on wistist wana postmeistri segaduste süüst poolele jäänut: nyt on meil uus toimitaja; mina olen № 13. saadik Teile minewa nädala jo kätte läkitanut, 1—12 ei ole enam, palun andeks! Hinna pärast mitte waiwa nähke, kas olen liika julkea kui palun 1871 „Uusi Suometart“ ja „E. Postimeest“ wahetata? Kas ei oleks nii palju kergem luku, ae?

Midä „keväť“ pajatap Suome pinnala? „Suomeni soreassa salossa***),“ nii kui laul laulap? Meil jo tallanut

1) vist mõeldud: waikus; 2) muidu; 3) võõraks sügisel; 4) kas pole, härra?

*) Esimene eesti üliõpilaste ring, kes J. Hurti juhatusel koos käis „Kalevipoega“ lugemas jne. Pärastpoole kasvas sellest praegune E. Üliõpilaste Selts. (Pikemalt vt. H. Rosenthal „Kulturbestrebungen“.)

**) tensor M. Suigusaar; J. V. Jannseni kirjad temale on E. Kirj. S. arhiivis.

***) „Soome toredas metsas“; selle laulu („Honkain keskellä“) eeskujul ja selle meloodia jaoks on Koidula teinud oma „Isamaa hiilgava pinnalta paistab“.

kuori ¹⁾ wesipinnalta, silitap siidikäega ajawieru ja heinämaa sülihaljaks, ei lausu kül weel hüwa ega paha, mutta katsup ²⁾ nii helläste maailma silmi, nii kui küsiks: „Ei oleko arm makuisam, kui hirm? Sina wallatu laps!“

Trooni endal ehitanut
Kõrgest taiwast saadik ta,
Oma saadikuid ta saatnut
Tuule tiwal üle maa:
„Südaméte külge teie
„Koputage waljuste;“
„Kuningason jälle tulnut!
„Öitsew kuning' kewade!“

Kewade kehutap ³⁾ ka minu laulma: andke andeksi! Wana paha „tapa ⁴⁾“ tulep sakeaste wieriti tunnil sulke. Mina soowin Teile rõõmsaid kewadepäiwi — bitte, bitte! — jätke monekerra kirjalauda üksi tupp ja „Uusi Suometart“ ootama, ja juoge sinise taiwa al Jumala õhku — kes woip niisukuse kultasädeme eest, kui täna taiwalta maha puistetu, südant kinni lukutata? See on elu, see on terwis!

Teid sõpralikult tervitates austuses

Lydia Jannsen.

Almberg — 4.

Helsingi, 15. maikuu p. 70.

Võtke, austatud Neiu, vastu minu südamlik tänu Teie viimase kirja ja kaasasoleva päevapildi eest. Kui minul oleks sarnane oskus kui Teil kirjutada lõbusalt ja naljatlevalt, siis vastaksin Teie kõnele päevapildist ja selle saatmisest, aga kuna asi nii pole, peab see ära jääma. Olgu ainult niipalju öeldud, et mis sakslaste Schiller laulab: „Und der Mensch versuche“ jne., ei pea küll siinkohal paika. — Kui „Eesti piigad“ ei anna midagi võlgu, siis Soome pojad ka ei taha jääda kellelegi võlgu. Minu päevapilt järgneb siis nüüd.

See oli kurb, et Teie reis siia sel kevadel läks luhta. Teie kompromiss-ettepanek on väga avatlev, ja oleks väga meeldiv seda täita. Asjaolud siiski ei luba seda. Juunikuu 1. päevast peale lahkun ma „U. Suomettare“ peatoimetaja ametist (et rahu jätkata oma õppimist), ja suveks tahavad vanemad mind koju, kust olen olnud ära peaaegu kaks aastat ühtejärke. (Minu kodu on siit üle 200 versta kaugel, Turu linna lähedal.) Esimesel septembril pean jälle siin olema, sest ma olen soome keele õpetaja Hel-

1) s. o. jää; 2) aga vaatab; 3) ajab, kehutab; 4) komme

singi naiskoolis, ja see avatakse mainitud päeval. See-
pärast ainult tänan Teie sõbraliku kutse eest, lootes kunagi
teisel aastal seda täita.

E. Postimehe ja U. Suomettare vahetamisega tuleval
aastal olen hea meelega nõus.

Kevade on siin minu arvates sama ilus kui Tartuski,
ja rõõmsalt laksuvad vabanenud lained vastu meie randa,
sosistades tervitusi teiselt poolt Soome lahte. Kahju ai-
nult, et minu sulg ei suuda sellest nii luuleliselt laulda
kui Teie oma! Teie nõuannet võtan ma kuulda, sest
minu kirjutuslaud jääb vististi kogu suveks „üks tupp“;
väljas looduse hõlmas tahan täiel määral otsida karastust
talviste vaevade eest.

Sel korral pole mul aega rohkem kirjutada. Mul on
siin palju tegemist mitmesuguste asjadega, soome näite-
mänguga (siin mängiti „Preciosa“ soome keeles ja tuna-
homme tuleb see kordamisele), aastaeksamitega naiskoolis
jne. — Andke andeks, et saadan Teile nii lühikese ja
kuiva kirja; ma tahan siis, kui olen oma koju jõudnud,
kirjutada Teile pikema kirja Eesti ja Soome seisukohast
Vene vastu, millest Teie oma kirjas lausute mõnegi mõ-
telda andva sõna. Seniks jääge terveks!

Austuse ja sõprusega

A. Al m b e r g.

Almberg — 5.

Helsingi, 26. mail 1870.

Austatud Neiu!

„Soomel on ehk rohkem põhjust Venemaad karta,
kui Soome velled arwawad“, ütlete Teie oma viimses kirjas.
Väga õige, aga palun Teid olla kindel selles, et siin küllalt
tuntakse seda hädaohtu, mis meid idast ähvardab. See
pole meile mingisugune tundmatu asi, et Venemaa hea
meelega tahaks teha meie maa tavaliseks Vene kuber-
manguks. Ainuke abinõu, millega meie Venemaa kavat-
sustele võime vastu panna, on see, et oma rahva seas
püüame äratada rahvuslikku iseseisvuse-tunnet, mis võib
meie rahvast alles hoida kõikides tormides. Siia kuulub
ka, et haritud rahvakiht kõneleb sama keelt, mis rahvas
ise, ehk teiste sõnadega, et soome keel saab üldiseks
riigi- ja kultuurikeeleks. Aga just selles töös meie rahva
edenemiseks peavad soomluse sõbrad, n. n. „fennomaanid“,
kannatama kõige suuremat vastupanu — mitte Venemaa

poolt, vaid, kurb küll, oma maa meestelt. Siin on veel üsna suur osa haritud klassist, iseäranis ametnikkude hulgas, kes on küllalt sõge uskuma, et ainult praeguse olukorra (status quo) alalhoidmine võib kaitsta meid Vene ülevõimu eest, s. t., et rahvale, tõsi küll, antakse koole ja ametnikke, kes kõnelevad tema oma keelt, aga et kõik kõrgem haridus ka edaspidi peab jääma rootsikeelseks. See erakond — kes ei saa muust aru, kui et soomlastel tuleb olla kas rootslased või venelased (tertium non datur, nende arvates) ja kes peab tööd soomluse heaks samatähenduslikuks Vene politikale kaasaaitamisega, öeldes, et „fennomaanid oleksid valmis müüma oma isamaa Venele, kui ainult kaubakontraht oleks kirjutatud soome keeles“ — see erakond on see, millest meil on rohkem hädadohtu karta, kui Eesti sõsarad arvavadki. See on küll tõsi, et Vene politika arvab siis ennemini saavat Soome oma küüsi, kui rootslus sealt on kadunud, mispärast ta ka ei ole takistanud meie rahvuspüüdeid, vaid, vastupidi, edendanud neid; aga arvate Teie tõesti, austatud Neiu, et see nii peaks minema? Minu meelest näib see olevat täitsa võimatu. Soome rahvas oli peaaegu 700 aastat ühendatud Rootsi riigiga, nii sõbralikus läbikäimises kui võimalik, aga ta ei kaotanud siiski oma rahvust, kuigi see oli maha rõhutatud. Kuidas siis oleks isegi tõenäoline, et kui samas rahvas rahvustunne on ärganud ja saanud elavaks, ta kohe heidaks end Vene kotka kurku? Ei, venelasteks ei või soomlased iialgi muutuda, selle teeb juba 600-aastane veriviha võimatuks. — Aga kõik see ei takista, sellega olen küll nõus, et Venemaa on ja võib saada meile veel enam kardetavaks. Paljud märgid viimsel ajal on näidanud, et reaktsioonituuled jälle on puhumas. Liigub kuuldus, et vene keel jällegi surutakse meie koolidesse, ja on juba otsustatud, et siia Helsingisse asutatakse venekeelne algkool. Seepärast oleks olnud iseäranis tarvilik, et meie rahvustöö oleks olnud enam edenenuk kui see, nende kiusude ja vastuolekute pärast, mida rootsimeelne erakond siin on toime pannud, on võinud sündida. Fennomaanid on, tõsi küll, seda tähele pannes ja aimates seda hädadohtu varem või hiljem tulevat, tööd teinud palgehigis ja peaaegu palavikulise vaimustusega, aga nende hulk on olnud väike ja rahvas pole pidanud oma silmi tarviliselt lahti, et selgesti aru saada nende töö tähtsusest. — Aga olgu kuidas tahes, juhtugu mis tahes, „Jumalal on õnne ohjad, Looja käes on võimu võtmed“, ja minu kindel usk on, et tema hoiab pisemaidki rahvaid ja kaitseb neid hädadohtude eest,

kui nad aga ise õiglaselt ja usinasti teevad tööd oma vaimliseks ja kehaliseks edenemiseks ega eksi nende igaveste kõlbliste seaduste vastu, mis maailma valitsevad. Ühtki rahvast pole veel vägivallaga maha murtud, kui ta ise pole annud selleks põhjust.

Samasuguse kindlusega võib minu arvates kallis eesti rahvaski lootuses ja eneseusalduses vaadata vastu oma tulevikule. Tõsi küll, et tema seisukoht Venemaa vastu on veel hädaohtlikum kui meie oma, aga kui teiselt poolt meelde tuletada kõiki neid kannatusi ja hädasid, millest eesti rahva elu läbi on käinud, ilma et nad teda oleksid saanud võita, siis ei ole põhjust meeleehtimiseks. Ja mispärast vaadelda mingit asja aina selle tumedalt poolelt? Miks mitte parema meelega uskuda, et headus, õigus ja tõde võidab kurjuse, ülekohtu ja vale? „Kas ei ole a r m magusam kui hirm?“ — Seepärast, mu Neiu, ärgem kahelgem eesti ja soome rahva tulevikus, vaid uskugem, et kord meilegi koidab rahvusliku iseseisvuse ja vabaduse ilus päike, kui ka meie silmad kunagi ei saa näha selle kiiri.

Rõõmustav on kuulda, et Tartugi ülikoolis eestlusevaim on hakannud mõjuma. Kasvagu see aina ja võitku ikka rohkem maad! See on tähtsam kui arvaksitegi, et ülikooli elustab rahvuslik vaim, sest paljud selle liikmeist lähevad ametnikkudena maad mööda laiali, mil teel nad tulevad rahva enesega otsekohesesse ühendusse ja võivad siis avaldada ütlemata head mõju selle riiklikuks kasvatamiseks. Seda võivad nad juba üliõpilasedki olles teha, kui nad õpitöö vaheajal on maal kodus. Meie üliõpilastel on kombeks, iseäranis suvel, kui nad on kodus, pidada pühapäevakoole, kus õpetavad rahvast kirjutama ja lugemist harjutama, ja peavad ka loenguid igasuguseist, aga esijoones isamaalisist aineist.

Oma viimses kirjas nimetasin juba paari sõnaga, et me siin oleme mänginud soomekeelseid näitemänge. Meil on siin olemas n. n. „Soome selts“, mis asutati läinud sügisel ja mille eesmärk on edendada soome kunsti. Sellesse seltsi, kus on umbes 500 inimest, kuuluvad ka need, kes nüüd mängisid näidendi „Preciosa“ Weberi tuntud ilusa muusika saatel. Et meil nüüd on väike algus soome teatriks, selle eest tuleb meil suuremalt osalt tänada üht rootsi näitlejannat, proua Raa'd, kes aasta tagasi mängis pea-osa ühes algupärases kodumaises tükis „Lea“. Proua Raa ei osanud enne seda soome keelt pea mitte sugugi, aga oli just selle näitemängu pärast seda õppinud ja nii

edukalt, et kõneleb meie emakeelt peaaegu niisama ladusalt ja selgelt, kui oleks ta Soomes sündinud. Siin on küll vareminki mängitud näitemänge, aga proua Raa näitlemise tähendus oli palju suurem, sest tema on siinse rootsi teatritrupi kõige andekam näitlejanna, ja seesugusena näitas ta, et soome keel on juba niivõrt edenenud, et seda ilma takistuseta võidakse tarvitada kõrgemas tragöödiaski. Tänavu talvel mängis proua Raa teist korda soome keeles ühes teises, samuti kodumaises kurbmängus „Paola Moroni“. Tänutunde avalduseks sagedasti mainitud näitlejannale (kes sügisel läheb üheks aastaks väljamaale, aga siis, loodame, tuleb jälle siia tagasi töötama rahvusliku teatri heaks) etendati „Preciosa“ kolmandal korral tema tuluks. — Rahvusliku kunsti kosumiseks on meil siin, nagu sellest võite märgata, häid lootusi.

Aga olen vist juba liiga palju vaevanud Teid teadetega meie oludest siin Soome lahe teisel poolel. Andke andeks! Kui Teie aeg lubaks ja Teie ei peaks seda väga suureks vaevaks, jutustada ja paberile panna uudiseid Eestist, võtaks nad rõõmu ja tänumeelega vastu

Teie alandlikum teener

A. Almborg.

P. S. Ega Te ju ei pahanda, kui ka üks soome sõsargi tahab saada Teie tuttavaks? Minu sõber neiu Avellan, kes siin saadab Teile kirja, tunneb Teid minu kaudu; ta armastab eesti rahvast ja maad, ja tema süda on avatud kõigile kõrgeile püüdeile. Kas ei võiks ta saada Lydia Jannseniga tuttavaks?

Minu aadress on juuni-, juuli- ja augustikuul: „Turku (Åbo), Masku“.

Koidula — 9.

Ühest puusta pitkendanut
Kaheed arud oitsewat:
Hoia, Isand, oma hõlmas
Suome-Eesti isamaad!

Tartus, Lehekuu 31. p. 70.

Ah, herra Maisteri, Teie niia armastate toistele riemu teha? Mitte igamies sedä ei oska nii hüwalt kui Teie! Minä olen Teile palju wõlgu selle eest ja Teid nimetaksin weel parhemaksa¹⁾, kui mulle selitaksite: mitäu²⁾ woin seda wõlgu tasuda? Minä kottu mitte ei leia naiste

1) paremaks; 2) kuidas;

juurest palju sympathie i s a m a a küsimistelle, Teie „Suome sisarkin“ woisi olla eeskujuks mito minu Eesti piigadele. Neiti Avellan'i *) kiri on sisu ja kuore puolta Su o m e kiri, Teie woite olla uhket, kui Suomis palju niisukusid tütrid elap, see maksap palju meie aikadel ja minä eneseltä puolta olen uhkea see peale, kui neiti Elisabeth „minusta pisut pidäb 1)“.

Teile on, auustettu herra, uskaldust, palju uskaldust tulëwase aikade peale: ma riemustan sellestä ja arwan: Teie mitte ei mõtelnud, kui tahaksin minä kaugetla Teid haawata oma sanaga „Wenelaiste“ pärast? Ei, ei! Onne iga rahwale, kussa nii palju lootust ja kindlat mielt liikumas on ja minä ka arwan: Jumal ei woi tahta, et kaik se riemus siemen ilma wiljata jääp! Teil on pealegi weel palju rohkem chances 2) Suome rahwa itsenäituse 3) kohta, kui meil, — ja meie ka ei ripusta lootust warna, ja meie ka uskaldame, et meie rahwa õitse-aika takasi tulep ja teeme työt selle puole. Kui tuttaw on mulle kaik Teie ja „sisarkin“ 4) jut — tout comme chez nous 5)! Teie puhute „Fennomanite“ raskest saisu-sesta 6); Teie puhute nende lootusesta ja wahwusesta muist kotimaa 7) tuimuse, muist wäljaspuolitse walhekiele 8) wasta; Teie puhute ilmaliikumata uskaldusesta etesaikade sywistuse 9) peale kotimaa ja kotikiele abiga, — oh, monsieur: tout comme chez nous! Minä näen ja minä kuulen jo siin ka oma kotu iga samm, iga sana pealta samast luku; näen siin samast tapelust kurja ja ülekohtu wasta, kunne oikeuse kuub (nuttu) päälensa 10) pantud; näen rahwa itsenäitust nii kui wäetit taimkeest lootuse tiiba warjulla idänewat ja pitkendawat 11), kun teda tormi ja tuisku wägi igalta puolelta küllalt wintsutap; mutta —

„Edasi, mo isamaa!
Astu eemal' hirmuta!“

Teil on oikeus: 700 aastat ei ole Suomalaisi Wenelaiksiks teinut, ei ka Eestlasi Saksalaisiks, — minä ei karta ka Wene woli! 700 aastat aika ei ollut mitte Wene kooli, ei ka Wene sywistushuoli 12) Suome-Eesti pinnala työs, ei ollut 700 aastat aika Wiron rannala Saksa „ystawäit 13), oli Saksa „herrait“ ainoa 14) — „arm on makusam

1) lugu peab; 2) (võidu) võimalusi; 3) iseseisvuse; 4) sõsaragi; 5) kõik nagu meil; 6) seisukorrast; 7) kodumaa; 8) vale keele; 9) tulevate aegade hariduse; 10) kuhu õiguse kuub peale; 11) pikenevat; 12) „kultuurihoolit“; 13) sõpru; 14) härrasid ainult.

*) E. Avellani kirjavahetus Koidulaga pole meie teada säilinud.

kui hirm“, seda kawalus ka leidnud. Minä ei ütle neid sanu mitte hirmusta: meie tunneme siin ka, kui kaunis riist rahwa waimuerkus (intelligence) on harimata wägewalla wasta. Rahwamieli selwitamine¹⁾, se ainoa aitap ja kokkuhoidmine, üks-miel, temäl on suur, suur wägi seheri. Olgu Teil wahwusta, olgu Teil uskaldust — „Jumalalla“, jah, „Jumalalla on onne ohjat“ ja „Wiron ystäväte“ südamet on alati Suome sukulaiste puolta. Työ on raske, tee on pitk, mutta kui pilwet koitu kinnimatawat, kenties²⁾ päikest (auringo) siis pitkemalta ei olegi?

Ja öitsep onne südames,
Ja kannad walu silmawees:
Aeg mõedap sammu hoidmata,
Jää wait, jää wait ja kannata!

See on Teile suureks hüwaks, että kõik Teie idées nationales idänewat ja leidwat eestkostjaid Helsingista, päälinnasta enesesta ja yliopistusta. Meie peame Tartut alles rahwalinnaksa kaswata ma. Riiga, Baltimaa päälinn on Lätlaste pesälinn, neide pärast tapelewat ka Wene- ja Saksakiel: üks ja tõine tahap neid, nii kui meid, syvis-tada, sillä kohta on „tertium non datur“³⁾! Igal mehel oma Humbold, — mutta⁴⁾ — meil ka!

Õige suur abi oleks, kui saaksime hüwa Suome-Eesti grammatikat ja suuremat Suome-Eesti sanakirja⁵⁾: kui wäga lähäp neid kaksi tarwis. Aminoffi sanakiri*) on hüwa külla, mutta weike; ainoa „Ennemuistse juttudele“ kelwoline.

Mullu suwe lupas hr. Maist. Swan, kui siin oli, „oige wissistä“⁶⁾ oma Ruotsi-Suomekieli grammatika perä Suome-Eesti grammatikat kirjutada, lupas „mitte unousta“ — kui Teie tulete temaga ühten, muistutage⁷⁾ temale, että — siitä⁸⁾ üks Eestí wanha sana puhup: „Kes kannatap, see kaua elap“ — temä wissistä ka aitap meid wäetimaid; kaua, oige kaua elamä! Dr. Widemann, Pietari akademikus, joka parajalta⁹⁾ Tartus nyt (ja hüwa Eesti-Saksakieli sanakirja meile walmistas) alkap tulewa suwe Eesti-Saksakieli grammatikat. Minu mielest Eesti-Suome ja Suome-Eestikiele grammatikat läheks palju rohkem tarwis. Kas ei leita Helsingista mitte miest ken seda kirjutada käsile wõtaks? Eestikiel on Teie rahwale palju hõlpsam oppida, kui meil Suomekiel, meie ei moista kaiki neid pitkaid

1) selgitamine; 2) kes teab (siin aga vist: kas?); 3) mõte: harida, selle kohta maksab „kolmandat pole“; 4) aga; 5) sõnastik; 6) kindlasti; 7) tuletage meelde; 8) et — sellest; 9) kes parajasti.

*) Eesti-Suome sõnastik Kreutzwaldi „Eesti rahwa ennemuistised jutud“ jaoks, a. 1869. Pikemalt — vt. märkused raamatu lõpul.

lopetusi (fleksion) sanade takka, mis, meie kielest jo katu-
nut, Teil wiel on. Midä kauem meie wiibime toine toise
kielta tuttawaks teha, sedä suuremaks lähap waihe¹⁾ suku-
laiste kielte wahel.

Jah, nii kaugel meie weel ei ole, kui Teie: teaterit,
rahwa kiele teaterit meil wiel ei ole. Kui meil esmälta
„näytelmät“²⁾ oleksi, kül siis saaksime ka „näytellitärtä“³⁾,
mutta — ei ole! „Wanemuise“-seltsi sündimise päiwaks
(24. Juunil) tahtwat siin kaks kolm seltsi-liiget Eestikieli
esimästa comédiat katsuda (koettaa) „Wanemuise“ seltsi
saalis, comédia on Theodor Körneri „Vetter aus Bremen“,
kellele nime annettu „Saaremaa (Oesel) onupoig“⁴⁾ — tulep
oodata, midä⁴⁾ luku lähep! See on esimene askel⁵⁾ Eesti
teatri-tee peal! Kül siis tõised tulewat takka ja — loo-
dame — paremat, kui temä!

Eesti „kirjaliste-seltsi“^{**)} pohjuskiri ei taha veel
Pietarista⁶⁾ takasi tulla, ei ka weel „Mesilase“ lupakiri, kus
hra. Hurt redaktoriks tahap heita, se on alati meil suureks
waiwaks, et walitsus nii õige kaua lupakirjad kinni-pidab.
„Põllomieste seltsi“ lupa oli paar aastat Pietaris, nii ka
laulujuhla⁷⁾ lupa ja m. m. Nii oli ka hiljan aikan⁸⁾ luku
Tarto Eestikieli kiriku-kogudusega (Peetri-kogudus), kui uusi
pastori omale sai. Temä (Peetri-k.) lahutas enesä (sillä⁹⁾
et oli linnakogudus ja suur) kihelkonna (pitajä) kogudu-
sesta¹⁰⁾ ära ja walites eneselle itse pastori ja se pastor oli
süntinut Eestlane, keda kogudus püüdis saada siita¹¹⁾, et
„Eestomane“ oli. Tõiset kirkuherrat uusi pastori mitte ei
tahtnut, sest toiset kirikuherrat ei ollut Eestomaanit, oliwat
Saksalaiset. Uusi nuori kirikuopetaja, herra cand. Eisen-
schmidt, oli kroonu candidat, kogudus wottis nouuks maksa
kroonu raha (ylisoppimise kulu) takasi ja nyt on Tartu
Eesti linna-kogudusel Eestlane pastoriks, mutta aasta aika
peaaegu läinu ära, kunni asi toimi läks; sillä mitte
Eestlast, kui enesä Eestlaseks tunnista b, ei taheta
tähdelisse¹²⁾ toimitusse. Minu isä käinu itse Pietarin asia
puolta, ikka jälle kirjutati ja uueste kirjutati asia üle, wasta-
miehi oli palju. — nyt, kui luku toimin¹³⁾, nyt on lukemata
hulka ystawait¹⁴⁾! Ime asi!

1) wahe; 2) näidendid; 3) näitlejaid? 4) kuidas; 5) samm;
6) Peterburist; 7) laulupidu; 8) hiljuti; 9) sest; 10) s. o. maakogu-
dusest; 11) seepärast; 12) tähtsasse; 13) lugu läbi; 14) sõpru.

*) Teatavasti oli Koidula ise selle eestipäraseks ümber teinud.

***) Kirjameeste Selts.

Miten¹⁾, herra Maisteri, Teie olete opetaja „naiskou-
lussa“ — millala Teie siis kirjutate „U. Suometari?“ Ja
miten Teie aika ja käsi annap lupa Teile kaksi ammetit
kokku toimitata? Siis mulle tulep Teile weel paljo rohkem
tänu anda, että lähetate Viron-sisaralle nii pitka kirja —
j'adore les lettres très longues²⁾. Kahju on että minu enesä
kiri ei woi kaiki nii süwälta selitata, kui mina tahaksin:
käsi on minul mitu aika hädalinen ja siitä³⁾ woite, auus-
tettu herra, Luojät kiita: muulloin⁴⁾ saaksite weel pitkemalt
aika ja silmi waiwama sukulaise sekaise sulekirja kallala.
Mutta — ei usu, että Teil sittenki⁵⁾ kõik hädän-ahdinko
myotan⁶⁾ — käsi on lihasta ja woip paraneta!

Mina ei tunne mitte „Suome sisara“ adressi Helsingis
— kas lähep kiri ainsa nime alla oikeste kätte? Sen-
tähden⁷⁾ palun neiti Avellan'i „vanhat tuttavat“, wastust ja
„kuvanne“⁸⁾ see kerta toimitata neiti kätte! Ja? Kiitos⁹⁾
tulep siis paigalta kanssa¹⁰⁾!

Teid lahkesta terwitates

Lydia Jannsen.

NB! Üks asi on meil nyt Teista helpsam: meie Censur!
Eile käisi Eesti censor, — elap Riigas — siin: on itse
Eestlane ja armastap Eestimaad ja Eesti mielt ja miet-
ted, — — salainen Teile mainitsen: on „Eestomane“
ja armastap ka Suomemaad, temä, Wene kroonu
Censor!!! Mitte seda ühegile ütolge, mulloinen¹¹⁾ — —!
Censor Suigusar saisap Saksa-Wene censori all Riigas,
mutta Wene-Saksa censor ei tunne Eestikielt — se'ep se on!

Andke halba orthografiat andeksi: käsi oli liiga
wäsüinud!

Almberg — 6.

Austatud Neiu!

„Harva kaks ilma kolmandata,“ ütleb soome kõne-
käänd. Pärast seda kui viimati mulle kirjutasite, olen
saatnud Teile juba kaks kirja ja siin tuleb veel kolmas —
soovin, et Te ei tüdineks nii paljust kirjutamisest, vaid
pikameelselt annaksite selle andeks. Sel korral pole
mul siiski midagi muud ette tuua, kui see palve, et olek-

1) kuidas; 2) jumaldan kirju, mis wäga pikad; 3) seepärast;
4) muidu; 5) siiski; 6) hädakitsikus möödab; 7) seepärast; 8) pilt; 9)
tänu; 10) ka; 11) muidu;

site hea ja annaksite kaasasoleva kirja edasi oma isale. *) Et mind „Vanemuise“ seltsi auliikmeks kutsuti, oli midagi, mida ma kunagi poleks võinud aimatagi, sest mis olen mina teinud, et väärt olla niisugust au? Et aga säärane lahkus seltsi poolt on mind väga rõõmustanud, pole tarvis mainida, ja veel suurem oleks mu rõõm, kui mingil viisil mõistaksin sellele vastata. — Ma olen palju mõelnud, kuidas siin Soomeski asutada midagi „Vanemuise“ seltsi taolist, ja läinud aastal võtsin selle asja Suometar'eski kõne alla, aga veel ei näe mingit võimalust selle teostamiseks. Tõsi, siin on mõnes kihelkonnas vähesed lauluseltsid olemas, ja rahvakooliõpetajad on kohustatud lastele ka laulu õpetama, aga mingist üldisest lauluseltsist pole veel mõtetki. Ma tänaksin Teid väga, kui oleksite hea ja annaksite mulle lühikese ülevaate, kuidas „Vanemuise lauluselts“ asutati ja kuidas ta pärast nii kasvas, et nii suure eduga võis pidada eestlaste 50-aastast vabastamispidu. Ma kardan, et seesuguse lauluseltsi asutamine minu kodumaal leiab suuremaid takistusi ja vastuseismist kui teil, sest minu arvates on rahvaharidus Eestis palju paremal järjel kui siin Soomes.

Mina olen nüüd kodus vanemate juures, kaugel pealinnast, ja naudin täie südamega kevade ilu siin maaelu rahulikkuses (minu isa on abiõpetaja (chapellain) ühes väikeses maakoguduses, nimega Masku**). Septembrikuu 1. päeval olen jälle Helsingis ja siis loodan seal näha siada Eesti sugulasi. Siis avatakse Helsingis ka põllutöönäitus (exposition), mis ehk Teie isale võib headmeelt teha.

Midagi muud mainimisväärilist pole mul sel korral teada. Põllud on väga ilusad ja annavad lootust heaks lõikuseks, kui mitte see meie vana vaenlane, pakane, jälle ei tule ja ei hävita kõik lootused.

Olge südamlikult tervitatud!

Seda soovib sõbralikult

Masku, 16/6. 70.

Teie teener

A. Almborg.

*) Nähtavasti tänukiri „Vanemuise“ auliikmeks valimise eest. Ei ole säilinud.

***) Mõnisteistkümmend kilomeetrit Turu linnast põhja poole.

Almberg — 7.

„Mo Eestimaa oh looda,
Ka ajad muutuvad!
Meil' tulevased tunnid
Veel toovad kinnitust!“ *)

Masku, 27. juunil 1870.

Oh, austatud Neiu, kuidas me oleme ühemeelsed!
„J'adore les lettres très longues“, kirjutate Teie — nii teen minagi. Sellepärast tänan Teid väga Teie viimse pika kirja eest. Pean aga sedamaid kurtma (beklagen), et minu käsi ei oska sulge (Feder) nii hästi tarvitada kui Teie oma: Teie kirjad on pikad ja huvitavad, minul pikad ja kuiivad — „se'ep se on“. Aga selles ei saa ma midagi parata, Te peate rahul olema. — —

Te ütlete, et mis mina kirjutasin „fennomaanidest“ ja nende püüetest, on „tout comme chez nous“. Ma arvan siiski, et ühest küljest „estomaanidel“ on kergem jõuda oma kavatsuste täitmisele. Ja see on nimelt, et Eestis ei ole mingit saksa lihtrahvast. Meil siin Soomes on $\frac{1}{8}$ osa kogu rahvast rootslased, ja see asjaolu teeb soomluse edenemise palju aeglasemaks kui muidu. Pealegi aitab see meie maal enam või vähem rootslust alal hoida, sest see rootsi rahvas ei või soomlasteks muutuda, vähemalt kulub selleks, kui see olekski võimalik, aastasadu. Teil sellevastu säärast takistust ei ole. Kui „idéés nationales“¹⁾ kord on ärganud ja mõjuma hakanud, peab Teie haritud saksa rahvakiht eestlasteks muutuma, sest teda ei toeta mingisugune saksa rahvus lihtrahvas seas.

See on väga õige, et meil oleks vaja häid keeleõpetusi (grammatikaid) ja sõnaraamatuid, nii eestisoomse kui soome-eesti omi. On nimelt väga tarvilik ja otse möödapääsmatu, et vennasrahvad õpiksid tundma üksteise keelt, kuna nad ainult nii võivad astuda lähemasse ühendusse ja osata tarvitada teineteise kirjandust. Mina omalt poolt arvan, et meie keeled kujunevad palju enam ühesarnaseks, kui nad on praegu. Soome kirjakeel hakkab minu arvates ikka rohkem läänesoomse murde järele käima, mis on juba üsna eesti keele laadiline. Nii näiteks on inessiivi, elatiivi, adessiivi ja ablatiivi muute lõpud läänesoomse murdes päris samad kui eestigi keeles: „talos, talost, talol, taloll“, mitte „talossa, talosta, talolla, talolta“, nagu kirjakeeles ja idasoomse murdes. Genetiivist

1) Rahvuslikud aated.

*) See tsitaat on eestikeelne ka algupärandis.

on samuti *n* ära heidetud: „talo isäntä“, mitte „talon i.“; „minu isäni“, mitte „minun i.“ — See ühtlus kasvaks muidugi veel suuremaks, kui tutvuneksime teineteise keelega, ja selleks on kõige pealt vaja keeleõpetusi ja sõnaraamatuid. Te küsite, kas Helsingis ei ole ühtki meest, kes võtaks need oma kirjutada. Mina ei tea praegu küll rohkem kui kaht niisugust, nimelt prof. Ahlqvist ja mag. Aminoff, kes oleksid selleks tööks sündsad. Aga lugu on ka nendega nii kui mitmel muul siin meie maal: et ennast ära elatada, peavad nad hoolt pidama oma ametite eest, mis röövivad kõik nende aja. Metseene, kes edendaksid kirjanduslikke ettevõtteid, siin ka ei ole. — Sügisel, kui Helsingisse jõuan, tahan nendega siiski kõnelda sellest asjast. Seda ei tohi jätta, ja ehk ometi leitakse mingi nõu selle täideviimiseks.

Soovin kõige paremat edu „Saaremaa onupojale“! Teie, Neiu Lydia, ei suuda uskudagi, kui palju edendab rahvakeelne teater rahvuslikku asja. Nii on vähemalt Helsingis olnud. Ühe aasta jooksul on seal mängitud seitse soomekeelset näitemängu, ja nende seas kaks algupäraselt (original) tükki. Need näitemängud on mõjunud nii palju, et kõrgemastki seisusest paljud, kes enne täitsa halvaks panid soome keelt ja kõike tööd selle heaks, nüüd on saanud sellest hoopis teise arvamise ja on hakanud sellest headmeelt tundma. — On kavatsus septembrikuus etendada Helsingis jälle hulk soomekeelseid näitemänge. Meil on üks hea noor lauljanna, neiu Ida Basilier, kes on „fennoomaan“ ja kes parema meelega tahab laulda soome kui rootsi keeles. Ta on mõned aastad Pariisis laulu harjutanud ja tahab sügisel Itaaliasse minna. Enne seda tuleb ta siiski, nagu juba tähendasin, Helsingisse mitmeid soomekeelseid ooperiosasid laulma.

See on rõõmustav, et Teil on säherdune tšensor, nagu oma kirjas kõnelete. Tarvitage seda võimalust ja kirjutage „Eesti Postimehes“ rahvuslikust asjast, ergutage maamehi oma keelt harrastama ning sellel põhjendatult rahvuslikku haridust edendama, ja suruge sügavasti nende südamesse see õpetus: „sakslased meie ei ole, venelasteks me ei saa, meie peame olema eestlased“*) ja „saksa keel on sakslaste keel, vene keel venelaste, siis peavad eestlasedki tarvitama ja harima oma eesti keelt.“ — —

*) Kuulus hüüdsõna, millega (muidugi vastavalt soomlaste kohta käivalt) A. J. Arvidsson 19. aastasaja alguses esimese soomemeelsete liikumise äratas.

Neiu Avellan'ile saatsin Teie kirja ja päevapildi (see oli minu meelest parem kui see, mis minul on; miks mina samasugust ei saanud?). Ta viibib nüüd suveajal maal, ühes kihelkonnas Soome südames, mille nimi on „Keuruu“ (aadress: Jyväskylä, Keuruu). Teil on õigus, neiu A. on õige soome tütar, kelle süda palavalt tuksub isamaa küsimustele — kahju ainult, et tema sarnaseid siin palju pole. — Naiste kasvatus on meil veel säärasel järjel, et see just palju ei vii neid üldistest isamaa asjadest mõtlema. Pea-õpiaineks meie naiskoolides on harilikult prantsuse keel; oma maa keelt ja kirjandust sellevastu ei õpita sugugi või üsna vähe. Helsingi rootsikeelses naiskoolis näiteks, kus ma soome keele õpetaja olen, õpetatakse 24 tundi nädalas prantsuse keelt, 18 saksa, 14 rootsi, aga ainult 6 tundi soome keelt. Koolis on 7 klassi. Sellele lisaks tuleb veel see asjaolu, et kolme eelmainitud keelt peab igaüks õppima, soome keel sellevastu on vabatahtlik. Tuleval aastal loodetakse siiski soome keelele rohkem tundisid saada. — Soomekeelseid naiskooli kõrgema hariduse saamiseks ei ole meil veel enam kui kaks: Jyväskylä's ja Helsingis. Viimaksmainitud linnas olev kool on veel üsna noor; see asutati alles läinud sügisel, aga kasvab iga aasta muidugi ühe klassi võrra, kuni ta saab täielikuks. — Jyväskylä kõlbaks kutsuda meie maa õigeks pealinnaks: see on õige soome linn, kesk maa südames, Päijäntee järve põhjarannal. Seal on täielik alg- (elementar-) kool (ühendatud algkool ja gümnaasium), kust juba kolm aastat on tulnud puhtsoome noormehi ülikooli; seal on pealegi meie maa ainus rahvakooli-seminar, kes iga aasta saadab kõlvulisi rahvakooli-õpetajaid ja -õpetajannasid üle maa. Linn on alles noor (asutati a. 1837), aga ta edeneb. Seda ei või, vastuoksa, ütelda meie maa kõige vanemast linnast, sellest 600 aastat vanast Turust. See on rootslaste päris pesapaik Soomes. Nii on seal näit. 2 kõrgemat algkooli, 2 gümnaasiumi, 1 naiskool, 1 kaubanduskool, 1 merekool ja 1 reaalkool (peale paljude erakoolide), mis kõik on rootsikeelsed, olgugi et terve maakoht ehk ümbrus on puhtsoomekeelne! Teine kõrgem algkool ja teine gümnaasium peaks tingimata olema soomekeelne, aga ehk küll „fennomaanid“ seda juba aastatekaupa on nõudnud, ei ole veel mingit muudatust kuulda. Turu konsistorium (tuomiokapituli), kelle valitsuse all on koolid kuni praeguseni, on olnud täielikult „svecomaanne“ (rootsimeelne) ja samasugused on linnaelanikud. Näib, kui oleks rootslus

siin rajatud sama kindlale alusele, kui Püha Eeriki a. 1157 ehitatud loss, mis seisab uhkena Aurajõe suus. Turu ongi meie maa kõige läänepoolsem linn, mis iseäranis suvel on alalises ühenduses Rootsi pealinnaga. — Ometi on Turugi asjas loota paremat tulevikku. Esimesest heinakuu-päevast peale lahutatakse kool ja kirik (kes siia maani on seisnud ühe valitsuse, tuomiokapituli, all) teineteisest ja kool saab oma valitsuse. See uus valitsus, räägitakse, kavatsevat muuta Turu teise kõrgema algkooli ja gümnaasiumi soomekeelseks. — Mis muidu sellesse uude koolivalitsusse puutub, siis pole need mehed, keda suurvürst*) sinna on nimetanud, mingit usaldust võitnud. Esimeheks on, näete, üks parun v. Kothen, ülikooli abikantsler ja ameti poolest kindral Vene sõjaväes! (Meil kõlbavad kindralid igasse ametisse!) Ta tuli siia läinud sügisel Peterburist, kus ta oli olnud 20 aastat. Ta on küll soomlane**), on olnud üliõpilasenagi Helsingis, aga Peterburis on ta täiesti venestunud ja eriti kooli asjus ei taipa ta mitte midagi, ega mõista ka soome keelt. Siis on koolivalitsuses veel neli liiget, neist kaks endist ülikooli õpetajat ja soome keele mittemõistjat, üks on endine rahvakoolide inspektor ja üks endine õpetaja Helsingi normaalkoolis. Mõlemad viimaks mainitud mõistavad soome keelt ja viimane on „fennomaan“. Koolivalitsuse viiest liikmest on siis ainult 2 õiget koolimeest ja ainult 1 „fennomaan“! Pole siis ime, et siit palju head ei oodata. Qui vivra, verra¹⁾.

Palju imestust ja meelehärma on siin neil päevil äratanud teade, et meie kindralkuberner krahv Adlerberg on üles kutsunud venelasi raha koguma soomlaste heaks. Ta on nimelt asutanud suure seltsi kaitseta (wehrlos) lastele abiandmiseks, mille tegevus ulatub (ausdehnen) üle terve Soome maa. See võib olla põhimõtteliselt hea, aga tegelikult toob see kahtlemata kõike muud kui head, sest vaesed vanemad ei hakka nüüd muidugi pidama palju hoolt oma laste eest, vaid jätavad need seltsi hoida. Aga olgu sellega kuidas tahes, asi on nüüd see, et Adlerberg on kutsunud venelasi raha koguma seltsile, ja „Journal de St. Petersbourg“ jutustab, et Peterburis juba on otsustatud seks otstarbeks pidada suured loosimispidud (lotterie). Nagu ehk teate, oleme vene ajalehtedelt alati kuulda saanud häbistavaid (schmähliche) ja meid haavavaid sõnu selle

1) Kes elab, näeb.

*) S. o. Vene keiser, kes ju ühtlasi Soome suurvürsti nime kandis.

**) S. o. soomemaalane, aga mitte soome rahvusest.

kohta, et tahame ülal pidada oma iseseisvat riiklikku (politisch) seisukorda, olgugi et me ei saa elada ilma, et kerjaksime (betteln) Venemaalt armuandisid. See võib meid muidugi ainult sügavasti haavata, pealegi kui siit-poolt kunagi ühtki kopikat venelastelt pole palutud. See-pärast on siin otsustatud, et edaspidi Venemaalt enam mingid andisid vastu ei võeta, sest kui nii tarvis on, tahab soomlane ennemini nälga surra kui süüa säherdust kihvtiga segatud armuleiba. Nüüd on siiski kindralkuberner, kuigi ta küll teadis, et see on rahvale vastumeelt, hakanud kerjajaks kogu maa nimel. Te võite siis küll aru saada, kui suurt viha see on sünnitanud. Saab nüüd näha, kuidas see asi lõpeb. Üks number „Helsingfors Dagblad'i“, kus sellest kõneldi, on konfiskeeritud. „U. Suometar“ võib asjast rääkida, aga mitte sõnagi mainida kindralkubernerist. Aga kuhu kostab see hääl? ega Venemaal ikka neist sõnadest hoolita. — —

Ja nüüd „kiitke Loojat“, et olete jõudnud juba siia saadik, sest ma ei taha nüüd enam kauemini „vaivata Teitä sugulaise sekaise kirja kallala“! Aga Te võite tuleval korral kätte maksta (rächen), kui sama pika kirja kirjutate.

Elage hästi!

Austuse ja sõprusega

A. Almborg.

Koidula — 10.

Tartus, 15. Mihklikuu p. *)

Auustettu Herra!

Tänamata piiga ta on, ei kelpa kuhunkaan¹⁾, temä Lydia — ja? Niin pitka aika lähetap²⁾ myöta ja niin ystävät kirje, ei vasta sana — c'est abominable, n'est-ce pas?³⁾ Ah — kui sünnip moista oikeust süülisele, minä ka, Herra Maisteri, tule kaipama: Kas ei voinu Suome ystävälle tulla miete: „temä on haike — —!“ Voyons, monsieur, qu'il y a de la fierté dans votre pays! C'est affreux!⁴⁾ — Teie ei tohi mitte suuri silmi teha, auustettu Herra, kui minä kaipan Teie peale: c'est si commode⁵⁾, tõiselle süüti anda, — siis saa itse helpsalta lahti. Tõsi on see, että

1) kuhugi; 2) läheb; 3) see on vastik, kas pole? 4) Vaadake, härra, kui palju kõrkust on Teie maal! See on kole! 5) see on nii kerge, kohane

*) 1870. a.

minu oike käsi oli mitu, mitu kuut niin haike paljo työstä, että mina ei saanu kuhunkaan puole kirjutata, vaivaliselta kaikki tarpelisema työ sai tettu. Vähe rohkemalla kirjutamisella ei annu käsi hiljemine liikutata. Tänu Taarale, nyt luku lähä helpolisemale, työ vähe jälle edistap.¹⁾ Kui kaua siis nyt viha minu huoletusesta kesta tõine puol Suome silla? Kes kannatap, see kaua elap!

Minä tahan varsi alkeusel kaikki süüt kerraga tunnistata = ei lähä vissistä enämpä tarpeen²⁾ Teile nime-tata, Herra Maisteri, et Suome siltä liika kaukella Eesti piigale nyt tänavu! Teie vissistä pahoitate minu sulest (kynää), joka ühten puhku lupamas nousi, kunne taivallisest väkit lisavat: „ei“! Mutta minu haike käsi oli niin rohket työt toonut, että ei ollut mietet³⁾, tulla Helsingki! Minä ei tiia, kenne pahat henkit ei salli minu jalka kanta Suome pinnalla! Näitap minu silmistä, että sentarpeen lähä siivy⁴⁾, kenne abilla sala äralennata tulep kottu, tõist nou ei mina tunne! Näete, Herra Maisteri, taivas taha, että Teie tulete ennen meile, miski önn muidu ei lupa meid Suome rannalla? Kas ei ole minu oikeus tai-vast kiita niin parasesta mietesta? Aasta tulep, aasta ka-dup — ahelat on kovat, palju kovemmat kuinka toive⁵⁾ sydämessä! Mutta — „kärsimys⁶⁾ on kaunis kaste“, temä meid talutap hauta viereni — kui ei lähäksa useasti⁷⁾ niin raskeksa! Ühte kaikki! Niin pitkaltä kui elo kesta, kestku lootus! C'est de la philosophie bien comode et bien — forcée!⁸⁾

Kaipuslaulu minä mitte ei tahtnu Teile laulta tänä, — tahtsin Teile anta paljo kiituksia, että oleme „yhden-mieliset“ au point des „lettres très longues“⁹⁾. Siiski, ei mitte Teie tänu ei teeni minä sentähden, vaan Teie kannatusta. Mina kirjutatan (kaiki minu aastatellä) paljo, oike paljo siin kui lapsi — sydamestä sulke! Kas need on Teie „kirjeenne huvittavat —?!“ Lieber Himmel, wenn doch überall der Mangel so leicht zum Verdienst würde!¹⁰⁾ Minä salli oike väga sentähden kirjeenne „kuivat“ — niin „kuivat“, kui tulevat toiselta puolta Suome sillasta: c'est mon caprice¹¹⁾. Mis Teie voite sen vasta tehä? Midagi.

Mis Teie kooliasjusta puhute, auustettu Herra, on meile palju mieteleta annut: meie puol on kooliluku niin-

1) edeneb; 2) ei ole vist enam tarvis; 3) mõtet; 4) et sel-
leks on tarvis tiibu; 5) lootus; 6) kannatus (kärsimus)! 7) sagedasti;
8) see on filosoofia, mis väga mugav ja väga — sunnitud! 9) pikkade
kirjade suhtes; 10) Armas taevas, kui ometi alati puudus nii kergesti
teenuseks (vooruseks) saaks! 11) see on mu kapriis.

sama kahisemassa, kirik ja vald omava riitun¹⁾ kooli valitsuse (hallituse) pärast. Saksa koolit seisavat kõik riigi (valtakunta) valitsuse all; kylä- ja kihelkonna- (pitäjä-) koolit on kiriksandate meelevalda kätte annetu, ei opeta kaukemalla kui piiblikemisele ja katekismuse tundmisele Eesti kiele. Iseäranis (eryttäin) nyt, viimsella aikalla, lyöp kirikuherrate viha palama rahvamieste vasta, kenne²⁾ paljo julkemasta sana- ja tekodessa nuhdellemas kiriku laiskusta kooliasjussa. Meil ei ole, niinkui Suomessa, kantsli peal ystaväit, meil on seal vihamiehi. Nyt on meie suurem murhe, gymnasi-koolista nuori rahvamehi yliopistooppimiselle saata, kenne kiriksandaks heitaksivad, niin, että meilt hiljemalta vainolaiste heneses leiris sotamiehi synnip. See on raska, mutta — võimalik on. Tänavuse 1870 aasta II puolel (Semes.) alkeap Tartu gymnasiassa esimine Eestikiele opetus, koetuse³⁾ pärast! 2 tundi nädalas (viikossa), see on vähe; mutta herra Hurt'i, Eestikiele opetaja, arvu⁴⁾ myöta alkeus ei ole paha. See on esimine askel raske tee peal, see on esimine gümnasium, joka⁵⁾ lupa on maa kielta opetata! Kas ei ole ime, että niin synnip Tartus, kun laulavat: „Deutschland! Deutschland über alles — hoch steht die Wacht am Rhein! — See tule kõik meie gymnasia-direktorista, temä on vapamietete ystavä, palju parhem, kui vanha direktor, see oli syda-Sakslane, juuri niin „zelotisch“⁶⁾ Saksa kiele ja miele kohta, kui tõise kiele kohta samasta laitis. Kahju (vahinko), että meie theologia facultät yliopiston nii orthodox on — mis meie yliopisto kirikuopetuselle kasvatamassa, c'est de l'orthodoxie parfaite⁷⁾. Meie kiriksandatel on paljo voimusta rahva üle, kui nemät oleksivad vapamieleliset miehet, meie työ oleks paljo helpolisem. Mutta nemät on itsenäituse suuremat vainolaiset Eestimaal ja facultäti henki tiivulla siin Tartus on raske tõiseks kasva kui nemät, meie nuoret abituurit pitäksivad väljalla maale minema theologiaat oppima, kuinka neidesta asja pitaks saama⁸⁾! Mutta julkeust! Aika myöta asja käivät!

Selitake minulle, Herra Maisteri, kusta see suuri himu tulep rahva puolelta nyt, näitemängi (teateri) nähdä? Rientävät⁹⁾ kakilta puolta nyt sentarpeen¹⁰⁾ kokku. „Saaremaa Onupoeg“ läksi — Teie onnetoive kiituksen — hü-

1) riisus; 2) kes on; 3) katse; 4) arvamist; 5) kel; 6) agar, vaimustatud; 7) see on täielik ortodoksus; 8) s. o. kui tahetakse, et neist peaks asja saama; 9) tormavad; 10) selleks.

valtä lõppelle, rohkella näkijate hulkalla; 29. Mihkli k. päival (Mihkli päival) tulep uusi näitemänki Vanemuise-saalis käsilla, original-tükki „Kosjakask“, joka rahvas ootap suurilla silmilla. Kui kiirelta, kui ruttu on näitemänki maku pitkaksi kasunu meie keskella! Kui meil oleks näitelmaid, näkejaid meil on kyllältä! Teie sana, auustettu Herra, on tosi: rahvateater edistap rahva mielt ja rahva asjo paljo ruttemine, kui moni muu nou voiksi. Meie puol pealegi ei ole Eestlase maku ise mitte rikkotu, teatri sana ja teko on temalle eio! Alkeus ei ole mitte suur, mutta kasvap ruttu. Kahjuks tulep nimetata, että meil mitte, niinkui Teil, naisi ei saa näitemängilla, — meie oleme niinkui les anciens*): nuoret poisit mänkivat naiste luku! „Saaremaa Onupoja“ toos posti paari päive pärast Teie kätte; kui meil nyt sünniksi rohkemalta näitemänki, see oleks oike, oike tarpeellinen asi nytise aikal¹⁾.

Ime luku, että sõta nuore aikate ja vanha miele²⁾ vahella on Tartus löytü kaikitulusemat paika ja aset, Tartus, kunne³⁾ rahvavapause sotijat ja temä vainolaiset niin lähelliseltä tõine tõise korvan elämäs. Ei missään muialla meie pinnalla ole vielä niin paljo avalikulta selle pohjal työt tehtu, kui siin. Riigas voitlep Läti selts Sak-salaiste vasta ja katab oma selka Venelaistega; Tallinnas on kaik vait ja vaka, niin kui Teil Turun, Saksa rüütlit kaikki rohkemalta „feudal“ ja Eesti talupoikat kaikki vaese-mat (köyhä) Tallinna maakonnas. Tänavune suve on siiski siemet viskanu, kusta paljo kasvu ootame. Jõuvut (les forces) alkavat kokkuma (ä se concentrer) ja laiali pillatut nuolit kok olla heitma. Meie ootame nytise kuulla vielä kirje painosta⁴⁾ tulevat, joka ajavat paljo silmi laiali minema**). Oh — Herra Maisteri, Teie ei voi usku, kuinka uhkuistap ja iloistap naise sydäntä, näh-des, että elössä ta sukurahva keskellä miehi, kenne⁵⁾ ei pane oma kasvu, ei oma kahjo ei mitään⁶⁾ suure hulka kasvu ja kahjo pärast! See „armsam viel, kui armusana, kaunimam, kui kosjaviina“ — vissistä! Nau-ratate? Miksi? Mina puhun tõsidusta. Miksi juose niin

1) nüüdsel ajal; 2) s. o. uueaegsete vaadete ja vanameelsuse; 3) kus; 4) raamatuid trükist; 5) kes (Hurt, Jakobson?); 6) ei mikski.

*) Antiikaegsed (antiikilmas etendasid naiste osi poisid). „Saare-maa onupojas“ olid naisosades K. vend Harry Jannsen ja H. Rosenthal.

***) Võiks arvata, et need olid Jakobsoni „Kolm isamaa kõnet“ (1870) ja Hurti „Pildid isamaa sündinud asjust“ (1871).

paljo ihmisit myöta maailma, joka itse hänesse jumalaton¹⁾ ja itse hänese õnn? Ja kui nemät hauta pannetu, siis rahvas todistap²⁾ ka: nemä olla elanut! See on patto, suuri patto, veike olla suuril aikal, kui jo ihminen voi luoda hänesse aika³⁾! Meile, naisille, ei ole anetu itse liikutata kässa isamaa tyõlla, sentähden⁴⁾ meie siin sydamesta auustame tõsisit tyõmiehi isamaa pellolla, kun meie käsi atrassa ei ulota. „Der König sei der bessere Mann, sonst — sei der bessere König!“⁵⁾

Neiti Avellan on mulle kirje lähetanu ja niisama hra. Mais. — ken? Aspelin! Varsi aasta aika pärast — —! Mutta minä molempile nyt alles voi vastata! Mint Mais. Aspelin soovi moneksa „liitolaiseksa“ tehta „nykyisessa sodassa“ . . .⁶⁾ Mon Dieu, que j'aime la liberté, moi!⁷⁾ Minul on niin suuri sota on Suome kiele vasta, että kokuna ei uskaltä käsile votta toista sota vielä! Minä paljo armastan Suome sukulaisi, mutta nende kielega ei m'a saa mitte kokuna oikeaksi! Kaik n'e pitkat sanaloppet, kunne ma n'e panne? Kaik mis minä ühtesta otsasta leikka mahan, see kasva tõisella jälle kylke, — niinkui amphibielle. Ei, ei, Herra Maisteri, mina rahu ei anna ennen, kui Te' Suome-Eesti oppikirja⁸⁾ olete luonu, seda mitte ei uskaldage! Kuten minä tohti tulla Suomi ja ei ymmärä⁹⁾ sana vahetata Teie ja toistega? Teil on hänesse yliopisto ja silloin niin paljo tarku miehi koosa — oppikirja! oppikirja!

Herra Mais. Aspelin kirjutas minulle, että Cand. Viktor Löfgren toimita Suometarta: c'est un journaliste aussi? Que vous êtes heureux, vous autres auteurs publiques!¹⁰⁾ Kui Teie kaukemalla lähäte, Teil alati on toisi kirjutajait; meil ei ymmära aikalehti keski kirjutata, kui — „Eesti Postimees“ *) Suomesa taha tulla! Minu taati on myõs „Eesti põllumeeste seltsi“ (maanviljelyskoko) präsident ja kui oleksi ollut aika redaktsial, vissistä temä oleksi tullut Suomesa nyt; jah — mutta — aika ei lase! . . . Tänapäivalla siin puhu üks Saksalainen, mõis-

1) kes ise enda jumalad on; 2) tõendab, ütleb; 3) inimene võib luua oma aega; 4) seepärast; 5) kuningas olgu kõige parem mees, muidu — saagu parem kuningaks! 6) praeguses sõjas; 7) Mu Jumal, kuidas ma armastan vabadust! 8) õpiraamatu; 9) Kuidas tohin Soome tulla ega mõista; 10) kas see on ka üks ajakirjanik? Kui õnnelikud olete teie, teised ajakirjanikud!

*) Nii nimetas Koidula end alati, isa asemel „Eesti Postimehe“ kaastöölise kirjadele vastates.

nik, minu taadile palju Suomemaa tarkasta maaviljatekemisest, joka pitäisi olema palju rohkemalta tunta kaikin puolin, kuinka on¹⁾. See on ime, että üks Saksalainen seda oikeusta annap Suome sukule: minul oli, kui ylitaks Saksalainen minu hännessa rahvasta. — Ei mitte, Herra Maisteri, Te mitte ei tohi nauratata, kuinka mina todista: toine aasta mina erittäin²⁾ tule Suomi! St — mitte niin suure healilla — minä kotia jo kuule! Niinpaljo tosi on: kui ei seisa meie ühella kaunilla aamulla äkkiasti kevatel Helsingi turkun,³⁾ muula viisilla minä Suome ei saa, — „lupamine on hüva mies“, puhu minu rahva sana.

Ja nyt, Herra Maisteri, luvate lopetata: minu käsi vähe jo kaipeamas! Kui mitte ei oleksi kiri niin pitkalla veninu, sitten mina lisaksi vielä juuri: Toinen kerta muud kysimiset! Isä nimetas myötämmines: „Hm, Sinulla oike kannatlikut (kärsivälliset) ystävät Suomemaal, tyttö!“ Jah — oike kannatlikut! Kui Teie, auustettu Herra, mitte palju ei leia ilu, eikä kaunista minu kirjasta, sitten tuletake miele, että on haikelise kiri — kunne vaan terve käsi voi vastata! C'est arrogant? Mille pardons, monsieur, n'est-ce pas que je suis femme? C'est cela.⁴⁾

Suuri hulka tervisetega

auustades

Lydia Jannsen.

P. S. Vahetame, Herra Maisteri! Kui see Teile rohkemalta miele pärast, lähetate vissista esimise pävipilti takasi!

Almberg — 8.

Helsingi, 14. oktoobril 1870.

Austatud Neiu!

Kui kurva teate saatsite mulle, mu neiu, oma viimases kirjas! Ma olin terve sügise mõelnud nii: Neiu Lydia ei ole sõnagi vastanud minu kirja peale, kuigi nii palju aega on juba mööda läinud, kindlasti tuleb ta nüüd ise siia. Siis aga saan viimaks kirja, kus ütlete: „Suome silta on tänavu liika kaukella Eesti piigale!“ — c'est abomi-

1) mis peaks olema kõigiti tuntud palju enam, kui ta on;
2) nimelt; 3) turul; 4) See on kõrk? Tuhad vabandust, härra, kas pole tõsi, et ma olen naine? See tuleb sellest.

nable, n'est ce pas?¹⁾ Ma võiksin vihastuda, kui ma ei oleks soomlane ja nii siis harjunud vastoludega. Aga ma siiski ei jäta Teid rahule, ärge seda uskuge! Te teate, et soomlane on jonnakas ja kangekaelne. Palun siis Teid 26. novembri- ehk talvekuu-päevaks (vana kal. j. 14.) tulla Helsingisse, millal meie üliõpilasmaja sisse õnnistatakse. Pidukomitee saadab Teile varssi kutsekirja, aga ma tahtsin enne seda asjast teatada, nii et teate ennast valmistada reisiks. Kas tulete? Meie ootame Teid kindlasti, Teie ei tohi ära öelda!

Mul ei olnud mõttes Teilt teist päevapilti paluda, aga kui Teie olete olnud kord nii hea ja saatnud ta, siis tänan Teid südamest! Aga seda vana ei saa Teie enam tagasi! Soome poeg ei anna ära, mis ta kord on saanud, ja seepärast pean ma — andke andeks! — Teie mõlemad pildid omale. See on karistuseks selle eest, et Teie ei pidanud oma lubadust ega tulnud Soome! „Mis Teie voite sen vasta tehä?“

Mul on kahju, et Teie käsi on olnud haige; see on päris patt; niisugune käsi, mis tarvitab sulge nii hästi kui Teie oma, peaks alati olema terve. Kas see olete Teie, kes olete kirjutanud originaaltüki „Kosja-kask“*)? Teie kirjutate, et Teil pole näitemänge, aga miks Te neid teistest keeltest ümber ei pane? — Tuleval teisipäeval mängitakse siin soomekeelne näitemäng, originaaltükk „Paola Maroni“ (sama mis läinud kevadel juba mängiti) ja „Jeannette'i pulmad“, ümberpanek „La nozze di Jeannette“ nimelisest operetist, muusika Massé'lt. Esimeses mängib nimiosa soome teatri harras sõber proua Raa, kes suvel oli sisemaal soome keelt õppimas (samal ajal kihelkonnas, Keuruu, kus neiu Avellan). Järgmises tükis laulab neiu Ida Basilier, õige soome tütar, kel on väga ilus hääl. — Siis mängitakse mõnesuguseid väikesi komöödiid ja lõpuks ooper „Il Trovatore“, Verdi oma, mis on tõlgitud soome keelde. Ühtekokku etendatakse seekord neli või viis näitemängu. —

See on tähtis asi, millest kirjutate, et gümnaasiumist on vaja saada noori rahvamehi ülikooli. Kas Tartu ülikooli juures ei ole mõni eesti lahkond (corporation), kas salajasena või avalikuna (official)? Päris eestimeelsed

1) See on hirmus, kas pole?

*) Muidugi „Kosjakased“, mis J. V. Jannseni jutu „Naabritütred“ järgi dramatiseeritud. (Viimane on omakorda ümber tehtud Horni jutust „Nachbarstöchter“.)

üliõpilased peaksid ühinema, nii et nad ülikoolis oleksid omaette selts (Gesellschaft) või „nation“*), mis näit. kord nädalas peaks koosolekuid. Väikenegi hulk, kui see ainult on ühte seotud, võib isamaa edenemiseks palju head korda saata. „Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur“¹⁾. — Kas võite öelda, kui palju rahvameel-seid studente on Tartu suurkoolis? Kas on neid $\frac{1}{4}$ kogu hulgast? — Meie ülikoolis ei ole enam — häbi rääkida! — kui umbes $\frac{2}{5}$ õigeid soomemeelseid; seda oli näha kaks päeva tagasi, kui oli koosolek üliõpilasmaja sisseõnnista-mise pärast. Siin, näete, otsustati, et pidukõne peetakse ainult rootsi keeles! Umbes 200 üliõpilast küll protes-teerisid, kuid see ei aidanud. Aga kui läheb mõni aasta, nii et soomekeelsetest koolidest tuleb noormehi ülikooli, küllap asjad siis muutuvad, see on kindel.

Teie Tartuga on üsna sama lugu kui meie Helsingiga: kõige suuremad vaenlased ja kõige suuremad sõbrad ühes linnas! Lootkem, et vaenlased pea hävitatakse! — Mis-sugune raamat see on, „joka nytise kuulla vielä painosta tulee ja ajaa paljo silmi laiali minema“? Miks ütlete Te seda nii salamahti? — Teil on õigus: patt on „veike olla suuril ajal“. Kes ei tahaks olla suur ja teha palju, aga ons seks alati jõudu? See on mulle mitu korda mee-lehaiget teinud, kui näed, kui palju oleks tööd, aga kui vähe jõuab teha. Miks on paljud inimesed nii veikevõimsad**)?

Teie ei ütle oma kirjas sõnagi praegusest sõjast***)! Ma oleksin siiski väga hea meelega tahtnud kuulda Teie mõtteid selle kohta. Et Teie hoiate prantslaste poole, arvan kindlasti. Aga mis kasu loodate sõjast omale maale? Siin Soomes on kõige enam Prantsuse poolehoidjaid, kuid on palju neidki, kes soovivad sakslastele võitu. Nende hulgas olen minagi. Mina mõtlen nii: kui Venemaa kõrval on suur ja tugev riik, siis on see meile kasuks. Kõik oma vabadused oleme saanud ajal, mil välised hädaohud on ähvardanud Venemaad, nagu näit. esimese riigipäeva (Reichstag), kui oli mäss (insurrection) Poolas. Nii siis on hea, et Saksamaa saab võimsaks; siis pääseme meie

1) „Üksmeelega kasvavad väikesed asjad, lahkmeelega lagunevad suureddki“ — eriti Skandinaavias palju tarvitata ladina vanasõna.

*) Soomes (nagu üldse Skandinaavias) on üliõpilasiühingu vormiks „nationid“, s. o. maakondlikud kogud.

***) Albergi sõna. Üldse hakkab ka Alberg ikka enam tarvi-tama paiguti eesti sõnu, kõnekäände ja kirjutusviisi. Stiili tunnustena oleme mõne sarnase uudismoodustuse tõlkimata jätnud.

****) Saksa-Prantsuse sõda 1870. a.

edenema. Mis jälle sellesse puutub, et Saksamaa võiks saada hädaohlikuks Euroopa kultuurile ja vabadusele, siis arvan selle olevat liialdatud kartuse. Nii haritud rahvas kui sakslased ei või enam 19-ndal aastasajal tahta teisi orjadeks teha. — Teie, kes ligemalt tunnete sakslasi, võite öelda, kas olen eksiarvamisel.

Te küsite, kas on cand. Löfgren „un journaliste“. Ta on seda sama palju või sama vähe kui mina ja mõni teine siin. Soomes pole veel mingit journalistiametit soomekeelsete ajalehtede jaoks. Soomekeelsete ajalehtede lugejaid on alles nii vähe, et ükski kirjanik (litterator) ei saa elada paljast seitungikirjutamisest. Kui meil ajalehti ainult loetaks, küllap meil kirjutajaid oleks. Aga kõige suurem osa meie haritud seisusest on alles nii meelega kui keelepoolest rootslased ja loeb rootsikeelseid ajalehti.

See on väga rõõmustav teade, et Tartu gümnaasiumis algab eesti keele õpetus. Rahva oma keele tundmine on esimene tingimus õigeks isamaa-armastuseks. „Wer sich der Sprache seines Völkes entfremdet“, ütleb üks saksa kirjanik, „entfremdet sich seinem Volke selbst. Wie gut er es auch meine, nie versteht er dieses Volk recht, nie kann er es gewaltig führen und leiten, nie kann er es begeistern, und — was das Schlimmste ist — auch er wird von dem Volke nicht verstanden, noch begeistert und erhoben“¹⁾.

Neiu Avellan käskis teretada Teid. Tema on nüüd kooliõpetajanna: soomekeelses naiskoolis õpetab ta rootsi keelt ja rootsikeelses naiskoolis soome keelt.

Pärast seda kui Teile viimaks kirjutasin, on siin tähtis sündmus olnud: Helsingi-Peterburi raudtee on avatud. Nüüd oleme alalise ühenduses muu maailmaga. Aga veel vajame raudteed Tartusse. Hoolitsege Teie, eestlased, et see käima hakkaks; siis võivad sugulased käia üksteist teretamas! Siis tuleb Suometar kindlasti Eesti Postimehe koju, seda luban ma. — Sügis hakkab juba tulema: taevas mureliku näoga, päevad lühenevad ja Soome silla lained vahutavad rahutult; kui kuulete põhjatuult „vintsutavat“ Teie akna vastu, mõelge, see toob teretuse soome vennalt!

Austusega A. Almborg.

1) „Kes oma rahva keelest võõrdub, võõrdub ka rahvast enesest. Kui hästi ta ka tahaks, ialgi ei mõista ta seda rahvast päris õieti, ialgi ei või ta teda võimsalt juhtida, ialgi ei või ta teda vaimustada, ja — mis on kõige pahem — ka teda ennast rahvas ei mõista, ei vaimusta ega tõsta.“

Koidula — 11.

Kas panete pahaks, auustettu Herra, kui Teid palun: muretseta kaksi kaasa pannetu raamatud Herra Aspelini ja neiti Avellan'i kätte? Mina mitte ei tunne Hr. Aspelini adressi nyt, voite mulle anda seda teada? Teie kirja sain kätte, palju kiitaksia! Voi olla kylla, että saan tulema Suomemaale, suur on himu, mutta — suur on ka työ! Suome näha! Hm, kui minä teada saaksin, kas vahe Pietarista Helsingki on õike suuri —? Siit Pietarissa ei ole vahe üli suur, rautatee alka jo Jõhvi jaamasta ehkä Rakvere (Wesenberg) linnasta. — Mina riemusta jo lootusesta (toive), kui kylla viel selkästä ei tea mis tulee! Minu Suomemaa! Lapsista saadik jo oli ta Ennemuistese juttude maa — mis näkö temalla kyllä voi olla? Üks Saksalainen puhu:

„Tema näko on nii kui roheline antimakassar, sinise padja üle laotettu!“ — Hoidku teda taiva Taati hänessa hõlman!

Jumalaga! Ah — herra Maisteri, Teie ei tohi mitte panna „pohjatuuli sanumekandjaks...“ tema tulee nyt väga tihti minu akna kylge koputama! See ajap kaikki minu mietet sassi (durcheinander) pääs! Tuhat tervisit!

Lydia Jannsen.

Tartus, okt. 1870.

Almberg — 9.

Helsingi, 6. jõulukuu-p. 1870.

Austatud Neiu!

Nüüd oleks Teile vaja õige suurt noomimisjutlust, armas neiu! „Võib olla küll, et saan tulema Soomemaale; saame näha!“ — Meie ootame ja ootame — Lydiast pole midagi kuulda ega näha! Kui kurb! Kas me peame tuleva kevadeni ootama Teie tulemist? See läheb küll pikaks. Aga muud nõu siiski pole Teie vastu, Te kõvasüdameline neiu! „Lootuses kulub aeg,“ ütleb soome vanasõna.

Täna Teid väga „Saaremaa onupoja“ eest (neiu Avellan ja Magister Aspelin on saanud oma eksemplarid ja tänasid). Ma olen lugenud seda suure meeleheaga; see on oma eestikeelsel kujul väga lõbus ja huvitav näitemäng. Meil siin on mängitud „Il Trovatore“ ooper soome keeles ja väga hea kordaminekuga; eile õhtul mängiti seda nel-

jandat korda. Svecomaanid*) on seepärast olnud väga vihased ja katsunud igasuguseid takistusi ette veeretada, aga see pole aidanud, tänu doktor Bergbom'ile ja tema mõlemale õele! Nende teenus (Verdienst) on, et oleme saanud soomekeelseid näitemänge. Nad on vaimustatud soomlusesõbrad, ei säästa aega ega karda vaeva, tehes tööd selle heaks.

Üliõpilasmaja sisseõnnistuse pidu peeti suure rõõmuga kõigi teiste poolt, peale soomemeelsete, kes olid pahaks pannud, et pidukõnesid ei peetud soome keeles. Pidukomitee poolt saadan Teile üht ja teist, mis sisseõnnistamis-piduks trükist ilmus, nagu Lönnoti luuletuse, üliõpilasmaja sündimise ajaloo, pidumärgi jne. — Ühtlasi palun Teid olla hea ja võtta vastu üks novell, mille ma paari aasta eest soome keelde tõlkisin, müümiseks üliõpilasmaja heaks.

Ma tahaksin hea meelega teada, kes need „étudiants parents“¹⁾ olid, kes üliõpilaspidu komiteele tervitustelegrammi saatsid. Olid need eesti üliõpilased? ja eestimeelsed, „estomaanid“? On neid palju Tartu akadeemias?

„Eesti Postimehest“ näen, et Vanemuise seltsi saalis peetakse igal nädalal ettelugemisi (Vorlesungen). See on väga rõõmustav asi. On kõik need, kes peavad neid ettelugemisi, estomaanid? Neid näib olevat suur hulk, aga ma ei tunnud muud nime, kui teie isa ja härra Hurti oma.

Tohin ma küsida, kui palju tellijaid (abonnet) „Eesti Postimehel“ sel aastal on olnud? Mispärast 39-s number nii kaua tsensoris viibis, et 40-s enne välja tuli? — Uusi Suometar ilmub 1871. aastast alates kolm korda nädalas. Mäletate, et me lubasime tuleval aastal vahetada E. Postimeest ja U. Suometar't? Kui Teie olete hea ja toimetate Postimehe Uusi Suometare toimetusele, Helsingi, siis saadan ma Teile Suometare. —

Neiu Avellan laseb ütelda palju tervisi ja lubab Teile varssi kirjutada. — Täna tuli lund, nii et meil nüüd juba on talv. — Ja nüüd Jumal kaasa! Häid ja rõõmsaid jõulupühi soovib Teile kõigest südamest

A. Almborg.

P. S. Minu aadress 20. XII. 70 — 15. I. 71 on Turku, Masku, sest ma lähen jõuluks koju.

1) üliõpilased suguvennad.

*) rootsimeelsed.

Auustettu Herra!

Olete pahane Lydiasta, ae? Kyllältä tunnen, että oleksin pidanud Teile kirjutama varemine, mutta aika on niin kui linnuke taiva all: lentap käest ära — ei moista, kuna¹⁾ jäänu? Teil on oikeus mulle pidada „nuhtlusjutlu“, aga mul on ka vapandusta: selle kerta oleksime tullut²⁾ Suomemaale, kui ei oleks minu sisar saanu hai-geaks sooja tõbesse (Nervenfieber). Haiketta ei voinu jätta üksina toisi koju, ei ollut ka riemumõtet pään sisara tõbe-voodilla. Nii on see lootus jälle kukkunu vette. Mutta, lupa³⁾ Teile: nyt, että luku jälle parem, taha³⁾ Teile läheta rohkemalta vastusta, — andke andeks, mis on tänini minust patustatud!

Teie rohkete raamatulähetust olen saanu kätte — palju, palju kiitaksia! Hm, Herra Maisteri, minul sentähden⁴⁾ viel tule tapelda Suome veljetega! Miksi olete teinu nii suurt kõla Lydiast ajalehtedes? Nyt minu nimi lentap läbi kaikie zeitungite: huu!

Kas tiate, miksi ma lähetasin a n o n y m mullu raha Suomessa? Jo kartusesta, että maailm nimetata voiksi naisterahva nime avalikulta! Ja nyt? Nyt on niin sün-tinu, on pealegi telegramm trükitu (painutettu) ka Saksa zeitungin — c'est affreux!⁵⁾

Mina arva salaja, ette see on Hr. M. Donner'i süü: was es doch für gefährliche Freunde giebt jenseit des finnischen Meerbusens!⁶⁾

Soovite saada kuulda, mitkä nee „étudiants parents“ olivat, kenne lähetasivat tervitustelegrammi? Oiket Viro-laiset olivat kaik, Suomemaa sukulaiset, minä neid tunne kaiki puhas! Nema on „Kalevipoja-ehetu“ liikmet, mutta selle nime all ei voinu saata telegrammi, sest että „Kal. eh.“ ei ole kinnitetettu seura⁷⁾, kellestä voi puhuda ad libitum! Voilä pourquoi il faut dire: „étud. par.“⁶⁾

Oike palju kyll ei ole niisukusit Tartus, mutta on ka ja kasvap ikka juure, tänu Taarale! Vanemuine-saali

1) kuhu; 2) seekord oleksime tulnud; 3) luban, tahan jne.: Koidula püüab jälgida soome keele preesensi vormi, kus -n puudub ja selle asemel on lõpp-täishäälik pikk. 4) sellepärast, või siiski? 5) see on hirmus! 6) kui kardetavaid sõpru küll ometi leidub sealpool Soome lahte! 7) selts; 8) vaat, miks on vaja öelda „üliõpilased suguvennad“.

werden solle“¹⁾ Mulle näitap, kui tahaks sest sanast vähe salahirmu tousta nende sydamesse, joka²⁾ ei ole mitte Suomalaiste ylioppilaiset! —

Tartus on vakane elo nyt: collegiat pitavat Joulujätked ja hüvatekejed seurat aina teevad rohked työt. Teie jö tunnete itse Helsinki Jöuluelo!

„E. Post.“ saame lähetama soovitu adressin³⁾ ja täname Teie „U. Suometare“ lupasta! Andku uus aasta uusi jõudu rahva kasu sydamesta edendata! Voi olla, et 1871 bra. Hurt ka heidap osasta E. P. redaktsiaksa, taadile appi. Nyt on ta silmät haiget, kui terveks saavat, siis ta ka tulep 1871 Suome külaliseksa — totaliselt selle kerra! Küll Te näete! Mitte ärge nauratage, monsieur mon ami malicieux⁴⁾! Meie tuleme vissistä ja oike hulga kaupa, seda teeme!

Vaine, onnetu Herra Maisteri! Kaikke selle 4 paginilise⁵⁾ sekaduse läbi olete hänessä pitanu läbilukema! Trööstigu see Teid, että oskan Teie vaiva kõrkeeksa pitäta, ehkä kyll teda rahuga vastavötan: täna ei ole aika mul, moistlikumalta kirjutata — Joulupuu seisap salaja vastasalla⁶⁾. Selle oksakese panen kirja sisse: kas niisukusella löhnalla ei saa suur ihmine uuesta lapseksa? Herra Maisteri, ma soovin Teile, että Teil kaua, kaua voi olla paljo ja sykavat sydameriemu Joulujuhlata! Eks ei ole niisukune riem haljas Jöulupuu sydamella? Mis too Teile ja muule uus aasta? Toogu see Teile kaik mis Teie hüva häneselle soovite — hüva üksina, kurja tulep itsehänesesta! Jumalaga 1870 aastalla... Käsi valutap!

Öues on külm, aga tupa ja sydamed sojad! Teid teretap

Teie Lydia Jannsen.

B. Minä lähetan Teile tänase postiga „Eesti Postimehe“ kalendrit — paljo, paljo trükivigadega; meie Eesti trükikoda on selle poolesta väga hooletu.

Almberg — 10.

Helsingi, 5. küünlakuu-p. 1871.

A. N.

Arvate vist, neuu Lydia, et „talvekülma on ära jäätanu“ minu käe? Nii halb asi siiski ei ole, kuigi meil küll on olnud 30⁰ C. pakaseid. Teie viimase kirja kui ka

1) mis maa üliõpilaselu keskpunktiks pidavat saama! 2) kes; 3) aadressiga; 4) mu härra pilkehikuline sõber; 5) leheküljelise; 6) vastu teisel pool.

„Kalendri“ — mille eest Teile palju tänu — sain kodus olles kätte, aga kohe selle järel pidin ma Helsingisse tulema, ja kui siia sain, oli mul jälle nii palju igasugust tööd, et ka parema tahtmise juures varemini ei saanud kirjutada, pealegi olen olnud pisut haige. Andke seepärast andeks, kui olen lasknud Teid liig kaua oodata.

Tahan nüüd anda vastused neile küsimustele, mis viimases kirjas esitasite. Kõige pealt tänan Teid südamest jõulupuu-oksakese eest; see oli ilus jõulukink, mille tallele panen Teie mälestuseks. Mul on üsna sama arvamine kui Teilgi: jõuluõhtu on ilus õhtu, mis peaks igas inimeses, nii vanas kui noores, äratama pühi tundeid ja pöörama igatühe südame kõige selle poole, mis on tõde, õige ja hea. Ma ei tea, kuivõrra Lydia on laps, aga seda ma tean, et ma ise olen jõuluõhtul üsna kui laps; siis võin ma unustada kogu välise maailma ja mu mõtted rändavad tagasi sesse ilusasse aega, kus ma veel midagi ei teadnud elu tormidest ja võitlustest, kus kõik oli vaikne ja rahulik kui armsa ema süles. Meil peetakse jõulusid arvatavasti samal viisil kui Teilgi: jõulukuuse ja jõulukingitustega. Mind rõõmustab iseäranis jõulupuu, minu meelest ei olekski jõulud midagi ilma selleta, ja ma pole veel ühtki jõuluõhtut mööda saatnud, ilma et kuusk sätendavate küünaldega poleks seisnud põrandal.

„Miks Teie ei räägi mulle oma vanemaist ja sugulasist?“ — küsite. Jah, seepärast, et ei arvanud Teid nii palju minust hoolivat, et seesugune teade oleks Teid rõõmustanud. Aga et Teie neid teateid soovite saada, siis teen seda väga hea meelega. Minu vanemad on, Jumalale tänu, mõlemad veel elus, kumbki 52 aastat vana. Mu isa on pastor, ja tema isa oli samuti pastor. Viimane oli enne seda vaene karjapoiss, kes 15-aastaselt tuli Turu kooli. Mu ema isa — torpari (Arbeitsmann auf dem Lande) poeg — oli samuti õpetaja. Te näete siis, et olen päris puhtast soome soost. — Meid on kolm venda — mina 24, keskmine vend 20 ja kõige noorem 18 aastat vana — aga õdesid pole mul ühtegi, ehk küll oleksin soovinud, et oleksin saanud vähemalt ühe. Keskmine vend sai läinud aastal (mullu) üliõpilaseks ja noorem saab kevadel. Kui sellele veel lisan, et õnn ja õnnistus alati meie kodus on asunud ja et meie vanemad meid niisama armastavad nagu meie neid, enam kui midagi muud siin maailmas, siis olen öelnud kõik, mis tahtsite teada. Võin veel ütelda, et minu omaksed südamliku rõõmuga Teile tervitused vastu võtsid, iseäranis mu ema, kes seda pisar-

silmil kuulas. Nad tervitavad kõiki Teid palju, palju ja soovivad Teile kõike head.

Te arvate õieti: dr. Donneri süü on, et telegramm trükiti. Aga mis „gefährliches“¹⁾ on selles? Mis see teeb, kui „maailm nimetabki naisterahva nime“? Miks naiste nimesid ei peaks nimetatama sama hästi kui meeste omi? Või ei ole Teie „naiste emancipation“ sõber?

Väga palju rõõmustab mind „Kalevipoja-õhtu“. Tervitage neid, keda tunnete, ja ütelge, et neil on siin palju sümpaatiat! Kasvagu Kal.õhtu ikka suuremaks ja toogu see palju head oma isamaale!

Te teete käsitööd vaeste eesti laste heaks, neiu Lydia, ehk küll olete niisugune „litteräri naine“, kes kirjutab seitungit, näitemänge, luuletusi jne. — see on ilus, mina austan Teid, kui see võimalik (möglich), veel rohkem kui enne.

„Kui meil oleks neiu Bergbom Tartus, siis küll,“ ütlete. Ma ütlen: kui teil on neiu Jannsen Tartus, siis küll! Miks mitte Teie, kes kirjutate luuletusi, ei võiks tõlkida näit. „Il Trovatore“ eesti keelde? Et seks teil võiks olla abi soomekeelsest tõlkest, siis saadan ma selle käesoleva kirjaga ühes. — (Mööda minnes võin ütelda, et noorem neiu Bergbom mõni nädal tagasi kihlas ennast Soome Kirjand. Seltsi raamatutrükkijaga (Buchdrucker), hr. O. af Heurliniga. See on olnud üliõpilane, on kõigiti tubli mees, suur fennomaan, ja minu kõige parem sõber. Neiu Augusta Bergbom on intelligentne, isamaaline, rõõmus tütarlaps — neist mõlemast saab kindlasti õnnelik abielupaar. Pulmad peetakse 25. märtsil.)

Ma usaldan Teie sõnu, et Te kevadel tulete siia, ja tulge päris hulgakaupa. Kõige sobivam aeg on minu meelest lehekuu lõpul. Siis hakkab juba kevad lähenema, siis peetakse katsumisi (examina) meie koolides ja siis on siin vilgas elu; jaanikuu keskpaigas hakkavad inimesed juba maale kolima. — Aga kui Teie ka nüüd ei tule, siis... mina ilmaski enam ei lepi Teiega!

Palju tänu Teie sõbraliku uusaasta-soovi eest! Olgu see uusaasta Teile ja Eestimaale õnnelik!

„Eesti Postimehe Kalender“ on hea raamat. Kas olete teie kirjutanud need luuletused, mis on kalendri lõpul? Mõned neist on minu meelest väga ilusad, nagu näit. „Kallim kingitus“ ja „Kaks selget silma“.

1) hädaohlikku.

15-ndal näarikuu-päeval peeti siin „jubelipido“, sest et siis 100 aastat tagasi ilmus Soomes esimene seitung. Pidu kirjeldus on olnud U. Suometares, nii et mul pole vaja siin sellest teist korda kõnelda. Ma saadan teile sel puhul kõigi nende seitungite nimekirja, mis on meie maal 1771.—1871. a. välja tulnud. See on kahjuks rootsi keeles trükitud, aga Te võite siiski saada sellest teateid ajalehede nimede kohta.

Helsingis on selle aasta algusest peale välja tulnud kolm uut soomekeelset lehte: Lasteleht „Pääskynen“ („Pääsuke“), mille toimetuses, peale teiste, on neiud Bergbom, Avellan jne., pilkeleht „Veitikka“ („Võrukael“, Der Schelm) ja rahvaleht „Tieto Sanomia“ („Teate-Sõnumed“). Et Te ise olete ajalehe kirjutaja — ma arvan, et Teie kirjutate palju E. Postimehes — siis huvitab Teid vist näha neid uusi „kolleegisid“; ma saadan seepärast Teile 1-se numbri neist igauhest.

Sel aastal on juba väga tähtis asi juhtunud Soome ja ka Eesti rahvale: keisri käsk üldise nekrutikohustuse (allgemeine Wehrpflicht) sisseseadmiseks. See läheb küll palju maksma ja tundub raske meie kehvale rahvale; ometi ei ole keegi seepärast selle vastu, kuid ainult neil kahel tingimusel: 1) et Soome sõjaväge ei viidaks väljapoole maa piire sõdima, ja 2), et pealikud (chef) on soome mehed. Küsimus tuleb kinnitusele tuleva aasta riigipäeval (Reichstag).

Noh, mis Teie, austatud Neiu, mõtlete Saksa-Prantsuse sõjast, nüüd kus Pariis on ära võetud ja Prantsusmaa alla heidetud? Teie ei ole sõnagi kõnelnud kogu sõjast, ehk ma küll nii hea meelega loodaksin kuulda Teie mõtteid sellest, ja kord palusingi Teid seda ütelda. Sõda on, arvan ma, nüüd lõppenud ja rahu tehakse arvatavasti pea. Mis tulu arvate Teie sest sõjast olevat Eestile, Euroopale ja inimkonnale? Vastake, ma palun, pea!

Hr. Samson on annud päris ilusa kirjelduse Soome maa oludest. Kahju ainult, et selles on palju liialdust. Siin pole sugugi kõik nii hea, kui tema jutustab.

Siin on olnud hirmus külmad ilmad. Põhjatuuil vingub alatasa. See on, arvan ma, mõjunud, et minu kiri jälle on saanud nii külm ja igav, et see Teile küll mingit mõnu ei paku. Aga ehk küll käsi on külm, on siiski süda soe. Olgu see minu vabanduseks!

Kas olete nii hea, Neiu Lydia, ja kirjutate mulle varssi? Teie kirjad on nii oodatud, et ma seda ei oska ütelda.

ringen — nemät kaik lankesivat säälitse Saksalaiste oikeu-
 sella Germania alla, ei huolita, että sääli vielä toisi
 oikeusi on. Siin meie pool ei luuleta Saksa-Vene
 soda mitte imelukuksi, niisukusit Saksalaisi on meil kyl-
 lältä, kea seda soovivat ja kea toivovat¹⁾ onne Bis-
 markile, rohke sõda-contributioni poolest, kea ta Ranskasta
 kodu toop... Reserve-soldatit kutsutakse välja meie maal
 ja terves riikis, ja että Vene valitsus „kierolla katsoa“²⁾
 Saksalaiste voidusta (valitsus, mitte keiser), niipaljo on
 ka tosi. Kui ka nii ruttu ei juhtu sarvet kokku, ei tiia,
 kas ühekerta³⁾ riito Vene- ja Saksalaise vahel ei saa olema
 rauhatahti⁴⁾ Austria (Österreich) ja noore Saksamaa vahella?
 Venelaiste Russificirungs-Idee on saanu uusi joutu Saksa
 sodalla ja Saksalaiste vastapanemine siin lähäp vielä
 kovemaksi Saksalaiste voitulla. Nii paljo sympathie, kui
 mul on Germanialaiste sisemise auususe poole: ma kertan,
 Ranska voitu oleks meie isämaa poliitikale hyväm ollut!
 Meie itse-syvistuse lootus kaop see läbi vielä rutemalta
 ära! — Naiseluuletus! Miksi mind kysite, Herra Maisteri?
 Nyt kannatage ära, kaege, Teie syy! Oikeuselta peaksin
 Teidestä pahandama, Herra redaktor, että mind sunnite
 poliitikasta puhuma; eks ei Teie tiia, että naiset poliitikaga
 on kaiki ikävämät ja inetumamat? Mitän voite soovi, että
 rakastan emancipationi, kea muutap naisi nii ikäväksi, kea
 meid luop pooleksi miehiksi ja diletantiksi kaiki
 miehe työ sisen! Poliitika ja suppi-lusik, mitän nee
 synnivät kokku? „Gefährliches“ ei kyll ole mitte p. Ex.
 minu nimetamisella seitungissä, mutta: kellel on sest hüvä,
 että maailm tiia: Lydia J. on moni koppik lisänu toiste
 annete sekkä? Ei kellegil, ja siin on minul raskeste see
 poolest sodida Saksalaiste vasta. Naise nime on helpus
 mustaksi määrida, kui tahap! Savez-vous, monsieur,
 qu'est-ce que c'est qu'un „Blaustrumpf“, kea vielä toivovat
 muuta „zum politischen Blaustrumpf?“⁵⁾ Ma voi kyll
 olla rauholine sydämessä, minule on häda nuorel ajal jo
 sulke pihku pannu, — minä ei kaipa ka mitte see poo-
 lesta: meie ihmisete elu on jokaisel itse võrkulla kudutu;
 mutta — moni pisär on silmistä vuolanu jo nytse elutee
 ohvriksi ja naurahtus huuletel on jo harjunu monta kerta
 kibe daks minema. Siiski ma luulen: see sana „eman-
 cipationi“ tähentap, että on jokaise⁶⁾ naise kohus hänesse

1) soovivad; 2) vaatab kõõrdi; 3) ükskord; 4) rahutäht; 5) Teate, herra, mis on üks sinisukk, keda nad veel soovivad muuta „politiliseks sinisukaks“? 6) iga.

loomuliset andet kasvatata ja kangestata ja kaunistata nii kaukella, kui ikänen¹⁾ võimaline, ne annetega tööt tehä ja hyva saata esimält lähedalle ja pärastä kaukemalla, mitte vaan ikänen unhotata, että naine on naiseksi luotu ja pitää hänesse joutu naisejouuksi, mitte miehevoimuksi! Üle loomulise rata astu ei ole mitte loomuline oikeus, muutoin on ka mieheoikeus suppi-pata liikutata, ja naisekohus vältiopäivilla²⁾ minna! Mutta, nii paljo on ka tosi: meil naisil on paljo rohkemalta vielä joutu, kui saavat tännini äratarvitettu ja työ ei ole mitte vielä naisille nii vapaksi annettu, kui tarvis! *Natürliche und zeitgemässe Entfaltung und Anwendung aller leiblichen und geistigen Fähigkeiten zum Besten der menschlichen Gesellschaft und ohne Überschreitung der natürlichen Grenze*³⁾, — kui see on Eman- cipation, siis auustettu Herra, jah, siis minä emancipationi ystäviä!

Kas Te ei pahanta, Herrani, minu julke sanadesta? Minä ei tiia, mitän Teie luulete sest kaikista, mutta minä ei oska valet Teile puhuda ja Teie olete kysinu!

„Kuinka paljo Lydia on lapsi“, Teie ei tiia? Oi Herra, kui Te vielä ei tiia seda aastapiitkase tutvustamisella, siis — pitage silmät kinni — siis olete lapsi Itse ka, Teie Itse, Herra Maisteri ja Herra Redaktori ja Herra Kooliopetaja ja — mis ma tiian, mis kaikki vielä! Hm, jah — vähe kyll, mitte rohkemalta, kui synnip kaikki niisukuiste ammatite hoidjalle, vaan lapsi olete kaikki Hänesse 24 aasta kiusalla, ehkä kyll minulle jää ikka lapsivoitu! Sen järjen oleme nyt kahen vertan sukulaiset! Tuhat kiitoksia taiva Taadille, että luku nii on, — mul on niisukusi vähe, kea lapsest Lydiast ymmäravat. Die Gesellschaftsdame: c'est beaucoup plus facile, die braucht man nicht zu begreifen.⁴⁾ See on nii helpus asi: lapsi olla, nii helpus, kui rohu kasvamine keväten — ja ihmiset ei võta vaivaksi, nii paljo töde hänesse sisen kanta, kui luonto⁵⁾ õues. Das Frühlingsgrün ist auch zu verschiedenen Dingen da: dem Städter zum Object der Abwech- selung, dem Kranken zur Medicin, dem Rindvieh zum Futter —! Die Dichter und die glückliche Jugend sehen das Grün noch anders an, aber da sie nicht können, was

1) iganes; 2) riigipäevile; 3) kõigi kehaliste ja vaimliste võimete loomulik ja ajakohane arendamine ja inimliku ühiskonna heaks kasutamine, ilma loomulikust piirist üle astumata; 4) aru saavad. Seltskonna-dam — see on palju kergem, seda pole tarvis mõista; 5) loodus.

das Schwanen-Küchlein in Andersens Märchen auch nicht konnte, „einen krummen Buckel machen oder Eier legen“ — so haben sie auch nicht mitzusprechen, wo vernünftige Leute reden!“ Ja — die Vernunft!¹⁾

Mul ei ole ka liika palju temästä, muitein ma ei oleksin Teile jälle pitka juttu puhunu vierän kielen²⁾ — andke andeksi, see tulee nii tahtmata. Kooli ja seltsi-elu kiel siin tükkip tihti ninatarkalta ette. Ja samane Lydia, kea tarvitap nii sakedaste Teie kannatusta, temäl on vielä suuri-himo Teile lokeda lühikesta — ei pitkä — päätükki Leeviti raamatusta! Kas oskate kannatata naisterahva riita, Herra Maisteri? Suomemaal elap mul ystavä (vaan Teile ei tohti tedä mitte nouta taga), see ei ole mitte nii kui toiset Suomalaiset, ja jah, ei ole! Herra Almberg — nii on, sala nimetettu, temä nimi — ei luule mind „nii palju huoliva Hänesesta“, että tieto temä vanhemistä ja sukulaistista oli miellytänyt mind³⁾!“ Kas see ei ole kurja miete? Teile ei taha usku nii rasket kaipeust? Uskuge ikki, nii on! Että niisukusit mieheit annan temale andeksi, sest voite nähä kaiki rohkemalta minu ystavust Herra Almbergi vasta! — Jah, Herra Maisteri, ma voiksin vielä raskema syy Teile unhotata niin kauni kuju eest, mitän mulle maalite Hänesse kodusta ja sukulaise-elusta! Andku taiva Taati vielä pitkä ikä ja rohketa onne Teile talolle ja hoidku valu Teile katusesta kaukella! Kes on onnelisemaksi nimetatud: vanhemat ehkä lapsed? Vanha ja nuorte pääde ümber õitsevat lilled — „pääsky on pesitanu elu aja Teile katukse all,“ niin sanoa minu kansa sana. Temä on vakainen lintu ja rakastap vakaiset pere!⁴⁾

Minu sisarasta pärite sanumit? Mis voin ma Teile sanota, kui että Eugenie mind ei lase tupast väljä nyt, nimetates: „Sa oled haige!“ See on tema ainus syy, sest ehkä küll 1^{1/2} aastat minusta nuorem, on sisarken palju parham⁵⁾ kui minä ja minä ei tiia mitte, mis ma teen, kui nyt minu Eugeniet viivat kottu kaukella —

1) Kevade haljus on ka olemas mitmesuguseks otstarbeks: linnaelanikule vahelduseks, haigele arstimiseks, lojustele toiduks! Luuletajad ja õnnelik noorus näevad seda haljust veel teisiti, aga et nemadki ei suuda, mida luigepojuke Anderseni muinasjuttudes ka ei suutnud, „köverat küüru teha või mune munedas“, siis ei tohi nemad ka mitte kaasa rääkida, kui mõistlikud inimesed kõnelevad!“ Jah — mõistus!
2) võõras keeles; 3) ei arva mind niipalju enesest hoolivat, et teade tema vanemaist ja sugulasist oleks mulle head meelt teinud; 4) Nii ütleb minu rahva vanasõna. See (pääsuke) on tõsine lind ja armastab tõsiseid peresid. 5) parem.

niin kui neiti Bergbom!*) E-i kosilaisella saap olema pitkä riita minuga! Teie kaipate, että Teil ei ole annettu sisart? Paljo raskem on, kui Teil on sisar, kea rakastate hänesesta rohkemalta, ja — ta jättap Teid üksi. — Minu kaksi nuoremat veljet käivat vielä koolin, üks vanhem veli on kuollut, toine vanhem veli kottu ära, ei tee paraku vanhemille mitte paljo riemu! Ühe tüki poolest voin ma kyll voitu jooksta Teiega: minugi vanhemat on Virolaiset ja nii ka vanhemate vanhemat! „Kodumaa meid kiigutanu, koduõhut jootsid meid, see meil miele liigutanu, see meil sundis sydameid!“ Elagu meie isämaad!

Kiitoksia Teile rohke kirjasto-annetusesta, — mitän Te teete Suomessa, että saate ikka uusi lehteä luoda? Meil noutavat jo nii ja nii mitu kerta valitsuse lupa ühe ja kahe uude lehellä: ei anneta! Kas Suome ajalehet seisavat concessioni poolest Suome maa-valitsuse all? — Teil oli oikeus: kalendri laulut on minu kirjoitettu, mutta, — minä ei ole ammu nii rauhassa ruunotesta kui Teie, Herra! Sääl on paljo laita külles, — ja — nelja silmä vahella nimetettu — kriitika vissistä käsiks Lydiat „sukka kutoa vaeste lapste hyväksi“, kui „niisukuine litteräri naine“ olla ja Apollo lyrat piinata! Onneksi toiset ei tiia!

Ah, c'est charmant — Suomemaal ka neitiid jo votavat sulkea kätte! Minu syda lankea paljo kergemaksi see sanoma kuulumisella! Nyt ma ka annan andeksi neiti Avellan'ille, että mind nii pohjani ja nii ruttu unhotanu on: minu Oktoobrikuu kirjalle ei ole vielä tullut vastusta! Ajaleht, see on tosi, ei anna paljo aika. Paljo onne uue kollegiatelle! Ehkä kyll minä itse ei saa nyt paljo aika Postimehen kirjoitata, siiski sulke paljo pihusta ei saa panna. Vivat, crescat, floreat kaik pää ja sulkeyö ja intelligenti toimetus ja Suome „vapaa sanoma-kirjalisuus“¹⁾ — niin kui toivop „Punch“ „Weitikkaselle“. Ma julkean siia lisata l R⁰ see palvella: että tilaisite²⁾ mulle Tartu ka l exemplari „Pääskysestä“, — olen vielä lapsi kyllältä, että oskan „zu goutieren“³⁾ linnukese laulu! See on Teile annetu työt minusta — andke andeksi. Taivake! Neiti Bergbom, kellele toivon paljo õnne, ja temä peiu (sulho): ne leidvat vielä aika ajalehteä kirjoitata?! Qu'ils sont généreux, ces deux — là — — surtout à présent! Moi l'abonnée de leur journal, je leur rends grâce de tant de désintéressement!⁴⁾

1) vaba ajakirjandus; 2) telliksite; 3) maitsta; 4) Kui suuremeelsed nad on, need kaks — eriti nüüd! Mina, nende ajakirja tellija, ma olen neile väga tänulik säärase ohvrimeelsuse eest!

*) Eugenie Jannseni kihlus dr. H. Rosenthaliga 1871. a.

Kuulete? Õues hulup tuul ja raputap lume maha puu-latvista: haledalta vatavat mustat oksat halli taiva poole ülesse — nemä ei tiia vielä, etta lyhyikeisi ajalla kaik roheline on, roheline niin kui ihmise sydä kevätel — luotusel! Luotus ja kevät, ne molemat kyll voivat uinustata monta aika vaikese lume all ja tormi voip puhuda ja lennata molema üle, että värisevat tuule käten; ja — esimene sinilille puistap kaik keväte ilu ja kauniuse, ja esimene lõukene lõõritap kaik õnehõiskamistä neide üle välja! Ei kesta onnetusta alalliselta, syda on sitkeä hyvalla ja kurjalla — kusta see tulep? Kui helteä on Jumal taivan, että on seda voimu valatu meie rinta: luotusta nuorella ja mälestusta (muisto) vanhalla päivilla! Kaksi siunajat enkelit!

Oh vaine ystävä — kaikki ne 7—8 lehtekylke olete pitänu läbilukema! Kyllalt see kerta — ei, ennen vielä ma taha Teid nuhtlema tulla nii Jumalakartmata jutusta! Kuis voite nimetata: että Teie „kirjeeni on tullut niin kylmäksi ja ikäväksi, ettei minulla suinkaan mitään huvitusta siitä ole?“ See on jo rauhalise näko all — kolmekertaine syy: esimeselta „pohjatuuli“ vasta kea ma nii paljo rakastan, sest että tulep Suome poolta; toiselta *contre mon goût*¹⁾, sest että mina ei voi saada kylältä vielä niisukuisit „kylmi kirjee“; ja kolmandamalta minu Suome ystäväte vasta, kea ma mitte ei lupa laita Teidestä, Herra Maisteri, kui kyll olete nii lahke minu kohta, — ei lupa! Äрге koetage tõsta pahandusta minu ja Herra Almbergi vahella: see ei lähä Teile nii helpoliselta kerta, seda nimetan Teile esi ära!

Ja nyt jääge Jumalaga, — ent niinpaljo viele sanon lennates: kevät kyll toop meid Suomemaale, kevät ehkä suve — mul on nii suuri hirmo tullut Teie ähvardamisesta (uhkaus), että muiten „ikänä enää lepy“²⁾ minuga, — ma tulen nyt todelliseita! Suomemaa, Suomemaa! Ma sind taha nähä vielä enne kui hiukset alkavat valgeks minema pään! Kui kaua kestä viellä, että lillet õitsevät väljalla ja auringokiiret kihutavat vesinäkkä laenetelle laululle? Kannatusta! Mutta — ma tulen!

Ahjutuli on kustunu: hyvä yö votku Teid hänasse helma, auustettu ystävä — ylevel taiva kyllen valvap jo iga ihmist üks ne taiva Taadi paljo kuldsilmista! — Mitte unhostage anta terveisit minu poolesta kaikille kea kantvat nime Almberg! — Puhkage rauhalla!

Lydia Jannsen.

1) minu maitse vastu; 2) iialgi enam ei lepi.

P. S. Minä ei voi mitenkkin nii sekäse orthograafia ja calligrafia vasta — kaik tohtori selja taga tehtu!

S.

Almberg — 11.

Helsingi, 24. paastukuu-p. 1871.

Kuidas võin ma, austatud Neiu, tänada Teid nii päris südamest, nagu ma tahaksin? Te olete haige, voodi päralt, ja siiski Te kirjutate mulle kirja, ja pealegi nii pika, nii kauni kirja — c'est beaucoup plus que je ne mérite.¹⁾ Tuhat tänu! — — —

Ma loodan, et olete juba terve, Teie ei tohi olla enam haige siis, kui ilus kevad on tulemas! Oh kuidas olen ma rõõmustanud kevade tulekust, see on mu meelest ikka näide sellest, et nii kui talv on pikk, on külm, on pime, ja siiski kord lõpeb, samuti ka lugu meie mõlemate isamaadel, ehk küll neil on olnud ja veelgi on külmi ja pimedaid päevi, ometi ükskord paistab vabaduse armas kevadepäike, mille kiired sulatavad kõik selle, mis on paha ja ülekohtune. — Meil on juba lumi katustelt sulanud, päike paistab nii heledasti ja soojasti, ja üleval sinise taeva all siristab lōoke (Lerche) nii rõõmsasti oma lõbusaid laulusid. Veel on meri jääs, aga mõne nädala pärast heidab ta oma ahelad, ja esimesed vabastatud lained toovad Soome rannale Lydia Jannseni! Eks mul ka siis ole küllalt põhjust rõõmu tunda kevade tulekust!

Ma olen suure meeleheaga lugenud Teie mõtteid sõjast ja naiste emantsipatsioonist. Mul on neis asjus sama arvamine kui Teil. Mina pole kunagi suuremat lugu pidanud prantslastest. Neis on, nagu ütlete, „partout la corruption“. Kuidas on nad nüüd endid jälle üles pidanud? Vaevalt on rahu alla kirjutatud, vaenlane ei ole veel maalt välja läinud ja pariislased on juba valmis mässu (revolte) tõstma.*) See on nii suur narrus (Thorheit), et niisugust enne ei ole nähtud. — Seepärast ma ju läinud kevadel, kui sõda algas, soovisin võitu sakslastele, ja pealegi õige suurt võitu, nii et Prantsusmaa kord hakkaks märkama, et mitte tema üksi pole Euroopa isand, ja ka aru saama kõigest oma sisemisest viletsusest. — Mis Teie isa politikasse puutub, siis mõistan küll, „et Prantsuse võit oleks sellele parem olnud“. Aga mina ei saa kuidagi arvata, et

1) See on palju enam, kui ma ära teeninud olen.

*) Teatavasti järgnes sõjale Pariisis kommunistliku korra katse (märts — mai 1871).

Saksagi võit oleks Eestimaale liiga hädaohtlik ja et see takistaks teie „eneseharimist“ iseäranis suurel määral. Niipalju kui mina aru saan, peaks see teile eestlasile olema kasuks, et sakslased (Eestis) ja venelased on omavahel riisus. Kas ei ole see parem sellest, kui Te üksinda seisaksite venelaste vastu? Ma arvan, et venelased selleks, et sakslasi suuta alia suruda, tahavad eestlasi edasi aidata ja neile sõbrad olla. Nii on vähemalt siin Soomes olnud. Venelased tahavad maha suruda (unterdrücken) rootslust, mida nad vihkavad, ja seepärast edendavad (befördern) nad soomlust. Ma tean küll, et see sünnib ainult sel põhjusel, et nad sel kombel hõlpsamini arvavad võivat venestada meid, aga selles nad petavad iseendid. Kui soomlus siin kord on võimule pääsnud, ei lange see enam iialgi veneluse alla.

Võib olla, et üleüldse (überhaupt) „naised politikaga ovat ikävät“, aga seda ei või kuidagi Teist ütelda, kes politikaga olete très-aimable.¹⁾ — Palju tänu, neiu Lydia, Teie headest definitsioonidest naiste emantsipatsiooni kohta. See on esimene mõistlik arvamine sest asjast, mis mina olen kuulnud ühe naise suust, ja ma ühinen sellega täitsa. Ma ei saa leppida nende ultraemantsipatsioonistega, kes täiesti unustavad, et naine on naiseks loodud. Niisuguseid on meie maal palju, aga kõige oma kisaga suudavad nad väga vähe ära teha.

See pole mulle miski uus sõnum, kui kuulutate mu lapseks. Seda olen ma mitu korda oma sõpradelt kuulda saanud, ja ma tean ka ise, et see on tõsi. Aga kõik mu sõbrad ei ole selle poolest nii head minu vastu kui Teie; suurem hulk peab seda veaks, et ma nii lapselik olen, mina suur mees. Minu südame soojem tänu siis Teile, neiu Lydia, et Teie nende hulka ei kuulu!

Soomemaa seitungid seisavad kontsessiooni poolest meie oma maavalitsuse all. Meil küll võib niipalju ajalehti välja anda kui aga tahab, mingit takistust valitsuse poolt ei tule.

A propos, ajalehtedest kõneldes tuli meelde, et „Pääsuke“ on teinud oma pesa „Uusi Suometare“ katuse alla, see tahab ütelda, üks „Pääsukese“ toimetajaist on kihlanud end ühe Suometare toimetajaga, nimelt neiu E. Avellan ja hr. V. Löfgren. Sellest pole mulle ometi palju rõõmu, sest mina olen neil aegadel pidanud peaaegu üksi toimetama Suometart, kuna Löfgren palju büroos ei püsi, vaid

1) väga armastusväärne.

jookseb oma mõrvoja juures. Kihlus peeti 13. skp. kell 5^{1/2} õhtul. Noorpaar armastab teineteist väga ja on kõigiti õnnelik. Pulmad peetakse jaanikuu esimesel päeval, nii et Teie siis võite pulmas olla. Siis mõtlevad nad kohe suveks välismaale minna, ja mina jään siia Suometare eest hoolitsema. Neiu Bergbomi ja hr. Heurlini pulmad peetakse lehekuu algusel, mispeale nad samuti kottu ära lähevad.

Teie siiatulek võiks olla umbes 24. lehekuu-p. (uus stiil), s. t. nelipühi päevadeks. Siis saaksite esiteks olla meie koolieksamitel, seejärgi peaksime neiu Avellani pulmad ja lõpuks läheksime vähe sise-Soomet vaatama, esiti raudteel Hämeenlinna ja sealt aurulaevaga Tamperele, mis on ilus linn ilusas maakohas. Neiu Bergbom ja Heurlin sooviksid hea meelega näha Teid oma pulmas, aga, nagu ütlesin, peetakse need juba lehekuu algusel ja siis ei ole siin veel palju vaatamist.

Võin Teile jutustada, et Soome Kirjanduse Selts pidas selle kuu 16-ndal aastapidu. Selle lõpul kogunesid seltsi liikmed ühisele õhtusöögile. Seal tõstis prof. Y. Koskinen peekri meie sugulaste ungarlaste ja eestlaste terviseks, kelle esindajatena (representant) ta nimetas need kõigile tuntud nimed Pál Hunfalvy, Johan Jannsen ja Lydia Jannsen. Peeker tühjendati rõõmu- ja elaguhüüete saatel.

Meil on jälle reaktsiooni-aeg soomlusele. Koolivalitsus, mille ülemaks (chef) on vana kindral, tahab soomekeelse normaalkooli pealinnast Hämeenlinna (Tavastehus) üle viia, et soomlus pealinnas ei saaks maad võtta. — Ülikooli konsistoorium jälle on otsustanud filosoofiakandidaadi eksamitest soome keele välja jätta. See on suur häbi Soome ülikoolile, ja süda valutab selle peale mõeldes, aga see on kahjuks tõsi. Ja seda teevad Soome omad mehed!

Tuleval nädalal peetakse kirikukongress selleks, et otsustada, kas jagatakse pealinna kogudus, mis siiamaani on olnud ühine soomlastele ja rootslastele, kaheks erikoguduseks — üheks soome ja üheks rootsi koguduseks. On loota, et asjaga nõus ollakse.

Meie seitungid ei saa enam midagi sõjaväe-kohustusest (Wehrpflicht) rääkida; tsensor tõmbab kõik maha.

Tuhat tervist Teie õele Eugenie'le ja muile Teie omastele! Kirjutage, ma palun, kunas tulete meile, et teame olla Teid vastu võtmas. Seniks jääge terveks!

Teie sõber

A. Almborg.

Almberg — 12.

Helsingi, 20. mail 1871.

Olen oodanud vastust oma viimasele kirjale, aga midagi pole tulnud. Olen hakanud kartma, et olete haige. Loodan siiski, et asi nii ei ole.

Tahtsin küsida: kas tulete siia Soome lehekuu lõpuks, nagu ma olen ette pannud, või vahest hiljemini? Ma küsin seda seepärast, et teaksin teatada sellest paljudele, kes tahaksid Teiega kokku saada, kes aga suveks linnast ära kolivad. Kui Te tulete siia lehekuu lõpuks või juunikuu alguseks, siis on paljud veel linnas. (Neiu Avellani pulmad on 7. juunil.)

Ma paluksin seepärast Teid hea olla ja niipea kui võimalik kirjutada mulle, kunas Te tulete, ja kas tulete raudteel või aurulaeval. — Kui tulete raudteel Peterburi kaudu, siis soovitan Teile Viiburi linnas magister Forsell'i üles otsida, kes on seitung „Ilmarise“ redaktor. Ta tuleks Teie „ciceroneks“ ja viiks Teid Imatra koske vaatama, mis on Viiburi lähedal.

Lootes, et Teid siin pea näha saame, lõpetan seks korraks oma kirjutuse. Oleks küll palju kirjutada meie viimase aja poliitilistest sündmustest, ülikoolist, tsensuurist, mis valjumaks on muutunud, jne., aga need on nii kurvad asjad, et parem on neist mitte rääkida.

Austusega

A. Almberg.

Koidula — 14.

Tartus, Lehekuu 13. p.

Parajalta, auustettu Herra, olin Teile kirjutamas ja tietusta kysimas kaikista asjosta, mis nyt Helsingkis synnivat, andeksi palumas pitkasta suupidamista, — seal ulatas Teie lahke viimane kiri ka minu kätte! Olge terve! Mitte üksina haikeus ei pannu mind nii pitka aika vait seisma, moni toine asi ka ja kaikki pealta rohke tyo, mis enne reisi käed kinni sidus. Kas jo pidasite Lydiat tänamatuks tüdrukuks? Ei, mitte pange pahaksi! — Meie ei voi alusta reisi mitte enne Juunikuu 10. päiva. Juuni alkeusel on Tartu Pöllomieste-seura näitus, — dann am 10. reisen wir nach Riga ab, Papa ist Delegirter unserer Estnischen Gesellschaft für die ganze Zeit dieser Ausstellung. Am 27. resp. 28. Juni oder um diese Zeit herum reisen wir aus Riga ab nach Reval und Hapsal, dann übers Wasser weit weit fort nach — Finnland! Nach

Finnland...!! Aus Riga werde ich Ihnen den Tag der Abreise telegraphieren, aber wohin? Sie werden selbstverständlich nicht so lange in der Hauptstadt aushalten können und fortreisen. Hinterlassen Sie uns wenigstens Ihre Adresse! Sind Sie uns böse, weil der Zeitpunkt mit Ihren freundlichen Wünschen für uns nicht harmoniert. Ich kann wahrhaftig nichts dafür, diese vorhergehende Rigasche Fahrt durchkreuzt die früheren Pläne. Ich will Ihnen einen Vorschlag machen: Kommen Sie uns nach Riga entgegen? Ah, es wäre eine reizende Überraschung, eine ganz allerliebste Variation! Auch Sie kennen ja noch nicht die Hauptstadt unserer Provinzen, es ist gleichzeitig die Ausstellung im Gange, und so das Leben ein regeres; und dann — wir bleiben nicht dort während dieser ganzen 14 Tage; Treiden, Kremon, Segewold: die ganze „Livländische Schweiz“ steht uns offen während dieser zwei Wochen! Ich habe Freunde in Riga, die sich bereits auf diese Zeit auch freuen: kommen Sie doch! Tulge Herra Maisteri, — ja —?

Aus Riga also werde ich Ihnen den Tag unserer Abreise telegraphieren, falls Sie selbst nicht da sein wollen. Meine Adresse ist in Riga „Grosse Alexanderstrasse № 43, beim Lehrer Fromm“. Vier Wochen mindestens wird die ganze Tour dauern, davon fallen 14 Tage auf Finnland. O wie schön wird das sein! Aus unserer Familie reisen: Papa, mein jüngerer Bruder und — diese frohe, glückliche Lydia! Bis nach Riga haben wir noch Reisegesellschaft, von da ab wohl weniger. Die Rückfahrt dann geht über Petersburg. Wie köstlich wäre das, wenn Sie uns auf diesen Strecken begleiteten! Wir dürften mündlich über so Manches conferiren, was in neuster Zeit die politischen Verhältnisse dunkel erscheinen lässt, ohne doch mit der Feder allein abgemacht werden zu können. Es liegen mir tausend Fragen auf der Seele —!

Der liebenswürdigen Braut Ihres Freundes meine verbindlichsten Glückwünsche; es thut mir innig leid, sie erst als „noorik“ begrüßen zu dürfen! Möge es ihr so gut gehen als sie verdient, dann hat sie alles! — Prof. Koskinen hat sich gleichfalls die Mühe genommen, seine Wünsche auf die Zeit unserer Ankunft auf den Anfang Juny zu verlegen — warum muss es unmöglich sein!

Diese Zeilen, denen man die Eile auf jedem Buchstaben ansieht, kommen hoffentlich noch rechtzeitig an ihre Adresse! Ich bin zerstreut, aber nicht unbehaglicher Stimmung! Verzeihen Sie und lassen Sie's für diesmal

gelten, dass „emakiel“ so arg zu kurz dabei kommt. Die Schwalben zwitschern mir den Kopf wirr und die Nachtigall ruft und lockt — „Öpik, öpik!... Tark Taara linnuke!“ Ich komme ja schon!

Erhalten Sie mir Ihre Freundschaft.

Ihre

Lydia Jannsen.¹⁾

1) Siis 10-ndal reisime Riiga, papa on meie eesti seltsi saadik kogu selle näituse ajaks. 27. resp. 28. juunil, või selle aja ümber, sõidame Riiaist Tallinnasse ja Haapsalusse, ja siis üle vee kaugele, kaugele ära — Soomemaale! Soomemaale...! Riiaist telegrafeerin Teile ärasõidu tähtpäeva, aga kuhu? Teile ei püsi endastmõistetavalt ometi nii kaua pealinnas ja sõidate ära. Jätke meile vähemalt oma aadress! Kas oletate meile kuri, et Teile sõbraliste soovidega tähtaeg meile ei sobi? Ma ei või tõepoolest sinna midagi parata, eelolev Riia sõit tõmbab risti läbi varemaist kavatsusist. Tahan Teile ettepaneku teha: Tulge meile Riiga vastu? Ah, see oleks meeldiv üllatus, üks päris üliarmas võimalus! Ka Teile ei tunne ju veel meie provintside pealinna; parajasti on näitus käimas, ja nii on elu liikuvam; meie ei jää sinna kogu 14 päeva kestes; Treiden, Kremon, Segewold: kogu „Liivi Schweiz“ on avatud meile nende kahe nädala jooksul! Mul on sõpru Riias, kes ka juba selle aja üle rõõmustavad: tulge ometi! Tulge Herra Maisteri — ja?

Riiaist, nii siis, telegrafeerin Teile meie ärasõidu päeva, juhtumusele kui Te ise ei taha seal olla. Minu aadress Riias on: „Suur Aleksandri uul, nr. 43, kooliõpet. Frommi juures“. Vähemalt neli nädalat kestab kogu ringreis — sellest langeb 14 päeva Soomemaale. O kui ilus saab see olema! Meie perekonnast sõidavad: papa, minu noorem vend ja — see rõõmus, õnnelik Lydia! Riiani on meil veel reisiseltskonda, seal peale küll vähem. Tagasisõit läheb siis üle Peterburi. Kui tore see oleks, kui Teile meid sel teel saadaksite! Võiksime suusõnal nii mõnegi asja üle läbi rääkida, mis uuemal ajal poliitilisi suhteid tumedaina laseb paista, ilma et neid ometi ainult sulega võiks lahendada. Mul on tuhat küsimust südamele —!

Teie sõbra armuväärsele pruudile minu sügavamad õnnesoovid; mul on südamest kahju, et ma teda alles kui „noorikut“ tohin teretada! Peaks temal nii hästi minema, nagu ta on ära teeninud, siis on tal kõik! — Prof. Koskinen on endale samuti vaevaks võtnud oma soovid meie tuleku aja suhtes juuni algusele asetada — miks peab see võimatu olema!

Need read, kus tõttamine igast tähest vastu vaatab, jõuavad loodetavasti veel õigel ajal pärrale! Mu mõtted on laiali, aga mitte halvas meeleolus! Andke andeks ja laske seekord olla, et „emakiel“ siin nii vähe on. Pääsukesed sidistavad mul pea segamini ja ööpik kutsub ja meelitab — „öpik, öpik! — — Tark Taara linnuke!“ Ma ju tulen juba!

Hoidke alles oma sõprus minu vastu.

Teie

Lydia Jannsen.

Almberg — 13.

Helsingi, 31./19. lehekuu-p. 1871.

Palju tänu Teie viimase kirja eest. Ütlete, et jaanikuu 10-ndal (vana kalendri järgi?) lähete Riiga ja sealt 27. või 20-ndal Tallinna kaudu Helsingisse. Te tuleksite siis siia heinakuu 12-ndal (uus kal.), s. t. niisugusel ajal, mil siin ei ole ühtki neist paljudest, kes Teiega kokku tahtsid saada, peale minu. (Ma jään Helsingisse kogu suveks, sest nädala pärast on Löfgreni ja neuu Avellani pulmad ja siis lähevad nad kohe välismaale, ja ma hakkas U. Suometare peatoimetajaks Löfgreni asemel.) Kas ei võiks Te jätta oma reisi mihklikuu alguseks? Seda loodavad siin kõik, Koskinen, Krohn, Svan, Bergbom, Avellan j. t., kes Teid näha ei saa, kui Te heinakuul tulete, sest et nad kõik asuvad suveajal maal, üks seal, teine teal. Neuu Avellani Te ka suvel näha ei saa, aga mihklikuu alul on ta juba kodus. Ma sain temaga täna kokku; ta käskis Teid palju tervitada ja tänas Teid Teie „Glückwünsche“ eest; ta soovis, et Te alles sügisel siia tuleksite. — Olge hea ja kirjutage pea vastus, mis Te mu ettepanekust mõtlete. — Oleks küll lõbus Riiga tulla, aga see ei või nüüd sündida, — toimetus ei luba seda.

Andke andeks, et mu kiri on nii lühike ja hädine, aga mul on neil päevil palju tööd kooli eksamitega!

Teie

A. Almberg.

Mu aadress: U. Suometare. *)

Almberg — 14.

Helsinki, heinakuu 13./1. p. 1871. **)

Täna ma sain telegrammi ja kirjeen Tartust Teie isale. Ma läkitan need Viipuriin, ehk küll Teie käskite neid Tartusse läkitada. Kui Teie homme õhtu Viipuriin tulete, nii saate Teie need laupäeva hommiku kätte. ***)

Mis ma muud Teile pean ütlema? Kolm päeva on nyt kulunud siit saadik, kui mul veel oli õn Teid näha saada, aga kui pitkad nemad päevad on minulle olnud! Mul on olnud — miks ma ei seda tunnistaks — väga, väga igava Teie pärast. „Ikävä on aika ja päivät on pitkat“

*) edasi on kirja alumine äär ühe rea laiuselt ära lõigatud, millele nähtavasti oli kirjutatud aadressi järgnev osa.

**) Siit peale on A. kirjad ka originaalis eestikeelsed.

***) Tegelikult on Koidula selle kirja nähtavasti kätte saanud alles Tartu tagasi jõudes (vt. Koidula 16. kiri).

saaksin ma laulda, kui mul lauluheald oleks. Miks Teie nii veike aeg meil olite? Palju kauem meie oleksime tahtnud Teid pidada siin. Aga asi ei enam lähab paremaks kaebdusest. — — Neiti Bergbom tänab Teid palju Teie kirjaanni eest ja läkitab Teile südamlikud teretused. Ta rääkib Teist iga pääv; Teie olete tema naago kõigi muid, kes Teid tundma on tulnud, Teie auustajaks ja armastajaks võitnud.

Aga redaktsiooni-tööd keelavad mua rohkemast Teile kirjutada. Vastavõtgke seest veel kord mo südamliku tänu Teie külakäimisest ja kõigest seest sõbrusest, mis Teie poolt on tulnud minule osaks, ja mis ma ei ial ole unustava. Ehk Teie kül minule, kui ma küsisin, kas ma saan oota Teilt kirja, kui Teie tulete koju, vastasite: ei te a b, nii ma ometi usaldan loota et Teie kumminkin (wenigstens) pari sanaga teada annate, kas Teie olete tervena koju tulnud. Kas ma ise enast petan? Kes teab. — „Toivossa aika kuluu“.

Jääge häästi! Teretage palju, palju Teie isa ja vend!

Teie sõber

A. Almborg.

Koidula — 15.

Leppälahti, 16. Juulil 1871.

„Toivossa aika kuluu!“

„Hoffnung will Weile“
Version:

Kuis täna, päik'se lahke läige,

Wie ich mit Sang Dich heut'

Sind mina laulul teretand,
Et ystävä so kullakäige
Meil' eluteele veeretand:
Sest sanumid mo sana kanna
Ta silma alla ergusta,
Tal' truui tunnistusta anna —

begrüßet,
Du lichter Strahl am Himmelszelt
Der du zuerst den Freund geküßet
Als er gegeben ward der Welt:
Davon sollt Kunde ihr ihm bringen
Ihr, meine Worte, fest und still. —
Treu ein in sein Bewusstsein

Kas „aika kuluu toivossa“!

dringen

Ei leia teed siit lilli õisi,

Ob auch „die Hoffnung Weile

Ei haljas oks teed kahjuta,
Kuid tuntud o ma andekõisi
Saab sõbra käsi sasima. *)

will!“
Reicht auch zu ihm kein Lenz-
gewinde
Unwelk kein grünes Ästchen gleich:
Fällt von dem eignen Angebinde
Nur in die Hand ein halber

Et' aga ystavus jääb terveks

Zweig;
Das ungetheilt die Freundschaft

Siin poole osa paigalla:
See sanum seisku saate serveks, —
Kas „aika kuluu toivossa!“

warte
Hier bei der andern Hälfte still,
Dies ihn die halbe Gabe lehre,
Ob auch — „die Hoffnung Weile
will!“

*) Kirjaga on kaasas olnud osa neistsamust lilledest, mis Koidula Almborgilt Helsingis oli saanud.

Aur heidab, tuletüva sunnist,	Wie Dampf und Feuer auch im
Maad meie vahel laiemaks,	Bunde
Ja lahutuse kurvast tunnist	Erweitern der Entfernung Lauf-
	Und von dem Ernst der Scheide-
	stunde
Teeb mälestuse elavaks.	Neu wecken die Erinnerung auf:
Kuid ystävuse ergud tiivad	Es ist der Freundschaft Windes-
	flügel
On agaramad aurusta,	Dennoch geschwinder, der mich still
Mind mõttes täna Teile viivad —	Im Geist heut trägt durch Thal
	und Hügel
Kas „aika kuluu toivossa“.	Ob auch — „die Hoffnung Weile
	will“!

Austatud sõber!

Te tahtsite teada: kas ma „koju tulles“ Teile saaksin kirjutama? Selle peale ma Teile ei vastanud, sest etta küllalt teadsin, kuidas 18. Juuli mind saaksi sundima, Teile hüval meelil vielä Soome pinnalta sanumit lähettama ja tuhande tänu ja kiitusega kaikist meie poolest nähtud väivasta kokku tuhat hüva soovimist taivasta Teile uue elu-aasta alkusele appi hüüdma! Voiteko ja tahate uskaldada, etta minu ystävät alati on rohkem ja sagedam minu mii-lessä, kui minä ise? Ich bitte Sie, an meine und der Meinigen warme Freundschaft zu glauben und — wenn von den vielen Wünschen für Ihr künftiges Lebensglück, die ich an ihrem Ehrentage dem Himmel bringe, auch nur einzelne in Erfüllung gehen, — es wird dies hinreichen Ihnen ein Leben voll Heil und Frieden und die Erfüllung Ihrer eigenen Wünsche zu bringen! Ich möchte gern Etwas thun, um Ihnen den Beweis von der Wahrheit meiner Gesinnung zu liefern, — ich weiss nur nicht, womit Ihnen ein Gefallen geschieht! Sagen Sie mir doch!

Es ist heute Ihr Geburtstag — da werden Sie wol nicht viel Zeit haben ferner Freunde zu gedenken! Es soll Ihnen dieses Vergessen aber nicht so leicht gemacht werden — wir sind sehr neidisch hier¹⁾ — sentähden panen Teile

1) Palun Teid uskuda minu ja minu omaste sooja sõprusesse ja — kui kõigist neist paljudest soovidest, mida Teile tulevaseks eluõnneks Teile aupäeval taevale ette kannan, ainult mõned täide läheksid, — aitaks sellest, et Teile elu täis tervist, rahu ja kõigi Teile enese soovide täidminekut tuua! Tahaksin hea meelega midagi teha, et Teile tunnistust anda minu meele tõsidusest — ei tea aga, millest Teil headmeelt oleks. Ütelge mulle ometi!

Täna on Teile sünnipäev — seal pole Teil vist küll palju aega mõelda eemalviibivate sõprade peale! Aga seda unustamist ei tohi Teile nii kergeks teha — oleme väga kadedad siin — seepärast.

hänesse pooled lilled ridade vahele, igamiehel on niinpaljo „Egoismus“ taivasta sydämesse loodud, että itsehänesse peale mõtleb!

Tamperille vesitee oli teisesta osasta ikäv: palju vihma tuli taivasta, vissistä oli ilmatar pahane meidestä niin pitkasta onnesta.

„Vanaja“ ja pappa „Elias Lönnrot“ viisivat meid Tamperi paksu vihma all, — ei saanud ulualust muud kui keskivääris¹⁾. Laival sain ma tuttavaks Ilta Ekroos'iga. Quelle femme charmante! Semmoise vaimo ma soovin — Teile, aus söber! O, es ist doch eine grosse Aufgabe und gewaltige Macht in Frauenhände gelegt, wenn wir nur immer richtig sie anwenden wollten! Ich habe diese Ilta sehr lieb gewonnen, und — vielleicht bin ich eitel, aber ich denke, sie hat auch mich ein wenig lieb! Der Magister und seine Frau blieben in Tammerfors, als wir um 10 Uhr Morgens weiter fuhren. Über den Eindruck, den diese Gegenden auf mich machten, will ich Ihnen später berichten, ich kaufe heute die Minuten aus, da wir soeben Besuch hier in Leppalahti haben. Mittwoch früh langten wir in Hyyviküla bei Hrn. Svan an. Welch liebenswürdige Leute sind das! Und wenn auch nur ein geringer Theil finnischer Bauern ist wie die Jussilas, dann ist Finnland gerettet für alle Zeiten. Einen Theil finnischer Aristokratie habe ich auch kennen gelernt in — Hakoinen oder wie der Ort hiess — indessen gefällt er mir nicht ganz so gut, wie die Finnländer im Allgemeinen... Ich darf doch gegen einen Freund aufrichtig sein? — Dann war noch da ein Ort „Irijola“ und eine „Frau Gööös“ und deren kleiner Sohn, der entschieden nicht viel von mir hielt — trotz der Liebenswürdigkeit jener Frau Mutter gegen dieses wildfremde Mädchen. — Freitag nach 4 Uhr Abends langten wir in Leppalahti an, um bis Sonntag früh daselbst zu bleiben — ah, mein armer Herr Krohn in Wiburg — wie thun Sie mir leid! Aber — gegen seine Freunde giebt es keine Rettung im menschlichen Leben, das muss jeder an sich erfahren, auch er!

Der Professor und seine Gemahlin sind die Liebenswürdigkeit selbst! Ah ja — wo ist denn „der 2-te Band des Oppikirja Suom. K. historiassa“*), mon ami très-chèr,

1) kõrtsis.

*) „Soome rahva ajaloo õpperaamat“, Y. Koskise töö.

nun, nun beruhigen sie Sich nur¹⁾, jo mul om üks, päälegi kirjoitaja hänesse käsikirjaga! Oikeusesta pitin tappelema Teidega! Te mitte ei oleksite pidanud vasta votma nii siutavat (bindende) tyot hra Löfgrönista, mida Teid ei lupa mitään hyvä maitsta suvesta! Ja — no, ma ei sano midagi, aga —

Enne lõunat oliva siin kolme kylalista, yksi herra ja kaksi rouvat; mutta nende nimet olivat liiga rasket, ei jäänut mieli! — Minä mitte ei toivonut — sitten „toivossa aika kuluu“ — että hra Koskn. voi olla nii sans prétentions²⁾ kõige hänesse tarkusega: nyt ma teda vielä rohkemalta auustan!

Jääge Jumalaga ja nähke palju riemu samasel päivil! Maailm on lai — aga meie oleme Teie parhemate ystavate hulgasta. Seda tuletateko moni kerta mieli, jah? Isa ja veli lähetavat palju tervist ja soovivat onne!

Teile hüvä päivä soovides

Lydia Jannsen.

Kurat!!

[Kirja teisel poolel on peenelt kirjutatud:]

Es ist kein so reizendes Bouquet und auch kein so glänzendes seidenes Band daran, wie an dem Ihren; aber wenn Sie die Gedanken, die in jedem trockenen Bouquet

1) Mihuke võluv naine! Sarnase naise soovin ma — Teile, aus söber! O, on tõesti suur ülesanne ja vägev võim naiste kätte pandud, kui meie teda ainult õieti kasutada tahaksime! Ilta meeldib mulle väga, ja — võib-olla olen ma edev, aga arvan, et olen ka temale natuke armas! Magister ja tema proua jäid Tamperele, kui meie kell 10 hommikul edasi sõitsime. Muljeist, mis sain siit ümbrusest, tahan Teile edaspidi teatada, praegu hoian minuteid, sest et meil praegu siin Leppalahtis külaskäik on. Kolmapäeval vara jõudsimme Hyyviküllä hr. Svani juurde. Kui armastusväärsed inimesed need on! Ja kui ka ainult osa Soome talupoegi oleks nii kui Jussilas, oleks Soome päästetud kõigiks aegadeks. Öppisin tundma ka osa Soome aristokraatiast — Hakoises või kuidas seda kohta kutsutakse — igatahes ei meeldi ta mulle nii hästi kui soomlased üldse... Tohin ju sõbra vastu avalik olla? — Siis oli seal veel üks koht „Irijola“ ja üks „proua Gõös“ ning tema väike poeg, kes kindlasti minust kuigi palju lugu ei pidanud — vaatamata ta proua ema armastusväärsele selle võhivõõra tüdruku vastu. — Reedel peale kella 4 õhtul jõudsimme Leppalahtisse, et sinna kuni pühapäeva varahommikuni jääda — ah, mu armas härra Krohn Viiburis — kuidas on mul Teist kahju! Aga oma sõpradest pole pääsu inimelus, seda peab igaüks enese naha peal tunda saama, ka tema!

Professor ja tema abikaasa on armastusväärne ise! Ah ja — kus on siis Oppikirja Suom. K. historiassa teine köide, mu armas söber, kuid rahustuge, jo mul om üks, päälegi kirjoitaja hänesse käsikirjaga!

2) nii vähenõudlik.

liegen, herausfinden, so will ich sie Ihnen zugestehen.
Indessen — man räth zuweilen falsch! ¹⁾ L.

Koidula — 16.

Tartus 18. Juulil 71.

Minu lahke auustatud sõber!

Kas ma mitte ei pitäksi Teid vähe — ei, õige paljo tülitsema varsi eesi alkeusel Teie suuri salatöö pärast — ae? Milloin, tunnistage! olete õppinud Eestikiele nii selgeäksi? Ja minu selja taga, ilma minu tiedmata? Ja kes on Teie opetaja ollut? Te puhute jo nii hüvasti minu kieltä, että nyt minä jää suuri häbisse: ei voi mitte tasuda compliment complimentiga: ehkä vahest tiiate mulle ka nii hüva pädagogi Suomekiele oppimiseksi kui Teil on ollut Eestikielellä? Aga — aga, vaatke, sõber — Te ei pitä mitte minu kielel uskaldama nii — nii lämmi sanu paberi kätte — ei? Ma ole harinut, hänesse kieltä uskaldama ja — see oleksi ometi väga paha, kui ma koik ymmäräksi tosi oleva, midä mulle Teie loppekirjas silma alla seisa! See aja ja kihuta naisepääd ümberkäima — ja minu pää ei seisa isehänesest jo mitte liika kinni ölade otsas! Niin on luku todelliseltä! Seien Sie doch vor-sichtig, verehrter Freund! ²⁾

Ja nyt herra Maisteri, võtke vielä kerta sydämepeh-jasta minu ja meie kaiki tänu vasta lahke vastavõtmise eest, iga hüva sana ja sõbraliku tegu eest, mis Teie ja Teie ystävät meile vasta on toonud! Mein Freund: Sie danken mir? Lassen Sie mich Ihnen sagen, dass ich niemals den Willkommen vergessen werde, den Sie mir, uns allen, bereitet haben; dass mir ist, als sei ich aus der Heimat geschieden, seit ich den Fuss wieder auf fremden Boden setzte*); dass die Sehnsucht, das Heimweh nach Finnland täglich bei mir nicht abnimmt, sondern wächst. Ach, es ist kein Verdienst, nicht unfreundlich zu sein, wenn uns so viel Liebenswürdigkeit, so viel offene Herzlichkeit entgegenkommt, wie mir von Ihnen!

1) Ei ole nii ilus bukett ja pole ka nii läikivat siidipaela seal küljes, nagu Teie omal, aga kui Teie välja arvate, mis mõtted igas kuivas bukettis peituvad, siis tahan nad teile üles tunnistada. Aga muide — vahel arvatakse ka valesti! 2) olge ometi ettevaatlik, austatud sõber!

*) s. o. Soomest Venemaale, kuna reis oli raudteega.

Wie soll ich denn diese Seen und Felsen und das dunkele Grün Ihrer Fichtenwälder und alle diese Menschen mit den treuen Augen und dem ernsten, festen, sicheren Naturell vergessen? Es wird ja gewiss nicht gehen! Und ich muss mich doch wieder an das Leben hier gewöhnen, ich muss doch! Ich will viel, viel arbeiten, das hilft vielleicht! Aber — wieviel Zeit wird es brauchen dazu! Ich muss immer nach Soomemaa hindenken, immer!¹⁾

Oleteko minu kirja Lepälahti datumiga ja meie telegrammi Pietarista kätte saanud? Me olime jo Viiburist läinud, kui Te kirjat sinna saivat; kojutulles saime kätte. (Ja — „Ikävä on aika ja päivät on pitkät“!) Tamperi teest ma Teile jo kirjutasin: puolesta päivästä oli meil palju vihma, see uputas poole ilo ja poole ehte (Schmuck) järvi rannalta märja sisse. Rouva Ekroos oli mulle troostiks: sie ist mir sehr lieb und herzlich, und — wenn ich auch Göthe nicht ganz so schlimm halte, wie Ilta ihn hält und Heine auch nicht über ihn setze — ich habe die junge Dame wirklich lieb gewonnen! Das — (still! Sie dürfen aber um Gottes willen nichts verrathen) — das schien aber gar nicht sehr in den Intentionen des Herrn Gemahls zu liegen... oder irrte ich? Aber ich kann doch wahrhaftig nichts dafür und — am Ende — ich bin doch kein sehr gefährliches Individuum! Eine Dame! Ich möchte wissen, ob es wahr ist, dass die Liebe egoistisch ist?! Das könnten Papa Snellmann oder Papa Lönnrot am Gründlichsten docieren²⁾ —

1) Mu sõber: Teie tänate mind? Lubage mul Teile ütelda, et ma ilal ei unusta vastuvõttu, mis Te mulle, meile kõigile korraldasite; et ma tunnen, nagu oleksin kodumaalt lahkunud, sest saadik kui ma jälle võõrale pinnale astusin; et igatsus Soome järgi päev-päevalt mul mitte ei kahane, vaid kasvab. Ah, pole teenus mitte ebasõbralik olla, kui meile vastu tuleb nii palju armastust, nii palju otsekohest südamlikkust, nagu Teilt mulle! Kuidas peaksin siis unustama neid järvi, kaljusid, Teie männimetsade tumedat rohelist, ja kõiki neid ustavate silmadega, tõsise, tugeva ja kindla loomuga inimesi? See ei lähe ju ometi! Ja ma pean siiski sinise eluga harjuma, ma ju pean! Tahan palju, palju töötada, see võib-olla aitab! Aga — kui palju aega seks kulub! Pean ikka mõtlema tagasi Soomemaale, ikka!

2) ta on väga armas ja südamlik, ja — kuigi ma Goethet nii halvaks ei pea, nagu Ilta teda peab, ja ka Heinet temast kõrgemale ei aseta — see noor daam on mulle siiski armsaks saanud! See (vait! Te ei tohi aga, Jumala pärast, midagi edasi rääkida) — see nähtavasti aga ei meeldinud sugugi härrale abikaasale... või eksisin? Aga ma ei või selles asjas tõepoolest midagi parata ja — lõpuks — ma pole ju ometi miski väga kardetav indiviid! Daam! Tahaksin teada, kas on tõsi, et

Vihmaga koos saime Tamperille. Ilta oli mulle tuleviku pihupesast (Handfläche) väljalukenut — wirklich, ich war ganz überrascht davon, was Sie mir alles prophezeite! ¹⁾ Keskiväri ²⁾ andis meile aset: kõik paigad olivat täis. Toisella aamulla käisime koske vaatamas: Welch, eine Perspective von der Anhöhe aus! O wie ich diese schäumenden, sprudelnden Wogenmassen liebe! Es ist wie der Strom, der durch ein Menschenherz fluthet: rauschend, wirbelnd, widerspenstig sich gegen den Lebenszwang bäumend, — und dann gebändigt zum Nutzen der Mitwelt durch die Macht des festen Willens! Und dabei erzählen aus felsigem Grunde grün aufsteigende Wipfel und hohe Stämme dennoch von der Existenz jenes weichen Erdreichs im tiefuntersten Grunde, — jenes Erdreichs, dessen still verborgener Einfluss dem duftigen Grün sein Leben schuf! ³⁾ Oh, Teie isamaa on kaunis, herrani, kaunis, nii että ma aga Soome sukule seda isamaad ei kaetse! (beneide!). Ja siis Kangasala ja Roini ja kõik see tee! Järvi järvi taga ja kõrval, pimedat metsad palja kalju otsalla, vahellä külad ja viljaline maa, ja igal pool lahke kansa — „Tere, tere“ — Ilmoilaista edasi Kervola küla eesi olivat värvavat kirju rätikutega (bunte Tücher) ehitud ja pärjad (Kränze) rippusivat jokal pool: pulmarong (Brautzug) tuli meile vasta! Eesi ratastel morsja ja sulho ⁴⁾, siis moosekandid (Musici), siis külaliset! Ma tahtsin kauni kultaiselle midagi anda, mis mull' hānesel armas oli: lähetasin temale Harry'ga ühe roosi Teie bouqueti siselt — aga ühe ainukse!

Neljapäival aamulla tulime Hyyvikylasse. Hr. Swan ja tema rouva olivat nii lahket, väga, väga lahket, nende laste nimet olen ma kõik pääst oppinut (auswendig gelernt)! Seal oli jälle üks herra Maist. Ekroos, — oliko temä ka pahane minusta? Seda ma ei tia — ei usu, temäl vielä ei näitanud olla nuori rouva! See oli nii hüvä ja kuivatas

armastus on egoistlik?! Seda võiksid papa Snellmann ja papa Lönnrot põhjalikumalt õpetada. —

1) Tõepoolest olin päris üllatatud sellest, mis ta mulle kõik ette kuulutas! 2) kõrts. 3) Mäherdune väljavaade kõrgendikult! O, kuidas armastan ma neid vahutavaid, voogavaid veekogusid! See on nagu vool, mis läbi inimessüdame tormab: kohisedes, keereldes, tõrksalt end elusunni vastu püsti ajades — ja siis kaasilma kasuks kindla tahtevõimu läbi taltsutatud! Ja seejuures jutustavad kaljusest põhjast roheliselt ülestõusvad ladvad ja kõrged tüved ometi selle pehme maariigi olemasolust kõige sügavamas põhjas! — sellest maariigist, mille vaikselt peidetud mõju lõhnavale haljusele elu andis! 4) peigmees.

mulle Suome kukaid¹⁾ muistoksi! Siin Hyyvikylas ma kuivatasin ka Teie bouqueti: lilled olivat 2^{1/2} päiva kärsinut käes kandes välja — ei oleko see kaunis? Suome ehku syy. Nyt seisavat „Kalevala“ vahel ja ootavat! — Samala päivalla olime „Hakoisen“ paron Boiel kylas. Sääli oli rohkelt vierait: Helsingi neitid ja nuoret herrat, rida neitid Tavastjerna etc. etc. — vähe Svecomaanid, vähe prätentiös — kaikist vähe! Mutta — toujours le bon ton²⁾! Kui sittenkin paljo Teil paronid on niin kui Boie ja la baronne, siis voite olla rauhaliset Suomis. Vanhemat — exceptée la jeune baronne³⁾ — olivat vielä rohkem minu mielestä, kui nuoret. Sääli ma kuulin paljo quartettilaulu, osalt ka Suomekieli, — herra Ekroos lupas mulle moned saata — küll ta unhoittaa!

Reedi aamulla läksime vennega Iirijäla, rouva Göös'i vaatama. Temä pitä meid kellu 2-ni kinni — c'est une femme bien positive, mais bien raisonnable, comme je pense! Il faut avoir de telles caractères chez vous à présent.⁴⁾ Hevoste ootasivat toine pool järvi, siit paigasta jätsime familiat Svan'i Jumalaga — neil ollut nii rohkelt vaiva meiega! „Jussilaise“ rattad avitasid meid eemale. Siis tuli vielä keskiväri ja siis „pääskyse ja satakieli-tee“⁵⁾ kuni ehtula pitäsime Koskise, meie professori, ukse all. Welch eine reizende Gegend ist diese! Und, lieber Himmel — was ist aus unserem Professor geworden? Wirtschaftet er nicht umher auf seinem Gut, als ob er in alle Ewigkeit mit „heimischen Rindern vaterländische Äcker gepflügt hätte!“⁶⁾ Sääli nyt tötelikult „honkain keskellä mökkini seisoo Suomeni soreassa salossa!“ Sie müssen dem Papa Professor nicht sagen, dass ich eigentlich ein ganz klein wenig für ihn schwärmte — genau bis zur Grenze des Erlaubten — und dass mir diese Vereinigung geistiger und praktischer Momente, wie er sie vorwies, sehr gut gefiel; das aber dürfen Sie ihm sagen, mein liebenswürdiger Freund, dass ich jetzt und nach reiflichem Nachdenken ganz ungeheuer böse über ihn bin und dass ich mir vorgenommen habe, die liebe Professorin und die kleine Tuavi dafür doppelt lieb zu haben, — dafür, dass ich diesen (an sich prächtigen) Hausherrn in die letzte Reihe zu stellen

1) lilli; 2) Aga — ikka hea toon! 3) välja arvatud noor paruness. 4) See on hästi positiivne naine, kuid küllalt arukas, nagu ma mõtlen! Sarnaseid iseloomu on teil praegu vaja. 5) pääsukese ja ööbiku tee; 6) Kui tore ümbrus on see! Ja armas Jumal, mis on saanud meie professorist? Kas ta ei askelda omas mõisas, nagu oleks ta igavesest ajast peale „kodumaiste härgadega isamaa välju künnud“.

entschlossen bin! Was die übrigen Hauskinder anlangt, so stelle ich mich unter Sakari's entschiedene Protection, da er am sichersten mit Feuerwaffen umzugehen scheint.¹⁾

Aga... ma puhun Teiega kohalta nii kui ystäväse naise ehk neitiga — paneteko minu jutto ka pahaksi? Vaatke, ne ihmisit kaik on mulle niin armsaksi saanud, että ma ei voi kyllältä neidestä rääkida — oh minu Suomenmaa! Pühapäiva minnesime jälle matkalle Riihimägi poole, Koskinen ja suuremat lapset tulivat meid paari versta saatma. Papa Professor on lupanut tulla lapste seuras toine suve meile kylässe — o wie wunderschön wird das sein! Wenn es nur nicht so lange bis dahin wäre!²⁾ — Riihimägi ja Wiipuri vahellä olivat monet kaunid paigat vielä, oli vielä Suomemaa! Aga — siis! Wiipuris ei leidnud me hr. Krohni mitte, oli maale läinud, ja — — herra Almberg, kui temä, hr. Krohn, meid ilma aegu (vergeblich) oleksi ootanud säääl? Herrat Svan ja Koskinen ja Boie ja rouva Göös on süüdlaset, että me ei saanud enne pühapäivä Wiipuri? O bitte, entschuldigen Sie doch und erklären Sie das dem Herrn, es war gewiss nicht unsere Schuld und ich bin so unruhig darum, dass er's übel genommen haben könnte oder wirklich dort gewesen sein!³⁾ — — Hr. Lavonius ja Teie College ja sõber Forsell olivat siis meie seuras Monrepos ja siin tuli telegramm isa järele: ruttu minna Pietarissä, Censuri-Ordre Riigasta panee kaik töö Tartus kinni! Käsku olli tullut Tartu, että ei voi anoncid ja publicationid politsei lupaga trükkida, pitävät ka minema kirja-censuri. Meie Imatra! Nyt jäi vaatamata — ma oleksin silmäpisärait nutnud! Isäl ei olnud nyt enam midagi ilus, ruttu, ruttu matkalle! Hra Forsell kaevas (grub) mulle

1) Te ei tohi papa professorile ütelda, et ma temast öieti üsna natukene vaimustatud olin — just kuni lubatud piirideni — ja et mulle see vaimlise ja praktilise momendi ühendamine, nagu tema seda näitas, väga hästi meeldis; seda aga võite temale ütelda, mu armastusväärne sõber, et ma nüüd ja pärast küpse järelemõtlemist päris hirmus vihane olen tema peale, ja et ma selle eest olen otsustanud kahekordselt armsaks pidada kallist professoriprouat ja väikest Tuavit — selle tasuks olen otsustanud selle (iseenesest kena) majahärra viimsesse ritta asetada! Mis teistesse majalastesse puutub, siis usaldan enese täiesti Sakari kaitse alla, sest tema näib kõige paremini oskavat tuleriistadega ümber käia. 2) O, kui imeilus see saab olema! Kui ainult sinnamaani mitte nii palju aega poleks! 3) O, palun, vabandage ometi ja seletage härrale, et see tõepoolest meie süü polnud; olen nii rahutu sellepärast, et ta ehk pahaks võis panna, ehk tõesti seal on olnud!

pihutäis Suome multa välja ja andis ligi: ütølge temale, että olen tükki murupinda (Rasen) hoidnud ja varjanud niiske kaiki matka aiku ja että nyt kasvaa minu aknal (Fenster) lillepottis (im Blumentopf). Kallimpi aga on mulle muistokset Suome sõbrade lahkesta sanasta ja ystaväsestä mielestä, midä on olnud lahti meile jokail paikail, kuhu olemme sammu säädinud: See mälestus sigineb kangemalta ja kovemalta sydames, kui murumuld lillepottis!

Ja siis minnesime Wiipuri ja Suome rada mööda — Jumal hoia ja kaitse teid! Ma noppisin ühe oksa Soome-Vene rajalta — „hoia Suome silda vallal, Soome-Eesti Jumala!“ Tuhad, tuhad tänu Sulle kaiki hüva eesta, armas sukulaise pinda, päike (auringo) ja tuuli ja taivas tasugu sulle takasi kaiki hüvät, kellestä ma sinu võlglasteks jään!

Pietari matkasta ma ei muista mitään! Pääkaupung on suuri, seda ma tiian, mul ei olnud suuri himu, rohke-malta tähele panna. Waggonis oli üksi Suomen talonpoika, väike mies, mutta ärku (lebendig) näkö ja elävä vaate (Blick). Temä viis mansikaid, voita etc. Pietari. Mul oli niin kui tuleksi temägä meid Suomemaa saatma. Ma küsisin isältä sigari (Cigarre) ja kinkisin (schenkte) „Viron sisärältä Suome veljellä“, kokku klaasiga (mit dem Glase), kelle siseltä ma oli joonut. Suomalaise näkö läikis, ta tõusis püsti: „Mitään ma —? niin“ ja tõi (holte) penki alt mansika-karpi välja: „Neiti, ottake!“ Mul tuli silmä niiskeksi: ma pani paari marja suhu ja paari panin paberisse — punane paber on mul vielä, muistoksi! Temä mies, nii syivistämätä kui ta oli, ei tahtnud olla kiitoksetta: sydä kihutäs teda taga, hänesse vähestä elohoidmise asjosta vielä jagama! Niin on Suomalaiset!

Pietaris ei olnud red. Hagmann mitte koti, kirk. Piiskonen oli matkal — „Suomis!“ Isä õiendas Censur-Comité présidentil segasit asjo: oli jälle moni rumal tekö! „Miss-verständniss!“ Jah, „Missverständniss“ — aga minu Imatra matka? Kolmipäivä pidime olema Pietaris, siis oli jälle kaik hüvä; mutta nyt ei tulnud taati takasi Imatralle — „aika on otsal“. Ja, jah — „toivossa aika kuluu!“

Mitään viisi olema saanud koju, sedä minä ei moista! Minä panin silmät kinni ja heitsin waggoni nurka takasi ja — eläsin vielä kerta ne neli viikko¹⁾ läbi! Ja nyt — nyt olen ma siin! Vielä puhuu tuuli ja auringo paistaa — suuri lehmuse (Linde) all aidas on üksi penki, seal voi ma istuda ja mõtelda — mõtelda? Ah, ja mull' ei ole mitte

1) nädalat.

„redaktsiooni tööd“, niin kui Teil! Üksi sanalasku sanoo, että ei voi unhoitada seda talo, kelleltä on leipa söönud! Ma ole toonud Suome leipa kotimaale; nyt temä mälestus mind ei voi iial, iial maha jätta!

19. Juuli, aamulla! ¹⁾

Lieber Himmel, wird das wieder eine Epistel heute, wie „Sanct Paulus an die Römer!“ ²⁾ Kärsimus tulgu Teile appi — Teie itse hānesse süü! — Nyt puhuge mulle palju, palju kotimaalta! Kus paikas on neiti Bergbom nyt? Suuri hüvä mielegā oleksin ma lähetanud temale mõni sana; mutta mulle tuli meele, että ta tahtis minna sukulaistelle maale; olete nii hüvä mulle saata temā adres? Niin kauaksi sanoge neitile tuhat tervist minusta; temā ei voi niin palju puhuda minusta kui minā temāstä: ei ole neiti Emilial niin palju puhe asja (Ursache)! — Ja herra Almberg, minu ystāvā, ei saako unhoitama āra „meine Interessen“ — vide „pūhapāvā-kuvat“ — etc. — eiko? Minu väine sõber! Olete oikea väivas selle Lydiaga! „Kes kannatab, see kaua elab!“ „Kui ma teen puimi, siis olete minust lahti“ on Eesti piigade sana!

Enne selle, herra Maisteri — ei, minu sõber! — teemeko vielä veike Conspirationi, ja? Mitte Rootsikieli, hānesse kieli! Te kirjoitate mulle ühella päivällä: „Se ja se päivä olemme,“ ehkä kumminkin: „olen ma, Tartus!“ Ja mina — mina ei ütle sest mitään toistele — gar nichts werde ich ausplaudern, kein Wort! Aber wie werde ich mich freuen? O, so sehr, so sehr! Ach, wenn doch dieser langweilige Winter nicht wäre! Dann wollte ich Sie quālen so lange, so lange bis Sie zu meiner Schwester Hochzeit, Ende Januars herüber kämen! Ach ja, dann haben Sie auch wieder Ihre Stunden — es ist doch wahrhaftig unerträglich damit! Wie macht man's nur? Wissen Sie wol — Sie sollten jetzt kommen, in den Ferien noch, das wäre das Allerhübscheste! Gewiss, das wäre reizend! In Finnland können Sie ja noch das ganze Jahr hindurch sein, Sie haben es schön, aber ich? O, ich will gar nicht denken daran, wie ich dieses Jahr zu Ende bringen soll! Ein Jahr — das ist ja viel zu lang, das müsste man doch begreifen bei ihnen drüben! ³⁾ Parempi

1) hommikul; 2) Armas taevas, kas saab sest jälle epistel täna, nagu „Pūha Paulus Rooma rahvale!“ 3) mitte midagi ei lobise ma välja, mitte sõnagi! Aga kuidas saan ma rōõmustama! O, nii väga, nii väga! Ah, kui poleks seda igavat talve! Siis tahaksin Teid nii kaua piinata, kuni tuleksite mu õe pulma, jaanuari lõpus! Ah ja, siis on ju ka Teil jälle Teie tunnid — see on ju tõepoolest väljakannata-

ma teen „pulmat“ (hää) enne veelä, silloin pidä te tulema, olete jo lupanud! Was meinen Sie zu der Conspiration auf meine eigene Hand? Ja — in der Verzweiflung greift man zu jedem Mittel, selbst zu Gift!¹⁾ „Toivossa aika kuluu,“ tühja aika!

Ich will Sie nicht quälen länger, mein liebenswürdiger geduldiger Freund, mit meinem unartigen Geplauder: ach es ist sehr, sehr schwer, immer artig zu sein, besonders mir! Es ist ein grosser Trost, dass man Unart auch drüben bei Ihnen ganz gut kennt, und eigentlich bin ich gar nicht sicher, ob ich nicht recht gut epidemischen Infectiones herüber geholt habe — vide die Papas Snellmann, Koskinen, die Herren Forsmann, Borg eic. und sogar — ein sonst so fest und streng zusammengepresster Mund eines gewissen ernstern Freundes kennt zu Zeiten ein sehr humoristisches Wort! — Ausserdem musste ich auch auf Grund Ihrer Bemerkung: „ei teab?“ die Wahrheit des Göthe-schen Satzes beweisen: „Die ich rief, die Geister, werd ich nun nicht los!“ Ja, die Götter strafen Einen manchmal durch grossartige Erfüllung unserer Bitten! Und also, mein geschätzter Freund, behalten Sie von meiner Freundschaft so viel und — mehr vielleicht, als Ihnen lieb sein wird! — Ihre Geduld in Ehren! — Pst — so schlimm, wie heute, werde ich's aber mit der Correspondence nicht oft machen — ich respectire auch Ihre „redaktionsitööd!“ — Soomemaa will ja nicht aus dem Sinn!

Grüssen Sie mir alles was Suomalainen heisst und sich noch auf das Wesen besinnen kann, das man „Lydia“ nennt. Papa Lönnrot möchte ich nur gleich einen Kuss geben — schade, dass er so weit ist! — Ich habe mein Suomemaa lieb und werde meine Freunde dort nie, niemals vergessen, vor allem nicht Sie, der Sie so grosse Ansprüche auf mein Gedenken haben! Das ist tiefe, reine, volle Wahrheit, keine Phrase!

Tulge piian! Auf Wiedersehen!²⁾

Lydia Jansen.

matu! Mis siis nüüd teha? Teate mis — Te peaksite nüüd tulema, veel puhkeaja! see oleks kõige ilusam! Tõepoolest, see oleks tore! Soomemaal võite ju veel aasta läbi olla, Teil on see ju ilus; aga mina? O, ma ei taha isegi mõelda, kuidas ma selle aasta lõpule pean viima? Aasta — see on ju liiga pikk, sellest peaks ju üle lahe teie juures aru saadama!

1) Mida mõtlete konspiratsioonist minu enese käe peale? Ja, meeleheites haaratakse ig a abinõu järgi, isegi mürgi järgi!

2) Ei taha Teid oma vallatu lobisemisega kauemini piinata, mu armastusväärne, kannatlik sõber! Ah, on raske, väga raske alati korralik

Mo auustatud sõbratar!

Ma palun Teid usaldama, siin paberi peal ma ei või Teid tänada õige nii, kui ma tahtsin ja peaksin, kõigest sest rohkest ja tõsisest sõbrusest, mis Teie mino vasta olete näitanud selle peale kui meie viimaks lahutati. Kui Teie oleksite ligidal, mina trükkiksin¹⁾ Teie kät kindlast, õige soome viisil, ja andaksin suud selle sõrmile, kes kõik need versyt (Versen), õnnetoivotused, telegrammid ja lahked kirjad mulle kirjutanud ja läkitanud on. Kiitoksia²⁾, tuhat kiitoksia! — Aga — neiti, neiti! Teie käsitate mind olema „vorsichtig“ ja kuidas teete iseene? Teie ei kõlba õpetajaks, sest et õpetaja peab ka ise tegema nii kui ta õpetab. Jah, Teie tunnete vistist tood ennemuistese jutu, mis räägib, et kord üks poeg kuul õöpika laulva puutarhas (Garten); ta astus ligemale kuulama laulud, aga õöpik lendas üle aida metsasse; poeg sõidas pärast — linnu kaunis laul oli nõidunud tema — aga ikka kaugemale metsa sisse lendas õöpik, houkutellen (lockend³⁾) poega hānessega, seni kui lõpult kadus koguni, ja jätas vaese poja üksi leinama, kaugesse metsasse, mist ta ei paigastki leidnud! No hüwa! Ma tean, et Teie tunnete E m a j o e õ ö p i k a — ütelge, ma palun, temale, et tema ei peab nii ilusa healega laulma mõnele Soome poisile, kes

olla, eriti mul! Mulle on suureks lohutuseks, et ka Teie juures vallatust väga hästi tuntakse, ja lõpuks pole ma sugugi kindel, kas ma mitte seda külgehakkavana haigusena üle lahe enesega kaasa pole toonud — vt. papad Snellmann, Koskinen, härrad Forsmann, Borg etc. ja isegi — ühe teatava tõsise sõbra harilikult nii tugevasti ja karmilt kinnipigistatud suu teab öelda aeg-ajalt mõne väga humoristliku sõna! — Peale selle pidin ma Teie märkuse „ei teab“ põhjal ühe Göthe-lause tõelikkusele näitama: „Vaimudest, kelle välja kutsusin, ei saa ma enam lahti!“ Jah, jumalad karistavad vahel mõnda meist meie palvete suurepärase täitmise läbi! Ja nüüd, mu lugupeetud sõber, hoidke mu sõbrusest alal nii palju — ja veel rohkemgi võib-olla, kui see Teile armas on! — Au Teie kannatusele! Pst — nii halvasti, nagu täna, ei taha ma oma kirjavahetuses mitte sagedasti teha — respektein ka Teie redaktsioonitööd! S o o m e m a a ei taha ju ega taha meelest minna!

Tervitage minu poolt kõiki, kes end Suomalainen nimetab ja kes veel mäletab olevust, keda „Lydiaks“ kutsutakse. Papa Lõnnrotile tahaksin ma küll kohe ühe suudluse anda, — kahju, et ta nii kaugel on! — Mulle on armas mu Suomemaa ja ma ei unusta iial ega kunagi oma sealseid sõpru. Kõige pealt mitte Teid, kellel nii palju õigust on minult meelespidamist nõuda! See on sügav, puhas, täis tõde, mitte fraas!

Tulge pea! Jällenagemiseni!

1) s. o. suruksin; 2) tänu; 3) ahvatelles.

jo on harinud teda kuulama, sest et see pois muud vistist unustab ja jättab kõik hänese tööd ja tegemise, ja mõtleb aga ööpika peale . . .

Teie ei voi uskuda, kui iloiseks (froh) ma tuln, kui ma sain Teie sõbraliku kirja mo sündimise-pääval. See tuli minu kätte jo hommikul, ükski muu ei veel ollud mulle õnne toivotanut (Glück wünschen), Teie olite esimine! — Aga mil viisil, mo armas sõber, olete teada saanud minu sündimise päävast? Wissist Teil on olnud „Conspirationi“ mu selja taga. Teie peab mulle nime-tada ka Teie sündimise pääva, et ma tean seda viettää (feiern). — „Ich bitte Sie an meine warme Freundschaft zu glauben“, Teie sõnad kuuluvad. Mo südame kõige lämmim tänu neist sõnaist, neiti Lydia! Ma usun, usun täielikult Teie sõbruse peale, ja mina olen uhke sest, et ma Wiron esimesest naisest, Eesti maa lillest, võin ütelda: ta on mo ystäva! Aga minu auustatud neiti, sõbrust on nii mitmet sugu, see on ein sehr relativ Begriff¹⁾ — kas meie ei peame olema õige tõsised, alatised sõbrad? Ma ei taha alati selitada, mis minu meelemõistusest on todellinen ystävyys, ma luulen, Teie ymmärrate seda ise ühe-sugusest. Pealegi ei seda, usun ma, voi nii teraselt „definiren“. See on midagi, mis peab tulla tundma ise elus, eluajal ja veel pitka aja kuludes. Mina ei taha lubada tõutada Teile midagi meie sõbruse suhteen (was unsere Freundschaft betrifft), sest et parem on olla lubamata, aga ma toivon (hoffe), et Teie ei peate saama süüd minust ütlemä: „ta ei ollut minu sõbrust väärt“, ehk ma kül mõistan et mina kõikis asjais seisan Teid palju alamal. —

Palju, palju kiitoksia lillekesist ja sest kaunist sele-tusest, mis värsyt neist andsivad. Sallige ka minu läki-tada Teile veike lillekese, mis on mo oma kodus kasvanut. Siin näete „ühest varrest pitkendanud kahed lilled öitsevad“; olgu see Teile märguks et ka minu pool „ystävyys jääb terveks“! — So gern ich auch wissen möchte die Gedanken, die in dem trockenen Bouquet liegen, will ich doch nicht dieselbe herauszufinden versuchen, weil, wie Sie selbst ge-sagt haben, man so leicht „rath falsch“, und das wäre doch — darin müssen Sie selber einzustimmen — sehr ärgerlich. —

Es freut mich, dass Sie Ilta Ekroos „lieb gewonnen“ haben. Sie ist eine sehr liebenswürdige junge Dame, ob auch sie „Heine über Göthe setzt“ — hjerin ist sie

1) väga relatiivne mõiste.

nicht schlimmer als, glaube ich, die meisten übrigen junge Damen unserer Zeit, denn wie viele von diesen, meine verehrte Freund, glauben Sie, können in litteraturgeschichtliche Fragen eines rechtes selbstständiges Urtheil abzugeben? So ist leider das Verhältniss wenigstens bei uns, und es wird nicht eher besser werden, als da der Frauenunterricht ganz verändert wird.¹⁾ Aga — miks Teie juur niisuguse naese mulle vaimoks soovite; seda ma ei voi ymmärda. Seletage seda mul, ma palun! Auch kann ich nicht verstehen, wofür Sie den Ausruf „O, es ist doch eine grosse Aufgabe und gewaltige Macht in Frauenhände gelegt“ — welcher Satz im Allgemeinen sehr wahr ist, darauf sind Sie selbst ein lebendiges Zeugniß — wofür aber, sage ich, Sie diesen Ausruf gethan haben, als die Rede speciell von der Ilta war. Ich kenne sie, diese Ilta, so ziemlich gut wohl, aber weder die „grosse Aufgabe“ nicht „die gewaltige Macht“ habe ich in ihre Hände gemerkt.²⁾ (Pange Teie silmad kinni kõikil vigail, mis ma teen saksa keelt vasta! Mul ei ole siin maal sanakirja ega grammatikat.) Hätte Sie Macht, so könnte Sie recht gut diese probieren auf ihren Mann und ihn etwas weniger jaloux machen, als er nun ist, denn Sie haben nicht geirrt, dr. Ekroos hat wirklich grosse Anlagen zu dieser Krankheit, das man jalousie nennt. Schon als verlobt machte er sich oft lächerlich hierdurch, besonders als „Il Trovatore“ auf finnische Sprache gegeben wurde, in welchem opera Ilta E. (dann Lagus) die Partei der Azuzena sang, und natürlich oft an Repetitionen und Representationen zusammen mit jungen Herren war. Aber das hätte ich doch nicht geglaubt, dass er auch Damen für gefährliche

1) Nii hea meelega kui tahaksingi teada saada mõtteid, mis peituvad kuivas buketis, ei taha ma seda siiski püüda välja arvata, kuna, nagu Teie ise olete öelnud, nii kergesti võib „valesti arvata“, ja see oleks ju — sellega peate Teie isegi nõus olema — väga piinlik ja paha.

Olen rõõmus, et Teie meeldib Ilta Ekroos. Ta on väga armastusväärne noor daam, kuigi ka tema „Heine Göthe'st kõrgemale seab“, — siin pole ta halvem, usun ma, kui suur osa teisi meie aja noori daame, sest kui paljud neist, mu lugupeetud sõber, usute Teie, võivad kirjanudusloolisis küsimusis õigelt ja iseseisvalt otsustada? Nii on kahjuks olud vähemalt meil, ja see ei parane enne, kui siin kogu naiste kasvatus täielikult muudetakse.

2) Ka ei saa ma aru, mispärast olete hüüdnud „O, on tõesti suur ülesanne ja vägev võim naiste kätte pandud“ — milline lause üldiselt väga õige on, selleks olete ise elav näide — miks aga, ütlen mina, seda olete hüüdnud, kus jutt oli eriti Ilta'st. Tunnen teda, seda Ilta, nii kaunis hästi, aga pole nii „suurt ülesannet“ ega ka „vägevat võimu“ veel tema kätes morganud.

für seine Frau ansieht. Das wird eine recht schöne Geschichte zu erzählen der Betty Löfgren, die Ilta's gute Freund ist! Dass die Liebe in meisten Fälle egoistisch ist, davon können Sie, glaube ich, überzeugt sein, ohne darum Papa Snellman oder Lönnrot fragen zu bedürfen; so ist wenigstens der Fall mit Hr. Ekroos, wie Sie selbst observirt haben!¹⁾

Ja, 2 osa Koskisen Historiaa, mis minu²⁾ Hämeenlinnas pidi ostama (kaufen) ja Koskise poolest Teile kinkima — see jääs Hämeenlinnasse! (Aga see on ka liig rohke³⁾) palumine (Forderung), niisugusi kauba asjaid mälestada, kui Teil seltsis on. —

Ma voin Teile kõnelda, et 18. Juulil on minu juures mõneid ystäviä — kõik Teile tutavad juulikuu 9 päevast — ja et Teie malja (Gesundheitstrunk) jooti suure rõõmuga: selle peale laulati „Ta elago“.

Teie lahke telegrammi sain ma vast — nii kiusalikust — 19. p. hoomikul. See oli kül jo 18 päeval jälge lõunat tulnud Helsinkiin, aga telegrafikontorist nad olivad läkitanud selle sisse paikasse, mis ma talvel asusin, ja vasta toisel päeval toivad naad see mo suvisesse majatalo. Siiski see oli üht teretulnud; mo onupoeg käsib Teit palju tänada, ett Teie ka teda olite mälestanud — Teie vend vissist on kõnelnud, et meie samal päeval oleme sündinud, ma mälestan nüüd et sest oli rääkimine „—Thiergartenis“ — ütelge ka meie mõlema poolest kiitoksia Teie isale ja vennale telegrammi eest!

„Eesti Postimeehet“ Teie õe kirjutusega kulmus tulivad mo kätte siis kui Teie jo olite lähtnud. Ma ei ole läkitanud neid Tartusse, aga pean need mälestuseks noorest mõrjast, kui NB! tema ei ise taha neid tagasi.

Mo Eesti keele osavuu ei ole mitte kiituse väärt, sest et väga veike ma seda veel oskan. Teie küsite, kes

1) Oleks tal võim, siis võiks ta seda kaunis hästi omal mehel proovida ja teda vähem armukadedaks teha, kui ta nüüd on, sest Teie ei eksinud mitte, hr. Ekroosil on tõepoolest suured eeldused seks haigusseks, mida nimetatakse armukadeduseks. Juba kihlatuna naeruvääristas ta end sageli, eriti, kui „Il Trovatore't“ soome keeles etendati, millises ooperis Ilta E. (siis Lagus) Azuzena osa laulis, ja, loomulikult, harjutusil ja ettekandeil tihti noorte härradega kokku puutus. Aga seda poleks ma uskunud, et ta ka daame oma naisele kardetavaks peab. Sellest saab tore lugu rääkida Betty Löfgrenile, kes on Ilta hea sõber. Et armastus on suuremalt osalt egoistlik, selles võite, usun, kindel olla, ilma papa Snellmanilt või Lönnrotilt küsimatagi; nii on vähemalt lugu Ekroosiga, nagu Teie ise olete tähele pannud! 2) s. o. mille mina 3) vist: julge.

minu opetaja on olnud ja kas ei ma tiia Teile nii hüva pedagogi Soomekeele oppimiseks. Todelliselt, seda ma ei tiia, sest minu opetaja on olnud — jah, kas te võite arvata? — Teie iseene, ma très-aimable amie,¹⁾ ja ma ei usu et Teie võite saada nii hüvä opetaja Soome keeles. Esiotsalt fiilol. kandidati-examis kü s i t i (päriti) veikese Eesti keele osavuut, aga see polnud palju. See peenikese,²⁾ mis ma oskan Teie keelt, olen ma oppinud Teie enese kirjaist ja raamatuist. Ah ja! ma olen Teie „Juuditi“ *) läbi lugenud, ja ma voim lisada: suure meelejahutusega. See pole mitte „Schmeichelei“ — „gegen seinen Freund darf man aufrichtig sein“,³⁾ ütlete Teie ise — aga kui meie Soome naesterahva hulgas oleks üks niisugune kirjutajatar kui Teie, ma oleksin uhke. Peahingete (Hauptpersonen) luomed (Charakter) ovat väga heasti kuvatud (gezeichnet): Juuditi, Eevari, aga liatagi Williami. Eevari pitk kõne (pag. 42, 43) on täis tuld ja õiguse tundmist, sõnad helisevad siin nago mõõgade kolin vägevast. Eevari teine koku tulemine Juuditiga VIII:s lugus (Capitel) ja nende dialogi on tres-interessant, nago ka kogo XI luku, mis teeb suure „effet“ lugija (Leser) peale. Väga kaunis ja minu meelt liikutanud on ka Juuditi ja Mentai viimane dialogi viimases lugus. Lämmin (warm), palav vabaduse ja isamaa armastus astub siin iga sõnast ette, ja mitu viisast (weise) mõttet on siin, nago z. B. „ühendus oma rahvaga üksi rahvast kangeks teeb, ühendus sydames, ühendus tegudes“ ja „see rahvas priiust ära ei teeni, kus üksikud ei oska oma kasu unustada rahva kasu pärast“. Oh, kui tuleksid ka meie, Wiro ja Soome, rahvad seda ümmardama! Seep see juur on, et nii väga veike hulg inimesi tahab ja oskab oma kasu unustada rahva kasu pärast. Kui oleks lugu teisite, küll siis kõik asjad korda mineksivad! Toivogame (lassen uns hoffen) ometi, et niisugune aeg, see aeg millal iga naene ja iga mees esimeseks mõtleb enese isamaad, ja vast teiseks hānesse ise, ja selle vasta teeb tööd, et, ütlen ma, see aeg meiegi rahvaille piian tuleks! Nii kui ma ütlesin, Teie raamat on olnud mulle üks tres-agréable lecture⁴⁾ mist ma Teid palju kiitān, ja ma soovin, et se Teie rahvale toob seda hyötyä (Nutzen) mis Teie tarkoitus (Absehen) on olnud sellega.

1) mu väga armastusväärne sõbratar; 2) natukese; 3) See pole mitte „meelitus“ — „oma sõbra vastu võib avalik olla“; 4) väga meeldiv lugemine.

*) Koidula tõlgitud.

Teie matkakertomus (Reisebeschreibung) on väga huvitava (interessant); meie isamaa on kaunis, see on tosi, ja ma ilutsen et see ka Teie meelest nii on, aga et Te võisite unustada Teie oma isamaa selle eest, seda ma ei ollenkaan (gar nicht) usu, sest „oma maa mansikka,¹⁾ muu maa mustikka“. Mutta — miks meie puhume kahest isamaast? Ei, meil on aina üks isamaa, eks nii? „Ühest puust pitkendanud, kahed arud õitsevad, Hoia Isand hõlmassaa, Eesti-Sooe isamaa!“

See oli kiusalikust et Krohn polnud Teid vastavõtmas. Et ta reedipäeva õhtu Wiipuris ootmas oli, seda ma tean vist, sest päeva enne oli ma temale telegraferanud, et Teie piti tulema. Ma luulen ka, et ta lauantaina (Sonabend) siin oli, aga kui ei Teie mitte kuulnud, ta kai lähti²⁾ maale. See ei ometi tee midagi, aga igavam oli, et Teie ei Imatra näha saanud! See on siiski kõige ilusam paik, mis Soomi võerale või näha antaa, see on Soome ehe.

Teie „Conspirationi“ ma suostun. Ma kirjutan Teile: „Se ja se päeva olen ma Tartus“ aga se tapahtuu (geschieht) wast teine suvel. Teie võite olla vakuutettu (überzeugt) sest, et ma meelelisest ka enne tuleksi, liatagi Teie õe pulmi, aga asjad ei salli, ja sellepärast — ei aita seda see enam mõelda. Ma tänan ometi Teid palju Teie lahke kutsumise eest. — Mis Teie teise conspirationi — Teie oma käe peale — tuleb — nii — ja, mis ma sest pean ütlemä? Ma usun, et on kõige parem, et ma ei ütlemä! — — —

Dass Sie „epidemische Infectiones“ zur „Unart“ hier von geholt hatten, kann ich gar nicht glauben; in so kurze Zeit hatte es unmöglich gewesen, diese Unart so gut anwenden zu lernen sich, wie Sie es schon können.³⁾

Teie käsitate minu puhuma palju kotimaalta. Siin ei ometi ole mitte palju tapahtunut, selle peale kui Teie siit läksite. Üks neist, kes Teiega lõunat sõivad Juulikuu 9. päeval on ju surnud: professori M. Akiander, kes Augustikuu 2 p. ühe kolerahaiguse pärast Tuonela tubasse meni. Tema nekrologi Teie leiata U. Suometari 91 numeros. Mahamatmises pidi Snellman kauni kõne haua ääres, niikui võite näha Suometari 92 numeros. Vainaja (Der Gestorbene) oli väga tubli mees ja lämmin isamaystävä. —

1) maasikas; 2) vist küll läks; 3) Et Teie „epideemilise külgehakkuse“ „vallatuseks“ siit olete toonud, ei või ma kuidagi uskuda; nii lühikese ajaga oleks võimatu olnud seda vallatust nii tarvitama õppida, nagu Teie seda juba võite.

Neiti Bergbomi adressi ma ei nüüd tiia, ta on maal sukulaiste ääres, aga kahe nädala pärast ma jo olen Helsingis, läkitage kirja mulle, kül ma selle toimetan neiti kätte. —

Teil on õigus: mina ei oleks pidanud vastavõtma nii siutavat työt suveks, mis mu rinda nüüd on haiguseks teenud. Nütise kuu alus ma tulin Helsingist koju, arst sanoi, et ilmaputket (Luftröhre) mo keuhkoissa (Lungen) ovat tihentyneet (verdichtet) ja et on jõudus abi tarblik, sest teisite tuleb sest keuhkotauti (Lungensucht¹). Ma olen nüüd arsti „kuuri“ ehk hoidmise all, ega ma saa tee mitte lugemise ehk kirjutamise tööd, mis kül on varsi igav. Aga — que faire²)? Ma toivoon ometi, et mo rind veel tulep terveks; kui mul aga oleks enam aega koju-maal, aga Septembri kuu 1. pääval alkab taas koolitunnid Helsingis. Ne on „warhaftig unerträglich“³) aga ei se leib kuld ka ise enesest suuhu jookse! — Siiski, ma olen tyytyväinen⁴) (vergnügt), ma olen juba Teid kohdata (treffen) saanud, mis ei oleks tapahtunud, kui ma ei suvel Helsingis oleks olnud. — Kand. Castrèn kirjutab nüüd Suometart. —

Kui ma tulen Helsinkiin ma läkitan Teile kuvia (fotografien) nii palju kui ma saan, Teie tuttavist Soomes. Aga Teie peate ka minule läkitama, Teie hänesse (uusi) Teie isa ja venna. Kui ma oleksin tuttav Teie õega, ma paluksin ka tema kaju.

Ja nüüd, mo ystävä, jääge Jumalaga! Sanoge tuhat terveisiä Teie isale ja vennale!

A. Al m b e r g.

Koidula — 17.

Tartus, 23. Oct. 1871.

Austatud sõber!

Oleteko arvanut, että Lydia on jo unhoittanut tervestä Suome maad ja Suome rahvast? Ei ole — mõte ja mieli on paljo lendanut üle Suome sillä musta mändade ja sinise järvede kotimaale, aga — pää on ollut viimati tarkempi kui syda oma mõtlemata tegudega!

Ma toivon⁵), niin kui Teie herra Al m b e r g, että meie molempi sõbrus pitä kestma „pitka aja kuludes“; minä tean aga että Suome kindel poika on minu „sõbruse väärt“ ja ma ei voi küllalte imeksi panna Teie kansa tarki ja „vorsichtige“⁶) „ennemuistesid jutta“ poisist ja ööpikast: ma olen seda juttu pääst oppinud ja hänesele teinud die Moral von der Geschichte — ich halte zu

1) et mu kopsu õhutorud on tihenenud... teisiti tuleb sellest tiisikus. 2) mis teha; 3) tõepoolest väljakannatamatud; 4) rahul 5) loodan ja soovin; 6) ettevaatlikke.

viel von Ihnen, mein lebenswürdiger Freund, als dass ich Sie in die Unannehmlichkeit versetzen möchte, einer älteren Freundin gegenüber eine directere Warnung auszusprechen.

Es macht mich glücklich, zu wissen, dass drüben über den blauen Wogen freundliche und freundschaftliche Gedanken sich mit mir „par intervalles“ — beschäftigen. Das ist nicht zu viel und nicht zu wenig? ¹⁾ „Aastat on mind oppetanut,“ että oleksi hullu mieli, toisi ehkä itsehänesse panna „leinama“ hiljemine „kaugesse metsasse“. Minä küll armastan paksu metsa, aga mitte sellepärast, että pitä äraeksima sisse! Peale selle — tuletage miele — ööpika laul ei ole iial lauldud eksitamiseks! Wenn man „räth falsch“, so ist doch nicht das Räthsel Schuld? Oder ist die Freundschaft so schwer zu errathen? Allons donc! Das ist freilich gewiss: sie darf nicht und nirgends den im Walde Verirrten zwingen „unhoitama kõik hänesse tööd ²⁾“ ja mõtlema aga laulu peale“ — seda ta ka iial ei ole tahtnud! Ma kiitan Teid, että olete mulle näitanud nii sykavat kuristiku!

Es ist mir — obgleich ich so gesund, heiter und ange-regt von jener Tour nach dem lieben Norden heimkehrte — doch nicht besser ergangen in Bezug auf physisches Wohlbefinden, als allen nervösen Frauen: der trübe, graue Herbst hat mich krank gemacht und wenn ich auch das Bett nicht hüte, so lassen mich Ärzte und Medicamente diesen ganzen Winter doch nicht aus dem Zimmer — das ist traurig, aber das muss ertragen werden. Kannatus on kange rohi, aga on oppetlik. Es würde mir eine grosse Befriedigung sein, etwas über den Gesundheitszustand eines Freundes Redacteurs zu erfahren, der mir auch nicht der stärkste zu sein scheint — hoffentlich ist Ihr Lungenübel nur Eines en passant gewesen und der Aufenthalt daheim hat alles gut gemacht — nicht?

Sagen Sie mir, dass es so ist, wenn es so ist, wie ich hoffe! Ja, ja diese Überanstrengung, die Ihnen niemals

1)... ja eneselle selgeks teinud selle loo õpetuse — ma pean teist liiga palju lugu, mu armastusväärne sõber, et Teid tahta asetada ebameeldivasse seisukorda, kus Te oma Teist vanemat sõbrannat veel otsekoheemalt peaksite hoiatama.

Mind teeb õnnelikuks teadmine, et teisel pool siniseid laineid sõbralikud mõtted mõnikord minuga tegemist teevad. See pole mitte liiga palju ega ka liiga vähe?

2) Kui „arvatakse valesti“, siis pole ometi mõistatus süüdi? Või on sõprus nii raske mõistatada? Minge ikka! See on muidugi tõsi: ta ei tohi kunagi ega kuskil metsas eksinut sundida unustama kõik tema enda tööd...

gut sein kann, mein Freund! Seien Sie doch vorsichtig, ich bitte Sie darum! Sie sind gar nicht berechtigt, mit der Gesundheit eines unserer besten Freunde und tüchtigsten Kräfte so verschwenderisch zu verfahren! Wenn ich zurück denke daran, wie Sie im Sommer immer Zeit fanden für uns neben der anstrengenden Redactionsthätigkeit, und dazu die pädagogische Wirksamkeit — man muss eine eiserne Gesundheit haben dazu und man muss dennoch ein wenig hören darauf, was uns die guten Freunde empfehlen und Sie, denke ich, haben deren viele, — denken Sie an diese und an — Ihre Eltern!

Ich möchte wol wissen, wie es jetzt aussieht in dem freundlichen, hübschen Helsinki und ob sie alle heim sind, die freundlichen, ansprechenden Persönlichkeiten von damals, denen wir alle, speciell aber ich, so viel Liebenswürdigen zu danken haben!

Eigentlich schmolle ich ein wenig: warum hat prof. Koskinen mir noch nicht geantwortet? Sagen Sie ihm — oder nein, sagen Sie ihm nicht, dass ich die energische Absicht habe, ihn von der Liste meiner Freunde zu streichen — ich weiss noch nicht, ob ich das fertig bringe, aber ich habe einigermaßen die Absicht dazu. Wenn nicht M. Eckroos so liebenswürdig gewesen wäre, sich vor etwa 14 Tagen ein wenig meiner zu erinnern, ich wäre wahrhaftig ohne jede Kunde von drüben! Nun ich will nicht gar zu arg schelten darum, dass man mich zu vergessen scheint: es gibt eben sehr aner kennenswerthe Gründe dafür.¹⁾

1) Mul ei ole, olgugi et ma nii tervena, rõõmsana ja erutatuna ringreisilt armsal põhjamaal tagasi tulin, sugugi paremini läinud füüsilise tervise poolest, kui kõigil närvilistel naistel: tume, hall sügis on mind haigeks teinud, ja olgugi et ma voodis ei lama, ei lase mind siiski arstid ja arstirohud kogu talve jooksul toast — see on kurb, aga see tuleb ära kanda. Kannatus on kange rohi, aga on õpetlik. Mulle oleks suureks rahulduseks midagi ka ühe redaktorist-sõbra tervislikust seisukorrast teada saada, kes mulle ka kõige tugevam ei näi — loodetavasti oli Teie kopsuviga ainult möödaminev, ja kodusviibimine on kõik heaks teinud — kas mitte?

Ütelge mulle, et see nii on, kui see nii on, nagu loodan! Ja, ja, see ülepingutus, mis Teile kunagi hea ei ole, mu sõber! Olge ometi ettevaatlik, ma palun Teid! Teie pole sugugi õigustatud ühe meie parema sõbra ja tüsedama jõu tervisega nii pillavalt ümber käima! Kui ma tagasi mõtlen selle peale, kuidas Teil suvel ikka meile aega jätkus pingutava toimetustöö kõrval, sinna juurde veel pedagoogiline tegevus — selleks peab raudne tervis olema ja peab siiski ka seda kuulama, mida meile head sõbrad soovivad, ja Teil, arvan ma, on neid palju, — mõtelge nende ja — oma vanemate peale!

Tahaksin küll teada, kuidas sõbralik ja ilus Helsinki praegu välja näeb, ja kas ka kõik linnas on, need tookordsed sõbralikud ja meeldivad

Neiti Bergbomille ma olen moni sana kirjoittanud, mis ma palun tema kätte toimitada: mina ei tunne tema adressi: niinsama ka Ilta Eckroos'ille. Paljo on mind tiadus kurvastanud proff. Akianderi ja Collani surmasta? Koolut nii tublid isamaa ehitajad, yliopisto nii raskeste valu näinud! Värin lendab hingest läbi, kui nii ruttu, nii ootamata need maailmast lahkuvat, keda meie hiljuti hanesse silmaga vielä röömsa ja elävä nägime! Suome sösaramaal ei ole mitte nii paljo vahvaid jouda kaotada, että ei pitä leinama iga oksasta, mis kangest kannust maha saa murtud! Ja nyt? Mitän nyt on lugu Helsingis? Puhuge mulle! Kolera on ka Tartus luusimas, aga, kiitust Jumalalle, minu sõbrade bulgast ei ma vielä kaiba kedagit taga!

Muidu on Tartus vaikne lugu, nii vaikne, että ei tea midagi Teile kuulutada. Ungarimaalt hra Hunfalvy käest tuli mulle mone päeva eest temä suure reisi raamat, mis meid temaga tutvustanud, kätte, ta oli mulle mälestuseks lubanud seda läketada — seal seisab paljo, paljo hüva sees ka Suome maast ja rahvast. Nyt ma vielä õieti kahjatsen, että ei oska Ungaria kielt! Ma ei moista sest paljo muud kui seda mis ta itse minu kodu on teinud ja puhunud ja mis ta seletab meie raamatusta: See on mul meeles muist, muist aga on ka prof. Schott Berlinist mulle äraseletanud paari sanaga, kui ta mulle kirjjas uuest raamatust rääkis. — Schott on ollut Harz'i mägedes see suve ja kirjad on täis kaikest sest, mis ta suuri ja uhket seal näinud! — Meie vana isa Kreutzwald oli mone nädala (viiko) eest ka siin, er hatte sein Corporations Jubiläum mitgefeiert, der alte, liebe Papa, und sich dazu drei Wochen Urlaub genommen. Es scheint, dass er immer jünger wird mit den Jahren, und wenn es so weiter geht, taucht er wirklich eines schönen Tages noch in Helsingfors auf. Durch meine Beschreibungen ist er wenigstens angeregt genug worden dazu! Ich danke Ihnen herzlich für Ihre liebenswürdige Kritik meiner litterarischen Arbeit: es thut mir wohl, Ihre Sympathie dafür zu besitzen. Sie sprechen

isikud, kelledele meie kõik, eriti mina, nii paljude armastusvääraste eest tänu võlgname!

Õieti olen ma pisut pahane: miks pole prof. Kosk'nen mulle veel vastanud? Ütelge temale — või ei, ärge ütelge, — et mul on energiline kavatsus teda oma sõprade nimekirjast kustutada — ma ei tea veel, kas ma sellega valmis saan, aga mul on teataval määral selleks kavatsus. Kui mitte M. Eckroos poleks nii armastusväärne olnud ja mind umbes 14 päeva eest meeles pidanud, oleksin tõepoolest ilma igasuguse teateta sealtpoolt! Kuid ma ei taha liiga kurjalt selle üle pahandada, et mind nähtavasti unustatakse: selleks on ju väga tunnustamisväärased põhjused.

mit einem Verständniss darüber, dass meine Muttersprache sich nur geschmeichelt fühlen darf, so eingehend von Ihnen gekannt zu werden. (Es hat energischer Studien darin bedurft, um Ihnen das Durchlesen dieses Werkchens so geläufig zu machen, wenn ich — hm, alle Achtung vor Ihrer Galanterie — meinen bescheidenen Schriften auch keineswegs mehr Einfluss zuschreibe bei diesem bewunderungswürdigen Erfolge, als Sie verdienen.) Ja, ich wünsche mit Ihnen, dass das Büchlein seinen Zweck erreichen möge: die Augen zu öffnen nach jeder Seite hin!

Ich darf wenig arbeiten jetzt in litterarischer Beziehung: mein neustes Lustspielchen: „Särane mulk“, das im Junimonat über unsere kleine Vanemuine-Bühne ging, befindet sich jetzt eben in Riga unter der Censur. Die Schluss-Szene sehen Sie in der colorirten Photographie die ich Ihnen heute pr. Post zusende und auf der Sie alle Personen des Lustspiels vereinigt sehen. Das junge Mädchen, *Mina*, ist mein Bruder *Harry*, den Sie persönlich kennen; der Knabe, *Jüts*, („pastaltega“ käes) mein zweiter Bruder *Eugen*; links der alte *Mann* mit weissem Haar ist meiner Schwester Bräutigam.

Die übrigen sind deren Bekannte und Freunde aus der Universitaet und dem Gymnasium. Das Bild soll eigentlich feurige Kohlen auf Ihr Haupt Sammeln, mein Freund: wer war's der mir Photographieen, „eine ganze Menge Carten“ senden wollte, sobald der Sommer vorbei und die Persönlichkeiten von damals alle daheim sein würden? Ja machen Sie nur ein unschuldiges Gesicht dazu jetzt? *Toivossa aika kuluu!*

Können Sie mir vielleicht mittheilen, verehrter Freund, ob Ihr Landsmann, der vielgenannte prof. *Ahlqvist* einen Bruder in Petersburg hat, der „*Fr. Ahlqvist*“ heisst und in der „*Spalärnaja*“-Srasse wohnt? Er hat kürzlich meinem Vater geschrieben, sich auf den professor *Ahlqvist*, wie es scheint (der Brief ist finnisch) berufen, giebt sich für einen Schriftsetzer (*kirjapainon latelia*) aus und wünscht die Vermittelung meines Vaters, um hier einen Platz zu finden. Falls Ihnen eine Erkündigung zu umständlich erscheint, wollen Sie mir nur freundlich *Ahlqvists* Adresse geben, damit wir uns direct von der Wahrheit der Aussage überzeugen können, da allerdings ein Platz hier zu erhalten, der Aspirant uns aber total unbekannt ist, und — aus Petersburg kommt.

Ich bemerke mit Schrecken, dass ich die heutige Correspondenz fasst durchgängig deutsch geführt habe: die Form der Zeilen an Frau Ilta und Fr. Bergbom haben sich wie ein Gewebe auch um die Ihnen bestimmte Form geschlungen. Nun, ich halte mich dessenungeachtet für keine schlechtere Nationale, und Sie thun's hoffentlich auch nicht, mein Freund! — Freundliche Grüsse an alle Soome sõbrad auch von Papa und meinem Bruder Harry!

Es empfiehlt sich Ihrer Freundschaft Ihre

Lydia Jannsen¹⁾.

1) Ta pühitses kaasa oma korporatsiooni juubelit, vana, armas papa, ja oli selleks 3 nädalat puhkust võtnud. Näib, et ta aastatega ikka enam nooreneb, ja kui see nii edasi läheb, ilmub ta tõepoolest veel ühel ilusal päeval Helsingi! Minu kirjelduse läbi vähemalt on ta selleks küllalt üles kihutatud! Täna teid südamest Teie armastusväärse kriitika eest minu kirjandusliku töö üle: mul on heameel omada teie sümpaatiat selle eest. Teie räägite seeütle niisuguse arusaamisega, et mu emakeel ainult end meelitatud võib tunda Teie nii põhjaliku teadmise läbi. (On vaja olnud energilist õppimist selleks, et seda töökest nii ruttu läbi lugeda, kuigi ma — hm, täis austus teie meeliluse ees — seda imestamisväärset tagajärge oma vähenõudlikkude kirjatööde arvele ei pane mitte sugugi vähem, kui need seda on teeninud.) Jah, ma soovin ühes Teiega, et raamatuke oma sihi saavutaks: avada silmi igale poole!

Tohin nüüd kirjanduse alal vähe töötada: mu uuem lustmänguke „Säärane mulk“, mis juunikuul Vanemuise laval mängiti, on nüüd Riias tsensuuri käes. Lõppetendust näete koloreeritud ülesvõttel, mille Teile tänase postiga saadan ja millel Teie kõiki lustmängu tegelasi koos näete. Noor tüdruk, Miina, on minu vend Harry, keda Teie isiklikult tunnete; poiss, Jüts („pastaldegas“ käes) — mu teine vend Eugen; pahemal — vana mees valgete juustega on mu õe peigmees. Ülejäänud on nende tuttavad ja sõbrad ülikoolist ja gümnaasiumist. See pilt peaks õieti Teie pea peale tuliseid süsi koguma: kes oli see, kes mulle lubas ülesvõtteid, „tervelt suure hulga kaarte“ saata, niipea kui suvi lõppenud ja tookordsed tuttavad jälle kõik kodus on? Jah, tehke aga nüüd veel ilmsüüta nagu siia juurde? Lootuses kaob aeg!

Kas võiksite ehk mulle teatada, austatud sõber, kas teie kaasmaalasel, paljumainitud prof. Ahlqvist'il on vend Peterburis, kelle nimi on „Fr. Ahlqvist“ ja kes elab Spalärnaja uulitsas? Ta kirjutas hiljuti mu isale, toetudes professor Ahlqvistile, nagu näib (kiri on soomekeelne), esitab ennast täheladujana (kirjapainon latelia) ja palub minu isa vahetalitust, et siia kohta saada. Kui Teile järelepärimine liigne tundub olevat, kas tahaksite meile sõbralikult Ahlqvisti aadressi teatada, et me otsekohe võiksime järele küsida, kuivõrra see teade teile vastab; sest tõepoolest on siin üks koht saadaval, soovija aga on meie täitsa tundmatu ja — tuleb Peterburist.

Ma märkan ehmatusena, et ma tänase kirjavahetuse peaaegu täiesti saksa keeli olen kirjutanud: proua Ilta'le ja neiü Bergbom'ile määratud ridade vorm on nagu võrk end mähkinud ka Teile määratud vormi ümber. Noh, ma ei pea end sellegi pärast mitte halvemaks rahvuslaseks, ja Teie ei tee seda ka loodetavasti mitte, mu sõber!

Mo auustatud Viro sisar!

Rõõmsat uut aastat ma soovin Teil kaikest sydamest! Tuokoon nyt alkanut uus aastat Teie maale ja Teille itselle sekä Teie pereelle, palju, palju hyvää!

Esimeseks ma palun andeks, et ma olen Teit antanut nii kauan oodata kirjettä — aga se ei ometi ole kauem, kui Te annoitte minu oodata, kaks kuut. Totisesti, mo auustatud sõber, ma arvasin jo et Teie olite unhoittanut tervesta Soome maa, kun ei nii pitka aega mitte kuulnud, ehk et ma, teatamata, mo viime kirjassa oli pahandanud Teie meelt jollakin viisil. Teie voite sellepärast ymmartää, että mo rõõmu oli väga suur, kui viimaks, kaua ootamise pärast Teie armas kirje tuli mo kätte! Aga mureliseks meni ometi mo meeli, kui ma kirjast luin, et Teie olete ollut sairas, nii ette koko talve aeg pääse ulos huonesta (Zimmer). Ich beklage Euch aufrichtig! Es wäre doch „ikävä aika ja päivät pitkät“, wenn man den ganzen Winter im Zimmer sein müsste und nicht die reine und frische Winterluft einathmen dürfte. Was meine Gesundheitszustand betrifft,¹⁾ nii on mo rintani tullut palju paremaks, ja ma toivon (hoffe) ettei mitään vaaraa (Gefahr) enää ole kartmist. Aga septembrikuu lopul oli mulla alku koleraan, joka ometi tänu Jumalale, meni ohitse (vorbei), kui ma koht läkitatin arsti perään.

Teie küsite, miten nyt on luku Helsingis. Kaikki on niikui ennenki, aga ärku on elämä nyt, kui valtiopäivät (Reichstag) kahden nädalan kuluttua avatakse²⁾. Syksy kuludes oli väga ikävä ja kiusaline aeg: Keis. asetus (Verordnung)³⁾ määrasi, et koigis kouluis peab taas lugeda⁴⁾ Wenäe keelt, et uus lyceum tehakse Helsingiin, mis ope-takse Wenäe ja „modernia“ keeliä, et Soome keel — ja seal samas ka Viro keel — on suljettu (geschlossen) pois filol. kand. examenista, j. n. e. Pealiseks Svecoma-

Sõbralikud tervitused kõigile Soome sõpradele ka papalt ja mu vennalt Harrylt!

Teie sõprust tervitades

Teie Lydia Jannsen.

1) Kahjatsen Teid tõsiselt! Oleks ju ometi „ikävä aika ja päivät pitkät“, kui peaks kogu talv toas olema ega tohiks sisse hingata puhast ja värsket talveõhku. Mis minu tervisesse puutub... 2) aga elav on elu nüüd, kus riigipäevad kahe nädala pärast avatakse; 3) Keiserlik korraldus; 4) õppida.

nitten, joiden „Organ“ on „Helsingfors Dagblad“, viha fennomaneja vastaan eneni¹⁾ päivä päivält: ned sanoivat, et kaik oli fennomanite syy: Kui nemad tahtvad pois rootsi keelt maast, niin on nyt pandu Wenäe keel sijaan²⁾. Suuri yleisö (publikum), NB. sivistynyt³⁾, joka ei luge soomlaisia zeitungia, usui kaik, mitä H. Dagblad valhetteli (lügen). Ei auttanut muuta, kuin täytyi panna toimeen uusi zeitungi, mis rootsi keelel ajaisi suomalaisuuden asiaa. Niisugune, nimeltä „Morgonbladet (Morgenblatt), tidning (zeitung) för (für) politik ekonomi och litteratur⁴⁾ on ka nykyise aasta alust tullud ulos siin Helsingis. Tema pea redactor on Teie tuttav, maist. Forssell, mis Teie viime suvel kohtasitte Viipuris ja mis silloin toimitti „Ilmarinen“ nimistä suomlaista zeitungia. (Ta käskab sanoa Teile palju terveisiä!) Muita redaktoreja on tohtori (Dr) Bergbom (neiti B n vend), prof. Rein, mis Teie ka tunnete, tohtori Donner, docent in Sanskrit, professorit Topelius, Granfelt ja Ehrstrom, mis ovat profi. Suomen historiassa, dogmatikissa ja civiloikeudessa (Recht). Nemad ovat kaik tublit meehiä, suomen meelisiä ja on neillä ka „popularitet“ kansassa⁵⁾. Uusi zeitungi on ka saanud jo enam kui 2000 lukijaa ja tuleb olema suomalaisuudelle hyväksi abiks. Meil on siis syyta olla iloinen siitä, että Dagbladin valta tulee kukistetuksi (unterdrückt).

Aga suurem syy iloon⁶⁾ on vielä se, että tuleviin valtiopäiviin on valittu palju fennomaneja. Yliopisto (universität) ja kooliopettajat saivat nyt ensi kerran valita edusmiehiä (representanter). Edellinen valitti rehtorin, prof. Lindelöf, mis ei ole fennomani, aga ei mitte ka svecomani, on vaan tiedemies (Wissenschaftsmann) ja prof. Ehrström. Kooliopettajat taas valitsivat prof. Koskisen ja Cleven (prof. in pedagogik), Helsingi normaalikoulu rehtori Kihlman, sekä gymnasii lehtorit Eurén (Hämeenlinnast, „Hämäläinen“ zeitungi toimittaja) ja Haustén (Waasast). Nemad kaik ovat õige hyviä fennomaneja. Pealiseks tuli tänäpänä tieto, et talonpojat Kangasala piirissä (Bezirke) ovat valinneet kunnallisneuvos (Kommunalrath) Meurman, mis on yksi meie parhaita patrioteja. (Tema on yks „Kirjalise Kuukauslehe“ redaktoreja). Kui tietäb, et pappien sääty (Priester-Stand) on suome mielinen, ja et ritari- ja aadelisäädys on ka monta fennomania, naagu Snell-

1) kasvas; 2) asemele; 3) haritud; 4) „Homnikuleht, poliitiline, majanduslik ja kirjanduslik ajaieht“; 5) tutvus rahva seas; 6) põhjus rõõmus olla.

man, Rein, af Heurlin y. m. — nii meie toivomme palju hyvää valtiopäivist. (Teie kai tiedätte et meie representationis on neli säätyä: aateli, papit, porvarit (Bürger) ja talonpojat¹⁾). Svecomanid raivovat²⁾ (rasen) vihasta, aga mis se auttab? — Aga olgo siin jo kylliks politikist.

Mis mu nyt peab sanoma puolustukseks (Entschuldigung) et ma ei ole Teil läkitanud „eine ganze Menge Carten“. Ma häpeen (schäme mich) mo ystäväini poolest: nemad ei ole veel olleet fotografin tykönä³⁾. Ma ole küll neid kehoittanud ja käskenud, aga soomlased on nii kanged ja „flegmatised“, ja niisugused ovat siin asias olleet ka meie sõbrad. Kül nemad aina lubavad, aga ei sest ometi mitään tule. Snellmani kuva ei saa, sest et ta ei taha mennä fotografile. Aga et ma ei tuleks koguni valelikuks, läkitan ma teile siiski yhe kaju: yks fotografia „Thiergartenist“, loomuseadast, mis⁴⁾ meie 9. p. heinäk. lõunat söime. Jos (wenn) Teie ei saa Teie ystävitte kujut, nii võite sest kujust ometi malestada neid, sest et seal koig olivat silloin kogus. — Ei ma ole mitte „feurige Kohlen“ mo pea peal tundnud, sest et ma pole saanud seda „colorirte Photographie“, mis Teie Teie kirjas lubasitte „heute pr. Post mich zusenden“, ehk küll oleks olnud iloista saada se. — Kui kord on räägitus fotografiist, nii ma palun Teid õige kauniist: olgu, mo armas sõber, nii liebenswürdig⁵⁾ ja läkitagu mulle sesama kaju Teist, mis Teie annoite neiti Bergbomile! Tema on nii häästi tehty, siin olete juur⁶⁾ kui elävänä (lebendig), se on kõige parem kaigist kajuist, mis ma ole Teist nähnud. Kas Teie annate? „Toivossa aika kuluu“!

Tuhat tänu jõululahjast⁷⁾, mis Teie mulle läkitate! Se oli seda teretullumpi kui mul ei enne-seda ollud „Kalevipoeg“.

Neiti Bergbom ja rouva Ekroos olivat väga iloiset Teie kirjast ja kujust. Nemad kül kirjoittavat Teille vastaust (Antwort), aga need pole vielä (noch) olnud fotografil (!) ja ootavat siksi, et voivat läkitada kujut samas — ütlesivad nemad mulle.

Kui ette⁸⁾ pahanda, ma paluks veel, et Teie oleksite hüvä ja läkitaksite mulle no. 35 Eesti Postimeehest (1871). Ma olen ilolla lukenut ystävällista reisijuttu Soomest, aga tema nr pole tulnud tänne. — Eesti Postimeest ja U. Suo-

1) meie maeesinduses on neli seisust: aadel, vaimulikud, kodanikud ja talupojad; 2) rootsimeelsed määratsevad; 3) päevapiltniku juures; 4) kus; 5) armastuseväärne; 6) just; 7) jõulukingitusest; 8) Teie ei.

metart meie kai tänä aastana vahetame, naago enne ka? — Suur ilo oleks mulle, kui ma saisin lukea Teie „neuestes Lustspielchen“. Aga ärge nyt pahandago sest, et Soome sõõbral on nii palju palved; kes kõrd on hyvä toist inemest vastaan, temä hyvyyt usein väärinkäytetään (miss-braschen¹⁾).

Prof. Ahlqvist hat keinen Bruder, weder in Petersburg noch anderswo²⁾.

Talvi on ollut siin Helsingis väga lempeä (mild). „Soome silla“ laened läikkyväd levotonna (unruhig) kaljurantoja vastaan aga satamassa (Hafen) on ometi jääd, nii et on saanud luistella (gehen auf Schrittschuen). Tema on väga yleinen (allgemein) ilu siin³⁾; ei ainostaan mehed, aga ka naised luistelevad; moni naine luistelep parem kui herrad. —

Mul on neil ajoil olnud palju tööd: ma luen pedagogie-exami peal, ja selleüle mul on suomennettavana (zu übersetzen) ein „Statistisches und administratives Handbuch für Finnland“⁴⁾ mis tilastollinen virasto (statistische bureau) annab ulos. Ylihuomenna taas avataan koolit.

Ärge nyt, mo oma sõber, andka mo nii kaua kui viimati ootada kirja, palun ma. Minä olen utelias⁵⁾ (neugierig) saama Viro kuulumisi. Sanoge sydamelised terveised Teie Isälle ja vennale, ja tulge pian terveks, seda soovi

Teie A. Almborg.*)

P. S. Ma panen kirja sisse mõ kuju; ärge pidage Teie seda liig „egoistisch“!

Koidula — 18.

Austatud sõber!

Ei minä ei ole veel mitte surnud, eikä möödaläinud päivi ja kuid unustanud, — kaart mitän ma Teile siin läkitan, võib Teile vähä selitätä, kuidas see tullut, että minu aeg ei ulatanud.***) Ma loodan ja usun että ka Suomen

1) tema headust tarvitatakse tihti kurjasti; 2) Prof. Ahlqvistil pole ühtki venda, ei Peterburis ega kuskil mujal; 3) see (uisutamine) on väga üldine lõbu siin; 4) Soome statistiline ja administratiivne käsiraamat; 5) statistiline büroo; 6) uudishimulik;

*) See on viimane Almborgi kiri, mis E. Kirj. S. arhiivis leidub. Kuhu sellele järgnevad kirjad on jäänud, pole teada.

**) Kirjaga (mille postitempliil: Tartu. 30. IV. 72.) kaasas on kihlakaart:

„Lydia Jannsen.
Eduard Michelson.“

ystävät mind vielä nii paljo mäletavat, että Lydia nime vielä oskavad lugeda.

Es ist sonderbar, wie zu anderen Zeiten man die Welt ganz anders ansehen lernt: dass ich, ich, die Lydia, sie so ansehen würde, wie heute, hätte ich nicht geglaubt — so fremd und räthselhaft — mit dem Ausdruck der Sphynx sieht sie mich an, dass der gegenseitige Ausdruck nur ein gegenseitiger Reflex scheint. Aber ich denke doch, dass ich mich gut kenne — ich habe doch so viel über das jetzt selbst zu Erlebende geschrieben. Oder ist denn alles Gesagte stümperhaft und hat nur das Erlebte recht? Gott weiss!

Ich hoffe, dass ich glücklich sein werde. Die Sicherheit steht in Gottes und der Zukunft Hand.

Sagen Sie mir Etwas aus Finnland, ich habe Durst darnach! Schelten Sie mich, ich will es ruhig ertragen, denn ich hatte ja eine Feder und hatte eine Hand — nein, ich hatte keine mehr! Aber schreiben Sie mir Etwas über Suomenmaa — o bitte!

Es wird jetzt bald ein Jahr sein — ein Jahr! Ist es so? Die Ostern können nicht sterben.

Ich bin nicht krank — ich bin sehr gesund; — aber es will gar nicht grün werden draussen; vielleicht kommt es daher.

Schreiben Sie mir Etwas über Finnland und vergessen Sie nicht, dass ich es nie vergessen werde. Es war so schön, so schön —!

Grüssen Sie diejenigen, die mich nicht ganz vergessen.

Lydia Jannsen.

P. S. Mein Verlobter ist Doctor der Medicin, er wird mich nach — Russland bringen! Er ist Stipendiat der Universitaet, also muss es sein. Meine Trauung wird erst im Winter sein. ¹⁾ D.

1) On imelik, kuidas teistel aegadel ilma hoopis teisiti nägema õpib: et mina, mina, Lydia, teda nii nägema saan, nagu täna, poleks ma iial uskunud — nii võõralt ja mõistatuslikult — siinski ilmega vaatab ta mind, nii et vastastikune ilme ainult vastastiku refleksina näib. Aga ma usun siiski, et ma end hästi tunnen — olen ju ometi nii palju kirjutanud seeütle, mida nüüd ise läbi pean elama. Või on kõik õeldu kohmakas ja vilets, ja ainult läbi elatu on õige? Jumal teab!

Loodan, et ma õnnelik saan olema. Kindlus seisab Jumala ja tuleviku käes.

Rääkige mulle midagi Soomest, mul on janu selle järgi! Tõelge mind, tahan seda rahulikult kannatada, sest mul oli ju sulg ja käsi —

Ümbrikule on hiljemini nähtavasti Almberg pliiatsiga kirjutanud (tsitaat Koidula „Mo isamaast“):

Mo isamaa on minu arm,
Ja tahan puhhada,
So rüppe heidan unele
Mo püha Eestimaa;
So linnud und mul laulavad,
Mo põrmust lilled öitsevad,
Mo isamaa.

Koidula — 19.

Tartus, 1. küünlakuup. 1873.

Austettu sõber!

Salutem dicimus¹⁾ — taati, veli, sõsar 1873 a. alguseks!

Mitte kaugelt ei ole mulle olnud mõte, pahane olla sõbra Almbergi pääle, ei, mitte eemalt! Miks ei voinud Teie nimetada nii kui Te suve nimetasite? Wähe nalja võib sõber omeli teha sõbraga? Ja Teie kiri oli nii lahke ja sõbralik, että ma küll voisin veel raasuke (Körnchen) tõde wastawõtta seest. Ja unotanud arvasite mind olnud Suomit ja Suomalaisi, Suome haljat välja, Suome kindlat kaljut, Suome sinist järva, Suome sooja süda mit? Oh ei, ei, tuhat korda ei! Nii ruttu ei unusta Lydia, mis on kindlaste kinni kasvanut südamesse! „Tõuse, lindu! Haljat randa — mõeda, tuwi, tiwaga — Wõta terwist kaasa kanda! — Oh mo sula Suomemaa! —“ Nii laulsin ma tihti mõõdaläinud suwel merelinnule kaasa Kroonlinna sadamasta (Hafen), kui ma kerge wene (Boot) sees wee pääl purjutasin, ja igatsus (Sehnsucht) sugulase ranna poole silma sirutas. Mina olen olnud mitu aega

ei, mul polnud enam ühtki! Aga kirjutage mulle midagi Soomemaast — o palun!

Varssi saab sest aasta — üks aasta! On see nii? Lihavõtted ei või surra.

Ma pole haige — olen väga terve; aga väljas ei taha kuidagi rohelisteks minna; võib olla tuleb see sest.

Kirjutage mulle midagi Soomest ja ärge unustage, et mina seda kunagi ei unusta. See oli nii ilus, nii ilus —!

Tervitage neid, kes mind päris pole unustanud.

Lydia Jannsen.

P. S. Mu peigmees on arstiteaduse doktor, ta viib mind — Venemaale! Ta on ülikooli stipendiaat, nii peab see siis olema. Mu laulatus on alles talvel. S.

1) Tervist ütleme.

oma sõsaral*) külas (zu Besuch) kes on mehel (verheiratet) Kroonlinnas, see on mulle ärakulutanud palju aega, ja nüüd on mul mo enese pulmaga (Hochzeit) nii rohkestest kõike käed tööd täis (Hände voll Arbeit), etta minu sõbrad õigusega woiwad kaipust tõsta Lydia pääle. Te küll tunnete sõber, vanha sana: „Unter Freunden lässt man sich gehen“, — Goethe on tark mees, ta tunneb inimesi! Nüüd aga ma palun andeks, sest ülem paelutus (Hinderniss) on pulmaga möödas, ja aeg annab jälle wenitada (Zeit wird elastischer).

Sõber Almborg on olnud haige? See on, see on kurb! Minä ikka arvan (denke) ja ütlen: Te teete liiga palju tööd! Te mitte ei hooli enesest, ja Teil mitte ei ole nii palju jõudu rinnas (Kraft in der Brust), kui Te ära raiskate (verbrauchen). Minä Teid palun: mõtelge (bedenken Sie) oma vanhemate pääle, mõtelge oma sugulaste ja sõbrade pääle! Ja minul ka ei ole nii palju tõetlisi sõbrat, etta ma ära annaksin (fortgäbe) igapäevase kahjatsusega (mit gewöhnlichem Bedauern) ühe nii truui ja tõdelise sõbra! Ja Suomemaa võib tahta oma poigista, etta ennast hoidvad terved, Suome tööle! Waatge ette, ma palun! Eine delicate Constitution bedarf doppelter Schonung! Ja wol, Sie werden das Alles auch wissen, natürlich, — ich sage Ihnen das auch nur, verehrter Freund, damit Sie darnach handeln! Bitte, bitte! Muttertränen, Vater u. Geschwistersorgen und ein Vaterland, das nur in seinen treuesten Söhnen lebt, bitten mit mir um Vorsicht.¹⁾ Ja jah, aeg on kibe kodu ja külas, — ometi arwan ma, etta meil sel silmapilgul (Augenblicklich) hõlpsam asi on, kui Teil! Reactioni hääl ei ole mitte liiga kange nüüd, aga Saksalaised on rohkem tüüriil (am Steuer) see ei ole ka mitte hüwa. Wõib olla, etta see paraego (jetzt eben) parem on, kui etta Wenelaised tallitavad. Aleksandri kooli häid sõbrat aga ka Saksalaiste keskel palju mitte ei ole, Aleksandri kool peab jo rahvakool olema. Meil on nüüd jo 10.400 rubl. raha koos, tänu ka Suome sõbrade abile! Asutust (Gründung) ei woi seega veel mitte ette võtta, aga summa on

1) Delikaatne kehaehitus vajab kahekordset hoidmist! Ja, Teie teate ka seda kõike, loomulikult, — ma ütlen Teile seda ka ainult, austatud sõber, et Te selle järele teeksite! Palun, palun! Emapiisad, isa ja vendade õdede mured ja isamaa, mis ainult oma truudes poegades elab, paluvad ühes minuga ettevaatust.

*) Eugenie, kelle abikaasa, dr. Rosenthal, oli tol korral Kroonlinnas ametis.

suur küll, et tema iseene intressid ja edeline korjamine (toivo) annab asja siginemiseks (Gedeihen). — Ka meie „Kirjameesteselts“ (Literaturverein) on suwesta jo tööl, sest ma arvan palju kasu sündivat rahva vaimuerkuselle (Intelligenz). Meil on nüüd jo 4 põllumeesteseltsi (landwirthsch. Vereine) Tartus, Pärnus, Wiljandis ja Wõrus (Dorpat, Pernau, Fellin, Werro), — taeva taati aitab. Ei tohi usku unustada, — ka Teie mitte, sõber Almberg. Die Geschicke der Sterblichen steigen u. fallen — feste Treue der einmal für recht erkannten Sache unterstützt aber bekanntlich dieses wandelbare Geschick auf's Wesentlichste. Muth, Muth! Das Staatsruder wird schon auch für mein liebes Suomi eine günstigere Schwenkung nehmen! Nur nicht müde werden und hoffnungslos! Das giebt eine Sache schon an sich verloren!

Nun erlauben Sie mir, ein wenig auf mich selbst zu kommen, um auch der weiblichen Eitelkeit den gebührenden Zoll zu entrichten. Die nächste Adresse an mich bitte ich noch in alter Form abzufassen: ach, der Name „Neiti Lydia Jannsen“ war doch recht, recht schön, so köstlich, dass ich mit sehr wehmüthigem Gefühl mich von ihm trenne, dem langbewahrten! Und auch nicht ganz — ich werde ihn, für den Fall, dass meine Würde u. die erhabene Stellung einer angehenden Hausfrau mir zu irgendwelcher literar. Production noch Musse lassen sollten, ihn ganz gewiss auf diesem letzten Gebiet stets beibehalten. Eine sehr angenehme Chance für meinen künftigen Verkehr mit dem lieben Suomi bietet mein künftiger Wohnort — Kronstadt¹⁾! „Suomemaa ja Suomepinda, kaunis, kallis, lähedal!“ Jah — Wenelaiste keskel küll, aga Eestlasi ka on sääl, ja Suomalasi! Ja

1) Surelikkude saatused tõusevad ja langevad — kindel truuus kord õigena äratuntud asjale toetab aga teatavasti seda muutlikku saatust kõige olulisemalt. Mehisust! Mehisust! Riigitüür peab ka minu armsa Soome jaoks soodsama pöörde võtma! Ainult mitte väsida ega lootust kaotada! See tähendaks juba iseenesest asja kaotada!

Nüüd lubage mulle vähe minu enese juurde tulla, et ka naiselikule edevusele kuuluvat toli maksta. Lähema aadressi palun ma veel v a n a s v o r m i s kirjutada: ah, nimi „Neiu Lydia Jannsen“ oli ometi väga, väga ilus, nii kallis, et ma väga nukra meelega temast lahkun, sellest kauahoitust! Aga ka mitte täitsa — ma tahan teda juhuseks, kui minu auväärsus ja majaproua kõrge seisukoht mulle mõnesuguseks kirjanduslikuks tegevuseks aega peaksid jätma, teda kindlasti sel viimasel alal ikka alles hoida. Väga meeldivaid eeldusi minu tulevaseks läbikäimiseks armsa Soomega pakub minu edaspidine elukoht — Kroonlinn!

3—4 tunniga olen jo Wiipuris. Helsingis küll oleksin parem olnud, tänu Teile, kes seda soovisite! Aga Helsingis on ju kroonutohter, ja rohkem kui üks ei sinna saadeta. Nyd herrå Almberg, nüüd tulete Te mulle Kroonlinna külasse ja palju toisi sõbru veel! Siis sõidame kokko Eestimaale taati ja kodopaika vaatama, — kui ma olen uues kodus, Kroonlinnas, siis ma läkitan Teile uue adressi Lydiasta! Minu peiu (Bräutigam) ei palju oska Eestikeelt, aga ta on hüvä, kindel, truu süda ja mehine meel, ta armastab ka minu sõbru ja soovib hüvä neile, (wünscht das Wohl derer), kes mulle on armsad. „Kas ei mehele minema minule ole puuri (Käfig)?“ küsib mitu hääd sõbra... Ei usu. Ich bin nicht Mannweib genug, um die wahre Mission der Frau, das Haus zu hüten u. zu schmücken zu verkennen. Vielleicht, wenn man weniger Talent für die Feder in mir entdeckt hätte, wäre die Neigung zur Häuslichkeit noch früher und stärker bei mir zum Durchbruch gekommen. Es ist nur, dass vielleicht manchmal von Ihrem Geschlecht — dem ich sonst alle gebührende Ehre zukommen lasse — die Köchin u. die Hausfrau recht häufig sogar, im Sinne der Sache verwechselt werden. Die Materie kann, glaube ich, nie den Geist ersetzen, wol aber von ihm durchdrungen werden. C'est cela!

Ich füge diesen Zeilen eine Carte für Sie, verehrter Freund bei, die übrigen Carten bitte ich meinen dortigen Freunden zu vertheilen, deren ich vielleicht noch einige in Helsingfors zähle — oder nicht? Fräulein Bergbom u. Frau Löfgrön so wie unsere lieben Svans u. Koskinens bitte ich nicht zu vergessen, auch nicht den alten lieben Papa Lönnrot. Im Übrigen bitte ich um Ihre eigene freundschaftliche Auswahl in dieser Frage. Herzlichen Dank Ihnen im Voraus für Ihre dahin bezügliche gütige Vermittelung!

Und so lassen Sie mich hoffen, dass durch die geringere Distance, die künftig zwischen uns liegen wird, unsere freundschaftlichen Beziehungen nur fester geknüpft werden! Ich werde nie vergessen, wie liebenswürdig Finnlands Kinder sich zu mir gestellt, seien sie dessen fest versichert! Das letzte Missverständniss lag nur an mir, jene Worte im Buch waren aber keineswegs berechnete Demonstration, nicht im mindesten! Sie waren ein einfaches Citat aus dem „Mo isamaa“, eine Antwort auf Ihren Kummer über russische Redactionsversuche. Ich bitte Sie, ihnen doch ja keine andere Deutung zu geben.

Auch ich habe ja Nichts Ihnen zu verzeihen, weil ich Ihnen nie eine mir unangenehme Absicht zutraute.¹⁾

Sada südamlikku tervist soovib Teile ja kõige sõbradele

Lydia Jannsen.

Kirjaga kaasas on pulmakutse-kaart järgmise sisuga:
Der Trauung unserer Tochter Lydia mit dem Herrn Eduard Michelson am 19. d. Mts. Vormittags 11 Uhr beiwohnen zu wollen, bitten ergebenst Joh. Jannsen. — Emilie Jannsen, geb. Koch. Dorpat, Februar 1873.

Koidula — 20.

Kroonlinnas, 31. Märtsil 1873. — Нижная, дм. Гамиловскаго, Ея Высокоблагородію Лидіѣ Ивановнѣ

Госпожѣ Михельсонѣ.

Auustettu sõber!

Mitte ei taha mina ütelda, että see adres sääl kõrges on väga ilus; aga, Lydial toisiti nüüd kirja kätte ei tule, ja — „Was die Schickung schickt, ertrage! Wer ausharret, wird gekrönt,“ wobei ich erinnern muss, dass die Krone für mich recht kostbar zu bestellen ist²⁾, sest että „Schickung“ mind keset Vene keele elama ja liikuma paneb.

1) Ma ei ole küllalt meesnaine, et mitte lugu pidada õigest naise missioonist, ma ja hoida ja ilustada. Võib-olla, kui minus oleks leitud vähem talenti sulle käsitlemiseks, oleks kalduvus perekonnaeluks minus juba varemalt ja tugevamalt esile tunginud. Ainult see on, et ehk mõnikord Teie soo poolt — kellele ma muidu kõik õigusega saadud au osaks saada lasen — kõõgitüdruk ja maja perenaine, õige tihti isegi, asja mõttes ära vahetatakse. Mateeria ei või kunagi, usun ma, vaimu asendada, küll aga temast läbi imbuda. See on nii!

Ma lisan neile ridadele ühe kaardi Teie jaoks, austatud sõber, ülejäänud kaardid palun minu sealsetele sõpradele jagada, keda mul ehk veel mõned Helsingis on — või mitte? Preili Bergbomi ja proua Löfgreni kui ka meie armsaid Svan'e ja Koskiseid palun mitte unustada, ka mitte vana armast papa Lönnrot'it. Muidu aga palun ma Teie oma sõbralikku valikut ses küsimuses. Südamlik tänu Teile juba ette Teie sellesse puutuva heatahtliku vahetalituse eest.

Ja nii lubage mind loota, et üle väiksema vahemaa, mis edaspidi meid lahutab, meie sõbralikud vahekorrad ainult kõvenevad! Ma ei unusta kunagi, kui südamlikud Soome lapsed minu vastu on olnud, olge selles kindlad! Viimane arusaamatus seisib ainult minus, need sõnad raamatus ei olnud aga mingil kombel ettekavatsetud demonstratsioon, mitte kõige vähemalgi määral! See oli lihtne tsitaat „Mo isamaa'st“, vastuseks Teie murele Vene reaktsioonikatsete pärast. Ma palun Teid, neile ometi mitte mingit muud tähendust anda. Ka minul pole midagi Teile andeks anda, sest et ma Teist kunagi mingit mulle eba-meeldivat mõtet pole uskunud.

2) „Mis saatus saadab, kann! Kes vastu peab, saab kroonitud,“ kusjuures pean meelde tuletama, et minu jaoks kroon õige kallis on tellida.

Ometi: tuul, rannatuul puhub minu ümber ja päike läigib üle pää lahkkel kiirel, ja selge sinine taevastaevas naeratab, ja ma olen Suome vana kalda lähedal, ja teiselt poolt, üle lahe, — kes teab, kas ei silmad voi säält leida Helsinki tutvut linna?

Pohjatuul, armas sõber, on tervelt täitnud Teie tahtmist ja on kõige sõbrate teretused toonud Tartu, ja olivad kirjapost ja telegrahv vennalikult temale selle töö juures abiks. Tänu, tuhat tänu Teile, Teile ja kõigile neile, kes on võtnud vaevaks, minu pulmapääva sõbrasoovimistega ehitada! Telegrammi sanad on toeste kui „kevade soe vihm“ mulle südamesse tunginud ja teda sulatanud, että vihmapiisad silmist jälle välja sulasivad! Paljo on mulle 19. küünlakuu pääv ootamatta hääd ja sõbrust tunnustanud; kõige armsama mälestuste sekka panen ma Suomemaa sõbrate osavõtmist paigale.

Nüüd siis liigun ma ise enese läve üle ja ise oma pehme pesa varjab Eesti linnukest: andku Taara mulle jõudu ja rõõmu, hääd ja kurja tuleviku sülest tänu ja kannatusega vasta võtta! Olga terve, olge terve südamest, iga hää soovimise, iga soja sõna eest, mis minu õnne ja rahu pärast taeva poole saadate! Teie ei leia mitte tänamatta meelt minulta selle eest, ja mis ma soovin Teile tänuks? Mõtlege järele! Nüüd on mul tanu (Haube) pääs ja ütlen julgeste: että peagi Teie ka saate „tanu alla“, ja että moni hüva südame ja rikka vaimuga (Geist) Suome tüttar Teie kodu ehitab! Kas ei ole paras soovitus? Ja muidugi! See oleks „siltaneitile“ suuri, suuri rõõmu, sest että ikka kardan Teie tervisesta, armas sõber! Der „Pantoffel“ eines geliebten Weibes wird vielleicht mehr für Ihre Gesundheit thun können, als alle diese männlichen stets mit dem tiefsten Ernst gefassten und ebenso leicht vergessenen guten Vorsätze¹⁾. Siis ma tulen üle lahe Teie pulmi teretama . . . oh ruttage sellega!

Ometi — mitä on see voeras, että ma mitte ei pitä olema Lydia Jannsen? Mitu, mitu tuhat kirja on läinud selle nimega maailma välja, nüüdki ma tihti kirjutan: „Dorpat den“ etc. etc. Siis toised mind soimavad sellest, aga mina ei teadnud ise „küll on armas oma hoone, küll on kaunis oma kööki, — oh mo helde emapinda, oh mo pehme isapaika!“ — Voeras keel, voerad viisid minu

1) Armastatud naise „pantuhvel“ võiks vististi palju enam Teie tervise heaks teha, kui kõik need mehelikud, alati sügava tõsidusega ettevõetud ja niisama kergesti unustatud head kavatsused.

üumber, ei oska keelta, ei taha viisi võtta: kõik on nii sile ja ühetasane küll päältpoolt, — sisen ei ole midagi! Suomalaisi ka liigub mitu korda minu akna alta mööde ja monikord tuleb ka üks Eestlane üle uulitsa vasta: need on veel kõige armsamad. Aga kes kaua siin elavad, ütlevad, et siit nende rahvaste sugu pidada väga raiskus (verkommen) olema, ei truust, ei midagi nende juures, kui ahnus ehkä joodikute vigad (Trunk-Laster). Minä seda ei tea mitte, mina ei tunne Suome kogodust (Gemeinde) siin veel sugugi; ma arvan aga, kui lugu on tosi, siis ei voi se mitte ime olla. Der russische Einfluss kann einen hier in diesem Gouvernement unterjochten Volksstamm nicht günstig entwickelt haben, es ist die Strafe des Bedrängers, dass ihm der Bédrängte indirect physisch oder psychisch, in Wesen oder Weise, untreu wird¹⁾. Siit Eestilaised nii kui Suomalaised on pooled Venelased juba, ja igalpool, see on vana säädus, hakkavad vigad palju hõlpsamine külge, kui hüva külge hakkab. Man wird nirgends ohne Schaden eine Nation in ihren specifischen Eigenheiten und Bestrebungen neutralisieren.²⁾ Mina ka ei tahaks siin rahva hüvaks käsi sülle panna, — aga nüüd on hiljuti, hoopis äkiste, Kroonlinna soome-rootsi-estli kogoduse kirikoõpetaja Stegmann — kes pääle 100.000 rubla on kahju kiriko nimel petnud (betrogen) ja mitu aega jo oli kohtol, ära surnud (gestorben), ja kõik 3 kogodust on enne uue kirkoherrat ilma pääta. Es ist ein trauriger Fall, viele Gläubiger, die dem Manne ihr Geld in gutem Glauben: der Kirchenschuld hier aufzuhelfen, anvertraut hatten, gehen jetzt ihr Eigenthum quitt; denn die liegenden Gründe etc., die er sich damit angeschafft, decken doch nimmer die Schuldenmasse. Es ist noch Vielen ein Räthsel, wie nur Kirchenrath und Consistorium ihn allein so wirtschaften gelassen? So viel man weiss, ist sein Tod sehr à propos gekommen; denn das Schlimmste ist vielleicht nicht einmal bekannt. Ein neuer Candidat erst für das Amt kann Einblick in hiesige Verhältnisse geben, dann kann auch ich mich um hiesige Angelegenheiten mehr kümmern. Es scheint viel im argen zu liegen.³⁾

1) Vene mõju ei saa siin kubermangus allasurutud rahvatõugu mitte heas mõttes arendada, see on trahviks rõhujale, et rõhutav talle kaudselt füüsiliselt või psüühiliselt, ühel või teisel viisil, ebatruuks muutub. 2) Ei saa kunagi üht rahvust tema spetsiifiliste omadustega ja püüetega ilma kahjuta neutraliseerida. 3) See on kurb juhtumus, paljud võlauskujad, kes oma raha mehele usaldasid heas usus: kaasa aidata siinse kirikuvõla tasumiseks, jäävad nüüd omandusest ilma, sest

Teie kaebate koolihäda ja kiidate teatri edenemist (Fortschritt)? Meil on just teatriasjad palju pahemaks minemas, kui enne. Meil Eestimaal ei ole teatri mängijaid, see on väga, väga kahjo! Ei tükitegijaid, ei mängijaid! „Vanemuise“-seura teater on kiitmatta käte vahel, — es sind eben keine so intelligenten Kräfte da, dass an ein Halten der Bühne zu denken wäre. Mir macht das viele Sorge, — wenn doch erst meine eigenen Brüder erwachsen wären! Mein lieber alter Papa, dessen Kräfte ohnehin Nähe der 6 Decennien bekunden, hat der Ämter im Volke so viele neben dem Factum, dass er alleiniger Redacteur u. Expedition des „Postimees“ ist, so dass er für diesen Zweck activ nicht mehr wirken kann. Die jüngeren Kräfte könnten vielleicht manches leisten, sie brauchen aber ein Centrum, um sich zu kristallisieren. Wo dieses hernehmen? Ein tüchtiger Dramaturg müsste sich des Geschmacks der grossen Cohorte bemächtigen, sonst geht die gute Richtung verloren und Fadaisen oder noch schlimmeres — geharnischte Tendenz-pièces bramarbasiren im Volke herum und der artige Anfang verläuft — im Sande! Einige traurige Erfahrungen — glücklicherweise nicht mich persönlich treffend — haben mir das Herz dahinwärts recht schwer gemacht. Und aus dieser Ferne kann ich persönlich auch so wenig dagegen thun! Sie haben eine neiti Stromer, eine Schülerin aus Paris? Preisen Sie sich glücklich darüber! Übrigens darf man doch den Muth nicht sinken lassen; tüchtige Arbeit ist das Beste, was man seiner Sache zutragen kann, und Ruhe und Besonnenheit dazu. Den Rest müssen der Himmel geben, und die Geduld, die abzuwarten versteht. Im Lenz kann man eben auch keine Trauben pflücken. Und sehen wir auch die Früchte nicht: unter den reifenden Garben werden nachfolgende Generationen des Schweisses der Säeleute einstmals dankbar gedenken!

Über die praktische Richtung, die Ihre Wirksamkeit, bester Freund, genommen, freue ich mich aufrichtig. Also Sie sind Präsident einer Republique trotz master Grant, und Ihre „freien Bürger“ haben es schon bis zu

liikumata varandused jne., mis ta sellega omale muretsenud, ei kata kunagi võlgade hulka. On veel paljudele mõistatus, kuidas kirikunõukogu ja konsistoorium teda üksinda nii talitada lubasid? Niipalju kui teada, on ta surm väga à propos tulnud; sest kõige halvem polegi arvatavasti veel teada. Alles uus ametikandidaat võib siinsete vahekordade kohta selgust anda, siis võin ka mina siinsete olukordade üle enam muretseda. Paljud asjad näivad väga halvasti olevat.

einer Capelle gebracht, — wovon die Nordamerikaner wol lernen könnten! Ich freue mich recht herzlich über die offen gelassene Möglichkeit: Sie im Sommer hier zu sehen. Abgesehen von dem persönlichen Vergnügen, das mir dadurch bereitet würde, möchte ich gar gern durch Ihre Vermittelung, dem die Sprache kein Hinderniss ist, einen Einblick in die hiesigen finnischen Sympathieen oder Antipathieen erhalten, was mir unter den neuen, unbekanntem Verhältnissen (und weil ich in dem augenblicklichen kirchlichen Wirrwarr nicht weiss, wo richtig anpacken) sehr schwer fallen müsste. Sie kennen auch genau die Adresse der Redacteurs des „Pietarin Sanomat“ in Petersburg? Senden Sie mir solche, denn ich fahre vielleicht im Frühling hinüber nach Petersburg, und ich bin ja jetzt eine — Respect! — verheirathete Frau, die — aber vielleicht ist dieser Vorbehalt nicht einmal nöthig und auch dort Familienwohnung? Ich möchte doch drüben die Redaction kennen lernen. — Am 13/25 trifft ja der deutsche Kaiser mit Bismarck und Moltke in Petersburg ein. —

Es ist sehr liebenswürdig von Ihnen, mein Freund, die Photographie meines Mannes — du lieber Himmel, ja, ja es ist so, — meines Mannes also zu wünschen; bitte nur die Realisierung dieses Wunsches mir nicht vor einer Reise nach Petersburg zur Pflicht zu machen, augenblicklich besitzt mein Eding — Diminutiv von Eduard, da Sie Philolog sind — keine einzige Carte mehr, statt dessen lege ich eine Carte mit meinem zweiten Namen bei — die „Lydia“ ist ja doch bekannt dabei und soll es wol bleiben.¹⁾

1) — ei ole seal nii intelligentseid jõudusid, et võiks mõelda kestva näitelava peale. Mulle teeb see palju muret, — kui ometi minu oma vennad täiskasvanud oleksid! Minu armsal vanal papal, kelle jõud nii kui nii juba 6 aastakümne lähedust tunnistavad, on nii palju ameteid rahva seas, peale selle fakti, et ta „Postimehe“ ainas toimetaja ja ekspedeeriija on, nii et ta seks otstarbeks enam aktiivselt ei saa mõjuda. Nooremad jõud võiksid ehk mõndagi teha, nad tarvitsevad aga keskkoha, et endid kristalliseerida. Kust seda võtta? Üks tubli dramaturg peaks suure hulga maitset juhtima, muidu läheb hea siht kaduma ja alpused või veel pahemad: pealetungivad tendentsmängud käivad uhkelt rahva seas ringi ja ilus algus lõpeb — liivas! Mõned kurvad kogemused — õnneks mitte isiklikult mind puudutavad — on mu südame selle poolest õige raskeks teinud. Ja sest kaugusest saan ma isiklikult ka nii vähe selle vastu teha! Teil on neiu Stromer, õpilanna Pariisist? Olge õnnelik selle üle! Siiski ei tohi meie julgust langeda lasta; tubli töö on kõige parem, mis meie oma asja heaks võime teha, ja rahu ja mõistlikkus selle juurde. Muu peab taevast andma, ja pikka meelt, mis ära oodata jõuab. Kevadel ei saa ju ka kobaraid noppida. Ega näe meie ka vilja mitte:

Aga ma unustan ära, auustettu sõber, että Teie aeg nüüd mitte pitkem ei ole, kui enne, — varsi ma lõpetan! Minu adressi nüüd Te tunnete? — rge ta unustage! Ma tahan, lootes, olla nüüd parem correspondenti, kui möödaläinud aastal, kus mul aeg ärakadus, pulmavaka (Hochzeitskiste) valmistamisel. Jääge südamest terveks ja ütelge palju, palju tervisid ka kõige minu Soome sõbradele! Ma kannan sõsara-maad ja kansat ikka südames ja minu rõõm saaks suur olema, kui tänavu suve mind ehkä mõneks päävaks Imatrale lubaks — kes teab?!! Man ist eben — „verheirathet!“¹⁾ —

Herzliches Lebewohl!

In Freundschaft

Ihre Lydia **Michelson** *!!

Kirjaga on kaasas järgmine luuletus:

Teretus!

Kes mulle sugulase seisust märkis
Kuldtähtedega põue põhjassa:
Sind, kellele rind armus ikka kerkis,
Sind teretan ma, minu Soomemaa!

valmivate vihkude keskel saavad tulevad põlved tänulikult mäletama külvajate higi.

Praktilise sihi üle, mis Teie tegevus, parim sõber, on võtnud, rõõmustan ma südamest. Nii siis, Teie olete ühe vabariigi president, master Grantist hoolimata, ja Teie vabad kodanikud on selle juba kapellini viinud, millest põhjaameeriklased küll õppida võiksid. Ma rõõmustan õieti südamest lahtiseks jäänud võimaluse üle: Teid suvel siin näha. Rääkimata isiklikust rõõmust, mis mulle seeläbi valmistuks, võiksin ma Teie abiga, keelele keel mingit takistust ei tee, saada ülevaate siinseist Soome sümpaatiast ja antipaatiast, mis mulle uute, tundmata vahekordade keskel (ja kuna ma praeguses kiriklikus virrvarris ei tea, kust õieti kinni haarata) väga raske on. Teie teate täpsalt „Pietarin Sanomat’e“ redaktori adressi Peterburis? Saatke see mulle, sest ma sõidan vististi kevadel Peterburisse, ja ma olen ju nüüd üks — respekt! — abielus naine, kes — aga ehk pole seda tingimust vajagi ja on ka seal perekonna-korter? Ma tahaksin ometi seal toimetust tundma õppida. — 13./25. jõuab Saksa keiser ühes Bismarcki ja Moltkega Peterburisse. —

See on Teist väga armas, minu sõber, minu mehe päevapilti — sa armas taevas, jah, jah, see on nii — nii siis minu mehe päevapilti soovida; palun ainult selle soovi realiseerimist mulle mitte enne Peterburi reisi kohuseks teha, praegusel silmapilgul ei ole Edingil — vähendusnimi Eduardist, kuna Te olete filoloog — ühtki kaarti enam. Selle asemel lisan siia juurde ühe kaardi minu teise nimega — „Lydia“ on ju selle kõrval tuntud ja peab seks ka jääma!

1) Ollakse nimelt — „abielus“!

Südamlik elage-hästi!

Sõpruses Teie Lydia **Michelson**!!

*) Allkirjana on hakatud kirjutama „Jan...“, siis see maha tõmmatud ja „Michelsonile“ kaks tugevat joont alla veetud.

Kui aasa õilme õitseb sinu h e l d u s
Mo meeles edasi, ja selle all,
Sääl põhjendab so t r u u u s vaikes pelgus,
Kui kaljuharjad kaljukindlal maal!

So ranna poole pöörvad minu silmad,
Ja laugud niisknevad mul pisar'veest:
Kas homiko, kas õhto rängad ilmad
Sind eksitamas — seisad oma eest!
So vana kindlust, vana vahvust varjul
Veel ikka kasvatab so poege koor —
Nii nagu kaljumetsa haljal' harjal'
Taa kasvab aasta aastalt ladva noor!

Oh ära nõrku! Ööde pimedusest
Eks kahevõrra suur ei koidu võit?
Ka rahvaõigus ärkab agarusest!
Kes auu ja tõde igaveste võit?
Oh ära nõrku! Kui ei taha täita
Ka meie ruttu Isa annetus:
Kas õhtupoolne põlv ei sulle näita
Mis meid siin koidul kaitseb? Kannatus!

Oh andku sull'gi Taara sula käsi
Sa kallis kallas! toivo täiendust!
Sul kuivagu ka valusilmavesi,
Ja saagu valgus! kus veel õitseb must!
Kus mehe meel, kus truuus toimetavad
Tööd pühat: sääl on Taara abiksa!
Kas kadetus ja tuimus oimetavad
Sind veel — koit tõuseb! Looda, Soomemaa!

Sind teretan, kes vana püha pinda
Noor pesaksa ka annud linnulla!
Sind teretan, kes oma rahurinda
Tal' kodukohaks läinud lainama!
Kus oma ema hõlmal nõrkes võime,
Ja isa käsi hakkas halvama,
Sääl kudusid mul, sõsar, armulõime
Ja võtsid vasta, — tänu, Soomemaa!

Gruss! (Version)

Du, der mit goldnen Lettern mir gegraben
Tief in die Brust, wie innig wir verwandt:
Du, dessen Heimathwort mich konnte laben
Wo immer ich, — willkommen, theurer Strand!
Es schmückt mir, blüthenähnlich, das Gedächtniss
Die Güte dein; und fest wie Felsenhort
Ruht deiner Treue sicheres Vermächtniss
Darin, wie Felsenhöh auf Felsenbord!

Hinüber fliegt mein Blick, und eine Thräne
Empfind ich drin: Finnland, ob dich der West,
Der Ost mit Wettern dich zu schrecken wähne:
Du wankest nicht, — das Deine hältst du fest!
Die alte tapfre Treu' auf fels'gen Gipfeln,
Noch immer wahrst sie junger Söhne Kreis, —
Wie auf des Felseneilands alten Wipfeln
Alljährlich grünt ein immer junges Reis.

Verzage nicht! Ist's nicht aus düstern Nächten
 Das doppelt siegreich sich Aurora hebt?
 Wer mag auf ewig Ehr' und Wahrheit ächten?
 Gerechtigkeit auch über Völkern schwebt!
 Verzage nicht! Ob auch nicht uns're Eile
 Erlehen mag für sich des Himmels Huld:
 Sahst du nicht, wie dem Westen ward zum Heile
 Was noch im Osten uns erhält: Geduld!!

So wolle dir erfüllen auch dein Sehnen,
 Geliebter Strand! einst Taaras gü'tge Macht,
 Ein froh Geschick auch stille deine Thränen!
 Es werde Licht! Licht! wo noch brüetet Nacht.
 Wo Mannesmuth, wo Mannestreu erfüllen
 Ein heilig Amt: da waltet Taaras Hand!
 Ob Neid und Nacht dich heut' in Ketten hüllen —
 Der Morgen tagt! Vertraue, Finnenstrand!

So grüss ich dich, das Schatten du geliehen
 Singvögleins jungem Erstlingsnestlein auch!
 So grüss ich dich, das, da die Heimath fliehen
 Es musste, ihm erweckt der Heimath Hauch!
 Wo Mutterliebe nicht mehr mochte warmen,
 Wo nicht mehr trug mich sichere Vaterhand:
 Da fasstest du mich fest mit starken Armen
 Und trägst mich liebend, — Dank dir, Schwesterland!

Emajõe ööpik.

Koidula — 21.

Auustettu sõber!

Teie olete pärast minu õnnesoovituse kaardi kättesaamist kümme paha võinud minust uskuda, että ma nii vait jäänud kirja poolt — mutta ma loodan, että sõber Almberg tunneb mind küllalt ja usub: se ei ole mitte ollut hääst meelest! Minul on käsi käinut nii kui Teilgi: töö ja — haigus on mind paelus pidanud kaua kaua aega, — pahandus, kylaliset, que sais-je? ¹⁾ Vahel sekka tuli ka mõni lahe (heiterer) silmapilk, siis mul oli nii mitu võlga (Schulden) kirja poolt tasuda, että ei usaldanud kellegiga algada. — Nyt aga tunnistage mulle, armas sõber: misuke (welcher) hää ingel on Teie meelt ja südant talutanud (leiten), että nüüd ometi ka meie vanhemast rahvast olete võtnud opetust? Veel kord siin tuhat, tuhat korda õnne Teile ja Teie armsa morsjale (ehkä jo abikaasale?) Jah, nüüd olen „tyytyväinen“. ²⁾ Tulevast rouva

1) kas mina tean? 2) rahul.

Almat ma jo nüüd armastan nii kui sõsarat, ta ei voi olla muud kui hää ja lahke, sest että se võis olla Teie meele pärast. Ka mina loodan Teile molemille onne taevasta, — kõiges elu kitsikus (Schwierigkeit) ja raskuses ei ole, Jumal täab, kusagil nii kindlat aluskivi ja pohja, nii hella (zart) kinnitust ja tasandust (Beschwichtigung) kui armastatud ja armastaja abikaasa rinnal, kui südamed kokku käivad (übereinstimmen). Mina loodan, että noor rouva Almberg heidab minu nousse ja ka aitab Teid tagasihutada (antreiben) tulete molemad õige varsi „Emajõe ööpika pesa“ vaatama. Lahked südamed ja suud saavad Teile „teretulemast“ vastahüüdma!

Ma läkitan Teile oma mehe kuju sessamas formatis kui iseene, — mutta — palun, neiti Alma, läkitage mulle hänesse peiu, ja, herra Almberg, läkitage oma morsja kuju meile vastuseks! Minu mehe kuju reisi pääl vähe kahju saanud, — mis parata? Ma olen suuri formati läkitanud, nii kui haige talomees (Bauer) meie maal ütleb, terve klaasi täis arstirohto (Medicin) välja juues: „Mis sest vähest mulle saaks?“ (Wie weit nützte das Bischen?). Andeks tuleb aga paluda, että nüüd mina olen arst ja Teie haige. Niipaljo kui ei ole kujud veikesed, niipaljo rohkem nemad on sarnalised — üks vähe (gleich wenig) ilusad ikka! Mis nyüd Teile veel ruttu meie maa asjust nimetada — ehkä ma küll ei tohi herra kihlattu vasta prosalugu paljo puhuda — nüüd kaik maailm meil räägib Hunfalvy raamatust, mida saksakeeli on tõlgitud, ja kus nii paljo lahkeid sõnu ja mõttid on sees meie sugu rahvasta. Mina siiski ei usu, että Saksalaised ehkä Venelaised väga rõõmustavad raamatust: neil on hää nõu (Rath) antud mis mõrudat (bitter) magu, ehkä küll terve võib olla. Peenikene vaatamine ja tähelepanemine on Hunfalvyl ollut (feine Beobachtung), — olgu terve igast hääst sõnast! — Papa Jannsen puhui sest, että 1875 jälle tahta laulu-pidu pidada Baltimaal — ehkä jälle Tartus! Siis herra Almberg tuleb rouva ja paljo ystävatega minu vanhemate kotta külalisiks — oh kui suur saab meie rõõm olema! Ma tahan Teile näidata (zeigen) meie Eestimaad, mis ei ole nii uhke ja kõrge kui armas Soome pind, mutta kus elavad ja löövad (schlagen) ka kindlad, truud südamed! Tuleva suve ma jälle — jälle kojo sõidan armsa, halja isamaale... oh kuidu ma olen teda taganutnud siin võera rahva, voera keele keskel! Ma tahtsin surra igatususest esimise poole aasta pärast — ja nüüdki veel! Ei tohi anda ruumi südamele, muidu silmad lähvad niis-

keks, ja ometi on minu mees nii hää, nii hää minu vasta, ja kannab mind käte pääl! Aga — kodumaa, kodu, kes sind jõuaks tasuda!? Tuleva suve minu mees sõidab merele, võib olla että Helsingi, võib olla Reveli alla, võib ka olla, että Transunti, siis ehkä mina tulen sinna järele (nachreisen). Võib olla, että siis õnn mind aitab Teiega kokku, kui Teie mitte ei ole nii hüva, enne (vorher) meile tulla.

Ja — kahjo, että nüüd ei ole Soome lehtä Pietaris, — mina siin olen ka ilma, tuleva aasta ma tahan jälle abonentiks heita. Ah nii paljo, nii paljo Venelaisi siin! On ka mitu Saksa perekonda (Familien), mutta koik enamiste materie teenrid, nagu suurem hulk siit rahvast. Minu haljas kodopõdsastik, minu vaikne metsatuk! Nüüd siin ei ole kevadest saadik evangeli opetajat, sest ajasta, kui kiriksand Stegmann suri ja oli kiriku käest varastanud ja petnud suur hulk raha, mis eest ta pidi kohto ees vastama. Es sind ganz verkehrte Zustände!¹⁾

Mina olin kirjutanud ühe raamatu Prantsuse esimisest revolutionist, esimine osa oli jo poolelt (zur Hälfte) painotettu²⁾, — nüüd on censur ärakeelnut (verboten) manuscripti jätku: „Eestlasi valitsus kardab revolutionäriks ja demagogideks saada.“ Ei ole himugi enam niisuguses takistus-tes (Hindernissen) sulge töösse panna! Nüüd ma valmistan uue näitemängu (Lustspiel) — minu neljas! Tulgu Taara ise appi! Kui aga mo tervis vähe paraneks! See vilu klima ja vahetaja (wechselnd) ilm on Rheuma kõige paremad sõbrad.

Aga ma ei taha Teie peiumõttid kauemaks armsama paigade poolt nii suure prosa pääle meelitada! Andku Taara Teile onne, Teie ja Teie armsa Almale! Millal ovad ehkä olivad Teie pulmad (Hochzeit)? Ja kas Te käisite selle suve isä ja äiti teretamas? Ütelge paljo paljo tuhat tervist oma Almale Viro sõsarasta, kes tema õnnest südamest rõõmustab!

Teie truuiks auustajaks sõbraks jääb alati ja igal pool
südamest

Lydia Michelson.

Kroonlinnas, 28. Nov. 1873.

Mina elan uues korteris! Adres: Бочарная, дм. Яковлева.

1) Need on päris pahupidi seisukorrad! 2) trükitud.

Mu armas sõber!*)

Sellel hallimeelsel novembril on see tähtis valguskülg, et ta mulle jälle lubab läbi käia välisilmaga, pärast seda kui ma pool aastat haiguses ja hirmus olen mööda saatnud. Meie lahkusime päikesepaiste all ja näeme endid lumes jälle — vähemalt mis minusse puutub; sest võib-olla on Teie jaoks just praegu päikesepaiste või niisugune väike, päevad otsa kestev mõnus vihm, mis hanedele küll hea on, kuid peaaegu meeletumisele võib viia inimese, kel pole mitte just saksa kannatust. — Teie armas mõrsjake teeb Teile võib-olla teatavaks, et ma selle aja jooksul kiires korras kõiksugused hädaohud läbi olen elanud, mis mu pika vaikimise andeksantavaks teevad. Sellest surma- ja tulehädast päästsin ma võidumärgina ühe Hans Voldemari, kellel au on minu poeg olla et que j'ai l'honneur à Vous présenter!¹⁾ Jah — Teil ei tarvitse sugugi nii suuri silmi teha, see on täitsa vastu mu ema-au, sest ma teen praegu palju tegemist selle ema-auga oma kangekaelse ja rahulolematu poja juures! Need poisid on ju nii rahulolematud, iseäranis kui nad alles 4 kuud vanad on! — Ma olen Teie ja Teie armsa pruudi peale selle aja jooksul palju mõelnud, ilma aga et oleksin varemalt ettetoodud põhjustel Teie lahketele ridadele saanud vastata. Teie reisite, s. t. Teie olete juba praegu mõne aja reisinud — ma tahaksin küll hea meelega teada, kuidas Teile Teie senine sealviibimine on meeldinud ja kuidas Teie inimesi ja asju seal väljaspool näete? Võib küll ilus olla seal lõunamaal; ma saan näit. aru, et tükk aega temast vaimustatud võib olla; ma omaltpoolt aga ei saa jällegi enesele kuidagi ette kujutada, kuidas ma aastaid ja isegi aastakümned võiksin elada ilma meie selge põhjataevata, ilma kuuskede ja kaskedeta — kodumaal on siiski kõige kaunim. Või mitte? — Olin möödunud suvel Liivimaal, nagu Teie, armas sõber, teate, ja, à part²⁾ raske haiguse-ajajärk, olen seal ka läbi elanud segamata rõõmsaid päevi rahvuslike püüete ja koduste sõprade keskel. Mis rahvuslikku küsimusse puutub, siis on ta praegu niisugusesse staadiumi jõudnud, et näit. Aleksandri-kooli realiseerimise peale tõsiselt mõeldakse. Väga mõõduka hinna eest on Aleksandri-komiteel ostetud

1) ja keda mul au on teile esitella. 2) välja arvatud.

*) Siit peale on K. kirjad kõik saksakeelsed ja on seepärast neist siin toodud ainult tõlked.

väikese linna, Põltsamaa läheduses (Liivi- ja Eestimaa piiri peal) üks suur endine saksa instituudi hoone — ehk küll ostmisele praeguse momendini kive teele loobitakse, sest selle vastu agiteerib üks Põltsamaa ultrasaksa, ultramontaanne partei. Mõne aasta pärast võib vahest juba juttu olla asutusele põhja panemisest. Esialgu peab kool tublisid põllumehi ja kogukonna vanemaid ette valmistama, — kuidas?, seda ei saa ma veel ligemalt ära tähendada, igatahes peab kool kreiskooli-haridust eesti keeles võimaldama. Vähem rahul olen ma olnud eesti oludega kodumaal mõnes teises suhtes. Minu papake läheb vanaks — tema kirjandusliku tegevuse tipp on selja taga, ja just ajakirjanduse-põllul ei ole tal kohast asetäitjat. 19-aastane ajakirjaniku tegevus ilma nimetamisväärilise konkurentsita on teda natuke šablooniliseks harjutanud ning, teiselt poolt, ei taha Vene valitsus enam toimetuselubasid rohkem välja jagada, nagu seda tagajärjetud Hurti ja teiste kontsessioonipalved näitavad. Rahvuslik liikumine jääb teataval määral nõrgemaks või, täpsamalt öeldud, on praegused lärmitsevad jõud vahest ka kõige vähem oma ülesandeile vastavad. Eriti maksab see minu arvates kirjanduse loojate kohta. Praegune produktsioon proosas ja lauludes ei tõuse, väikesed erandid välja arvatud, mitte üle endise, s. t. mis oli 8—10 aastat tagasi; ja mulle näib, nagu seisaksid nad allpool viimaste tasapinda, milledega neil ühine on sisu tühisus ja sagedasti vormi ebatäpsus, kuna nende keel oma väljenduse algupärasuse ja rikkuse poolest on kaotanud. Teie ei pea mind mitte edevaks ega naeruväärseks, kui ma ütelda julgen: Mina ise olen veel — puhtkunstilises mõttes — kõige paremad komöödiad kirjutanud; pärast mind on, selle asemel et paremini, neid ainult halvemini tehtud, sest need on tehtud, mitte loodud. Ja seejuures on need armsad inimesed oma võimetest nii sisse võetud, et nad kogu ilma õpetada tahaksid! Kõik tahab õpetada, enne veel kui tal omal piimahambad murdumata on, keegi ei taha õppimise kasulikkusest aru saada! — Ka meie Kirjaliste Seltsiga ei ole ma päris rahul. Kindlam on küll, et Hurt temale praegu kõige kindlam ja kohasem esimees on; aga viimasel on kirikuõpetajana oma kogudusega liiga palju tegemist, peale selle on tal veel Aleksandri-komitee juhataja ja ta on lõpuks enam ainetekorjaja ning lingvist kui ilukirjanduse arvustaja, ehk ta küll ise seda vaevalt tahab uskuda. Kõige usinuse juures puudub seepärast tagajärjerikas koostöötamine, jõud killustavad endid ja igal alal tehakse vähe ära. Võib-olla algab tulevase põlvega,

sellega, kes praegu veel kirju mütsiga ümber jookseb, uus, parem ajajärk — ma loodan seda — „*se Jumalal' on kerge asi ja tema teeb ka sagedast*“ — nii algab üks hea vana kirikulaul!

Jah, mu sõber, „lahkumine teeb valu“; see on üldiselt tuntud kurb kogemus, millele meie, mu mees ja tema Lydia nagu Teiegi mõlemad, suvel tõenduse oleme toonud. Kui ma Tartus elu ja surma vahel hõljusin, purjetas mu Eduard Läänemerel taeva ja vee vahel siit kaugele: kui kergesti oleks võinud juhtuda, et meie endid kunagi enam näha ei oleks saanud! See on see elu, tähendab elu iseäranis riigiteenistuses. Kui laev „Alma“ Helsingi sadamas oli, tegi mu mees, Teie järele küsides, hariliku tutvuse härra Löfgren'iga, kes, imelik küll, ta ära tundis sarnasuse järgi tema fotograafiaga. Eduardile meeldis väga see tutvus, ja ma saan sellest aru — armsate soomlaste südamlikkust õpitakse ruttu hindama, see jääb alati samaks, kus ka ei kohata! Ma olen seda ilusal, rohkel määral tundma õppinud ega jõua küllalt tänulik olla! Jumal hoidku mulle alles mu Soome ja tema laste soojad südamed! — Vana papa Lõnnrot'it olen ma kirjalikult Tartust oma poja-kese vaderiks palunud, sain aga ta lubaduse liiga hilja, alles nüüd, kus ma Kroonlinnas olen — *vana vaderikene tuli vähe hilja*. Niipea kui mu Hansuke aga joosta võib, tahame kõik teha ühe sõidu Soome järvedele; ma igatsen väga jälle näha neid tõsiseid, kindlaid kaljusid ja tumedaid metsi nende veepeegeldustega — nii kindel, tõsine ning truudus on siin loodus, nagu nende laste meelsuski. Hakkad peaaegu värisema, kui näed siia ühes suurema kogemusega ja kultuuriga ka halbu kombeid ja moodsate vaadete rutiini sisse tungivat: selle südamehariduse kaotus on nii suur, et teda võib-olla omandatud intellektuaalsed kasud ja paremused vaevalt üles tohiksida kaaluda. Just selles mõtete ning vormide lihtsuses ja rikkumatuses on põhjamaa rahvasugudel kadedust äratav paremus muu nüüdisaegse inimsoo ees; nad ühendavad ühes püüetega kõrgema intelligentsi poole ka tolle headusinstinkti, mille loomulik on kõike õiget ja tublit kui iseenesest mõistevat tema enese pärast teha ja valida. Spekulatsioonivaim — materiaalses mõttes — ei ole, Jumalale tänu, ka Soomes veel mitte väga paljude tähelepanelikkust ja püüdmist ära neelanud; seda tunneb kohe, kui nende maameestega vähegi ligemalt oled kokku puutunud.

Aga ma pean püüdma neid ridu mitte liiga pikaks venitada, et Teie armsale pruudile mitte liiga suurt margi-

maksu valmistada. Mul on väga kahju, et ma Teie aadressi ei või teada, et otsekohe Teie poole pöörata; nii pean ma siis prl. Almat oma kirjavahetusega iga kord tülitama. — Hunfalvy käest sain ma sel suvel Tartus ühe veel vastamata epistli, kus ta elavalt jutustab oma uurimistest põhjamaile, mille üle ta lähemas tulevikus tahab avalikult kirjutada, või selle ajaga seda juba on teinudki, — sellest puuduvad mul veel teated. — Eesti keeles on kõige parem ja uuem vaimuprodukt üks kaunis kogukas rehkendusraamat, mis ühtlasi ka „Kirjameeste Seltsi Toimetuste“ I numbri moodustab. Kuid nüüd üks südamlük „elage hästi“, mu kallis sõber, ja Teie välismaa-stuudiumile õnnelikku jätkumist! Kirjutage varssi Teid südamest tervitavale

Lydia Michelson'ile.

Koidula — 23.

Kroonlinn, 6. sept. 1875.

Mu kallid sõbrad!

Kui ma mitte ei loodaks, et Teie andeksandmise jumalikku voorust ka minu suhtes tarvitate, siis poleks mul täna julgust Teile üles tunnistada, et ma Teie suvise kirja, mu sõber, olen kätte saanud, kuigi küll oma isa kaudu, kelle juures ma suve-vaheaja mööda saatsin. Tänu teile, südamlük, soe tänu truu sõpruse eest, mida Teie mulle alal hoidsite ja alal hoiate, mu soemad soovid saavad ikka Teie ja Teie noore abieluõnne jaoks olema, aga — ärge pahandage! — tulla meie ei saa! Mispärast mitte? tahan Teile paari sõnaga öelda! Kogu meie viimase aja töö on pühendatud olnud ettevalmistustele välismaale sõitmiseks, kuhu mu mees võib-olla juba selle kuu lõpul komandeeritakse — kroonu ei tee nalja! Küll lootsin ma tervelt kaks päeva juba oma soovi täideminikusse, nimelt, et näeksin Teile, kallis Alma, pruudipärga juustele surutavat ja võiksin ühe südame kaissu võtta, mis, ilma et mind varemalt näinud oleks, mulle nii soojad sümpaatiad vastu toob — ometi pidin sest lootusest varssi loobuma! Mu sõbrad, uskuge mind, et see mulle tõsiselt valu teeb! Teie sõlmispäeva pühitseb mu süda igal pool kaasa, kus ma ka oleksin, — kus ma aga siis olema pean, seda teab ainult Jumal ja kõrge Vene kroonu! Missugust paradiisi saaksime meie juba siin maa peal nautida, kui kõik, kes üksteisele seesmiselt sugulased ja lähedal on, seda lähedust ka välispidiselt võiksid läbi elada! Elu hoolitseb juba selle õnne tarviliku ja mittetarviliku kitsendamise eest!

Armas, armsam Alma, Jumala rikkamat õnnistust Teie ja Teie äravalitu tulevaste elupäevade üle! Leidku mu südame soovid ja palved lahtine kõrv üleval Kõik-isa juures, kes inimestele nende saatused kätte kaalub, saagu Teile osaks nii palju õnne, nagu teda maapealsele elule üldse anda võib, ja olgu see olemine täis vaikset rahu, mis paradiisile juba siin all läheneb! Et ma Teile seda mitte ütlesin, vaid ainult kirjutama pean, on mulle suureks kurvastuseks! Ma tean küll, et seal Teie juures paljud südamed mu peale lahkelt mõtlevad, õnnistagu neid Jumal nende heatahtluse eest! Meie näeme üksteist kindlasti kord elus jälle, kunas? — seda ei usalda ma veel ära määrata.

Minu kogu majapidamise likvideerimise alla kuulub kõigi mu asjade, kõige meie mööbli müük, korteri äraandmine jne. Kui palju mulle need asjad muret, tööd ja kehalikke pingutusi maksavad, ei saa ma Teile mitte ette maalida! Meie härrade abikaasade „teaduslikud sihid“ valmistavad harilikult meile, naistele, kaunis praktilist vaeva; me tahame neile ka selle fakti nägemiseks hästi palju õnne soovida! Minu pika vaikumise vabanduseks, armas sõber, võin ma ainult seda asjade olukorda ette tuua!

On väga ilus, see Teie teatrissegi kutse, ja ma oleks ju väga õnnelik, kui mul võimalik oleks olnud sellest osa võtta. — Teie imetlete pr. Aikté*) üle ka minu asemel!

Ma olen töötanud suvel Hunfalvy „Reis läbi Baltimaade“ tõlkimise kallal (muidugi saksa keelest, kuna ungari keel mulle kättesaamatu on), välismaal ehk võin ma vahest selle töö lõpetada. Tuleva-aastase eesti laulupeo jaoks paluti mind pidunäidend luuletada; aga nii suured tööd nõuavad, et nendega kestva teotsetaks ja vaimlist ning füüsilist rahu, mida ühel perenaisel ja emal mitte enam pole — ma ei looda mitte, et ma jaksan selle valmis teha! Teie pika kirja peale, armas sõber, vastan ma parem võõrsilt, mida ma ju nüüd ka saan läbi elama — kuidas küll need asjad seal minu peale mõjuvad? Kas tunnete Berliinis kedagi, keda seal maksaks üles otsida? Mul on ainult prof. Schott'iga ühendus.

Tänaseks, mu armsad sõbrad, südamlilik „elage hästi“ ja veel kord kinnitus minu kõige soemast osavõttest Teie tuleviku ja Teie õnne vastu! Saatke mulle varssi oma

*) vist küll pr. A. Acté, kuulus soome ooperilauljanna.

a a d r e s s ! Berliinist kirjutan ma Teile jälle! Jumala rik-
kamat õnnistust Teile!

Teie truud

Lydia Michelson.

Koidula — 24*).

Gebauers Hotel № 28 u. 29
Breslau, Tauenzienplatz.

Mu väga armsad sõbrad!

Milline meeldiv üllatus! Üle Tartu mulle praegu kätte tulnud read Teilt rõõmustasid mind seda enam, et ma lootuse meie kirjavahetuse jätkamise peale juba peaaegu olin jätnud, pärast seda kui minu mullusuvised read (Tallinnast, Harry huvides) vastamata jäid ja mina, kellele Teie eriline aadress**) praegu teadmata on, seeläbi arusaamisele jõudsin, et enam mitte „Rédaction d'Uusi Suometar“ kaudu adresseerida ei tohi? Ma teadsin küll, et noor majapidamine ja noor õitsev abieluõnn tülitamist ei kannata, kahtlesin ka väga oma palve kõlblikkuses — nüüd, kus ma Teie kirja lugesin, kahtlen ma veel enam, kas mu tookordne kiri õieti päralt jõudis. Kuidas see ka oleks, kõige rohkem aga rõõmustab mind Teie ridades see, mis Te mulle teatate oma kodusest õnnest ja härra Väinö'st! See on ju suurepärane, imekena!

Võtke vastu minu soemad õnnesoovid selle toreda vanematerõõmu puhul — see on kaunim õis igas perekonnas. Ja — kuidas niisugust väikest olevust võib armastada, pr. Alma, eks? Ta on nii lõpmata saamatu ning nõudlik, ja mida enam ta meid tarvitseb, seda armsam on ta meile, seda kõvemini kasvab ta meile südame külge! Jumal õnnistagu Teie väikest lapsukest ja täitku kõik lootused, mis Teil temaga seotud! Loodetavasti läheb pr. Alma paremini kui mul ja tal ei tarvitse pärast kidurust põdeda? Ja sellega oleksime siis minu viimase aasta kirjavahetuse-reservi lähema te põhjuste juures.

Füüsiliselt ja psüühiliselt olen ma 1875. a. sügisest kuni 1876-ni päris märtriaasta pidanud läbi elama. — Jumal tänatud, et ta mul selja taga on! Et välja pääseda Kroonlinna aineliselt ja hingeliselt väljakannatamata oludest, mis mind mitmesugustel põhjustel vahel otse hullumeel-

*) Ümbrikul on Peterburi postitempel, daatumiga 28. jaan. 1877.

**) Kiri on adresseeritud ainult Helsinki „Uusi Suometar'e“ toimetusele.

seks ähvardasid teha, ütlesin jah, kui ühel päeval mu öde Tallinnast mu juurde tuppa astus ja mind ühes Hansukesega Tallinna viis. Mu vend Eugen, kes meie juures oli, jäi Kroonlinna mu mehe juurde, kes samuti oma äkki hoogu läinud naistepraktika tõttu väga närviline ja nõrgendatud oli. Juunikuus sündis Tallinnas mu tütreke Hedda, väike hea tervisega olevus, kelle juures märgata ei olnud ta ema talviseid ega kevadisi kannatusi. Ma lamasin pärast seda peaaegu 2 kuud voodis, ja kui ma siis lõpuks Kroonlinna tagasi tohtisin tulla, kus selle aja jooksul meie korter restaureeritud oli, tõid mind sealsed korteri- ja teised olud varssi jälle tagasi. Seal tuli teade lubatud väljamaa-sõidust ja sellega mulle, kes tervet majapidamist ainult ühe lapsehoidja abiga pidi juhtima ja peale selle veel kõige väiksemat last ise toitma, rasked, rasked ajad! Mu mehel oli oma praktikaga ning väliste ettevalmistustega nii palju tegemist, et ma üsna üksinda selle aja jooksul pidin hoolitsema meie liikuva varanduse müümise, köögi, tubade ja laste eest, ühtlasi juhatades ka kõige selle uuesti sissepakkimist ja tallepanemist, mis me oma väärtasjadest alles jätsime. Kuna ühtlasi ka vaja oli hommikust õhtuni korteri-üürijaid vastu võtta, ostjate ja mu mehe haigete juures olla ja reisi-ettevalmistusi teha ning selle juures iga mu pingutus rinnalapse tervise peale mõjus, — võite nende põhjuste tagajärjed endale ette kujutada! Kahjuks olen ma kehaliselt väga nõrk — sitke kannatamises, aga ilma positiivse jõuta, ja pingutuste- ning töörikas nooruse-elu täis võitlemist ja vastutust on mu jõu enneaegselt kurnanud. Vaevalt 30 a. vana, näen ma ennast hallide juustega — viimaste aastate tagajärg, mis mind on asetanud mulle täiesti võõrasse ning seesmiselt igavesti võõraks jäävasse ümbruskonda. Noh, meie peame ka sellest üle ja edasi saama, aga „juukseid jätma“ peab ka seejuures.

Reisisime üle Tartu. Mu väikene oli 4 kuud vana, ja ööd kütmata vagunites nii külmad, et ma raskete võitluste järele otsustasin ta vanavanemate juurde Tartusse maha jätta. Nagu ma pärast nägin, oli see hästi tehtud. Isegi Hansuke kannatas külma käes. Meie reisisime vahet pidamata (üle Varssavi) 2 päeva ja ühe öö Tartust kuni siia Breslauni, kus mu mees prof. Spiegelberg'i, Freund'i, Borner'i, Lichtheim'i j. t. kliinikuis ning kuuldesaalides käib ja oma teadusliku saagiga väga rahul on. Meie jääme siia vist küll kuni ülestõusmis-pühadeni kirja alguses tähendatud aadressiga; kuhu siis edasi minna, ei ole veel lõplikult otsustatud. Mu tervis paraneb aegamööda, sest

kehalikud pingutused jäävad siin ära. Hans Voldemar räägib, jookseb ja mängib „hobusekest“, nii et toad sest aina kõlavad. Kahjuks on lapsel minu kehaehitus, ta ei ole tugev, aga õnneks mitte haiglane. Mu väikene tüdruk pidavat hästi kasvama ning mu vanematele niisuguseks pailapseks saanud olema, et vist raske on mul teda 2 aasta pärast tagasi saada. Sest meie sõidame vist alles augusti-kuus 1878 Tartu koju, ja on kaunis tõenäoline, et ma siis talveks vanemate juurde jään, et oma mehele aega anda praktika ja uute oludega koduneda. On isegi tõenäoline, et ma suveks suvituskoha püüan saada, sest suvel on Kroonlinn väljakannatamata palav, tühi ning tervisele halb. Teie näete, mu kallid sõbrad, kui südamest tänulik ma Teie lahke kutse eest ka olen ning nii hea meelega Teid näha tahaksin: see on lähemal aastail võimatu. Õige küll, et ma tagasitulekul Teid jälle kindlasti loodan näha, kuid Teie olete vist päris unustanud, kes meist juba esimese sammu on teinud? Ei, mon ami, kas ei oleks aeg ka Teil meile vastutasi anda? Harry rääkis mulle ometi ühest väljavaatest — laulupeole tulemisest tuleval suvel; oli see tema poolt ainult ettekujutus? Kui ka ma ise seal juures ei saa olla, aga kaugelt rõõmustaksin ma nii väga teiste lõbu üle! Mõtelge ometi natuke selle projekti üle järele! Teie töö Ungari üle on, tähendab, lõpetatud, missuguses keeles aga? Võib-olla ei saa ma teda isegi lugeda, mis mind väga kurvastaks. Oli nii armas Teie poolt, mind ühe eksemplariga meeles pidada.

Ma kirjutasin ka Kroonlinna ühele tuttavale, kes meie endises korteris ning postil raamatu järele pärib. Kui ta tema jälle leiaks! Igatahes olen aga Teie sõprusele sügavalt tänulik saadetise eest! Ungarist hakatakse jälle palju rääkima: tema seisukoha võtmine türklaste kasuks ei meeldi kuskil, ei siin ega kodus. Üllatanud on see politika ka meid. Rahvusajalooliselt võib ju seda seletada — aga — aga — ta annab mõtelda! Vene-türgi sõda peetakse siin tõsiasjaks, samuti, et madjarid vabatahtlikult vähemalt salkadena Venemaa vastu sellest osa võtavad. Mihuke järeldus on sellest viimasele? Jah, kes näeks tulevikku ette? Ja missugused tagajärjed on teie opositsioonil üldise sõjateenistuse kohustuste vastu Vene juhatusel all? On õige, et see olukord eestkostmist vajaks, aga meil on siin toanaabriks keegi soome arst, kes mu mehega ühiselt kliinikuis käib — soomlase suust olen kuulnud tugevat kahtlust soome sõjaväe läbiviimise pärast Soomes. See teguviis sisaldab tolele nii palju hädaohtlikku ja nii palju iseseisvuse lubamist teie

isamaale, et see oleks mingi ainulaadne nähtus praegusel võimukoondamis-püüete ajal. Ärge aga selle pärast end laske ärritada, see oli ju ainult arvamine, ja keegi ei soovi südamlikumalt Teile selleks õnne kui mina.

Et soome ooper nii ilusasti hoogu võtab, on tõesti rõõmustav, ja niihästi poliitiline kui ka väljapaistev on olnud see kroonprints'i külastamine, millest ma juba ajalehtedest teada sain. Mitte ennast võõraslapsena tunda on soome ooperile ainult rõõmustav. Kuidas võttis rootsi erakond seda külaskäiku vastu? Kas ei ole soomemeelsed selle läbi mitte juhuslikult rahva äraandjateks saanud? See ei paneks ka mind nii väga imestama, ehk küll mu viibimine Venemaal mu vaimustust sinnapoole juhitud ühtluse vastu ainult väga vähe on tõstnud. Kodus meie juures hõõrub pastor Hurt pastorite-ametivendadega ka selle amellikult vaigitud, erateel aga nende poolt toonitatud idee üle: vene l a s i kavatsetud Aleksandri-kooli läbi maale tõmmata. Kaudselt on selles etteheites see tõde, et meie maa üksinda liiga väike on ilma teise vaimlise toeta enesest ja enda jaoks kultuuri looma. Mispärast me aga maa äraandmist selles peame nägema, kui meie sakslasi mitte ei kannata ega toeta, seda saab jällegi ainult sakslane loogiliseks pidada! Mis mitte saksa ei ole, see on nüüd ja igavesti kurjast! Mis mitte vene ei ole, niisamuti — seal ei pea siis lõpuks nende kahe tule vahel mitte puhtaima egoismini välja läbi põlema.

See Saksamaa siin meeldib mulle seevõrra kaunis hästi, kui ta kahtlemata paljudes asjades teoreetilise ning suurepärase praktilise eneseabiga ennast välja on arendanud kaunike kultuurini, igatahes kõrgemani, kui millega võib kiidelda minu kodumaa. Öeldu maksab nimelt linnaelu kohta — Breslau on ju teine linn Preisimaal. Teisest küljest mängivad aga ka nii tähtsat ja õnnelikku osa pettus ja reklaam, need iga „vaba riigiarenemise“ paratamata häänid, ja seaduslik ning mitteseaduslik raffinement tõrjub välja ja naerab ebapraktilist ausust säherduses ulatuses, et ma mõnikord päris kergendatult ohkan: Jumalale tänu, kodus läheb moraalselt siiski paremini! Veel teise asja puudumist tunnen ma siin valuliselt: meie balti mõnusat võõraste-vastuvõtmist. Meie juures peab külaline alati ennast tundma kui vanade sõprade keskel, kui ta ka esimest korda üle läve on astunud. Meil on ainult siis hea tunne, kui temal hea on. Siin jääb külaline igal pool külaliseks, mitte kodus, vaid väljaspool kodu on tema ala; suured koosolekud või erilised

- Kroonlinna olud: 99, 106, 114
 Körner: 25
 Löfgren: 36, 40, 58, 59
 Lönnrot: 69, 75, 109
 „Mesilane“ (ajakiri): 25
 Naisküsimus: 23, 30, 35, 36, 48,
 52 j., 55, 58
 Dr. Rosenthal: 55
 Saksa-prantsuse sõda: 39, 49, 51,
 57 j.
 Saksa-vene vahekord: 13, 17, 52,
 58
 v. Samson: 36 j., 49
 Schiller: 15, 18
 Schott: 85, 111
 Snellman: 69, 75
 Soome (üldteated): 40, 49, 58, 59,
 81, 88; (ülikool): 13, 14, 17,
 24, 39; (üliõpilasmaja): 11, 12,
 13, 38, 42, 45; (teater): 19, 21,
 22, 29, 38, 41 j.
 Soome-vene vahekord: 16, 19, 20,
 31 j., 39, 114 j.
 Soome keele õppimine: 24, 28, 29, 36
 Soomluse aade: 14, 19, 20, 23, 28,
 29, 30, 31, 39, 40, 59, 80, 88 j.
 Svan: 24, 63, 66, 70 j.
 Tartu ülikool: 13, 17, 21, 24, 34,
 38 j., 42, 43, 48
 Tsensor: 17, 26, 29, 72
 „Uusi Suometar“: 18, 36, 40
 „Vanemuine“: 17, 25, 26, 42, 44, 86
 Wiedemann: 24

Õiendus.

Lk. 50, 7. rida alt on trükitud: „Arstiteadus“; peab olema: „arst“.

Märkusi.

Lisaks olgu siin toodud mõned täiendavad teated eespool-mainitud soome tegelastest:

Antti Fredrik Almborg, hiljemini soomestatud nimega Jalava, sündis 18. juulil 1846 Turu ligidal, Masku pastori pojana, sai üliõpilaseks 1863, magistriks 1869 ja ühtlasi samal aastal „Uusi Suometare“ esimeseks peatoimetajaks. Nimelt oli A. Ahlqvisti, T. Europaeuse ja P. Tikkase poolt a. 1847 asutatud „Suometar“ (alguses nädalaleht, a. 1864–65 koguni päevaleht) a. 1866 majanduslike raskuste pärast oma ilmumise lõpetanud. Järgnevatil hirmsail ikalduse- ja nälja-aastail ei üritatudki uut lehte välja anda, ja nii usaldas alles 1869 „Uusi Suometar“ astuda oma eelkäija jälgedesse, alguses üsna vähenõudlikult, aga aja jooksul paisudes, a. 1881 muutudes päevaleheks ja nii kujunedes soomluse ning hiljemini (1890-ndail aastail, kui noorsoomlased asutasid oma „Päivälehti“) n. n. vanasoomlaste erakonna peamiseks ja mõjurikkaimaks häälekandjaks.

Kuid mitte Almborg oma pehmelaadilise temperamendiga ei viinud lehte niikaugele, vaid juba juulikuul 1870 tema asemele astunud Löfgren. Almborg seevastu on soome kultuurilukku oma nime jätnud toleaege ja üldse esimese tähtsama hõimumehe n. Ent mitte eesti- ja soomevahelises hõimutöös, nagu võiks arvata käesolevas kirjavahetuses tema poolt avaldatud huvist Eesti vastu. Nagu nii tihti hiljemini, tõmbas ka siin filoloogi tähelepanu palju enam enda poole Ungari oma hiilgava mineviku oleviku kultuuriga, olgugi et sugulus temaga mitte suurem pole kui näit. rootslaste ja hispaanlaste vahel ja olgugi et temaga lähenemine Soomele reaalselt igatahes mitu korda vähem tähtis kui lähenemine Eestiga! A. 1874–75 viibis Almborg seal oma esimesel õpireisil (vt. Koidula kiri 22, lk. 107), ja selle tagajärgedena ilmusid temalt hiljemini järgmised tutvustusteosed: „Unkarin maa ja kansa“ (U. maa

ja rahvas, 1876); „Unkarin kielen oppikirja“ (U. keele õpiraamat, 1880, ühes dr. J. Szinnyei'ga), „Unkarin albumi I“ (1881), „Unkari I—II“ (1882—83) ja hiljemini Ungari suurmeeste St. Széchenyi ja Frans Deáki elulood (1901 ja 1902) ja „Kansallinen yhteistoiminta Unkarissa“ (rahvuslik ühistöö U., 1907). Samuti on ta soomestanud mõndagi Ungari (Jókai, Tóth) ja muist kirjandusist — peale Eesti!

1876. aastast peale oli A. soome keele tõlk senatis ja 1881. a. peale ülemäärane ungari keele lektor Helsingi ülikoolis. Ta suri 3. VII. 1909.

Viktor Löfgren (a. 1906 peale Lounasmaa), Almbergi järeltulija „U. S.“ toimetajana, sündis Viiburis 26. III. 1843, sai fil. kandidaadiks 1870 ja suri 1909. Tema 36-aastane osav ja energiline toimetus on, millele „U. S.“ palju oma edust võlgneb.

T. K. Aminoff, kelle eesti keele sõnastikku Almberg mainib oma õpiabinõuna, elas 1838—1881, olles hiljemini lektoriks Hamina kadetikoolis. Sõjamehena Eestis teenides oli ta õppinud eesti keele, nii et 1869 võis toimetada eestisoome sõnastiku Kreutzwaldi „Eesti ennemuistsete juttude“ jaoks. Viimaks mainitud teose oli Soome Kirjanduse Selts kolm aastat varemini kirjastanud ja seda tarvitati Helsingi ülikoolis soome filoloogidelt nõutava eesti keele tundmaõppimiseks kaua aega.

Juhana Reinhold Aspelin, kes Ilaulupidu ajal Tartus ning Jannsenite perekonnas viibis ja ka pärast oli üks Soome soojemaist Eesti-sõpradest, sündis 1842, sai fil. kandidaadiks 1866, doktoriks 1877, ülemääraseks põhjamaade muinasteaduse professoriks 1878, riigiarheoloogiks 1885. Ta on tuntud kirjamees ajaloo alal ja kõige pealt soome-ugri muinasteaduse päris põhjendaja ning tähtsam edendaja.

Teised kirjavahetuses mainitud soomlased on kas vähemtähtsad või jälle niisugused suurused, keda arvatavasti ka eesti lugeja isegi tunneb, nagu: „Kalevala“ isa Lönnrot; „soome Jakobson“ Snellman; kuulus ajaloolane ja poliitikamees prof. Yrjö Koskinen; luuletaja ning keeleteadlane Ahlqvist (kes kirjutas ka esimese eesti kirjanduse ajaloo); dr. Bergbom, kes ühes oma õe Emiliega lõi ja kõrgele viis soome rahvusliku teatri, j. t. Muide võib pikemalt nende tööga tutvuda ka eesti keeles, koguteoses „Soome“.

Eksitus „Koidula ja Almbergi kirjavahetuses“.

Lk. 67 on originaali segase vormi tõttu trükitud Koidula kirja all sõna „Kurat!“. Selle asemel peab seisma „Kuvat“, s. o. eestik. „pildid“.

Ar 925

Koidula

Hind 125 marka